

SOTSIAALTÖÖ

**Uuest lastekaitseaduse
eelnõust**

**Lapse kaasamine tema
heaolu hindamisse**

**Meedia mõju sotsiaaltöö
praktikale**

**Euroopa Sotsiaalfondi
toetused uuel perioodil**

Ajakirja SOTSIAALTÖÖ tellimust saab vormistada:

- kohalikus postkontoris
- toimetuse aadressil ajakiri@tai.ee
- Eesti Posti e-teeninduses www.post.ee

Üksiknumbreid saab tellida Tervise Arengu Instituudi koolituskeskusest (Hiiu 42 Tallinn) ja osta kaupluses Ülikooli Raamatupood (Raekoja plats 11 Tartu).

Ajakiri SOTSIAALTÖÖ

Tervise Arengu Instituudi ja sotsiaalministeeriumi väljaanne

16. aastakäik.

Ilmub kuus korda aastas: veebruaris, aprillis, juunis, augustis, oktoobris ja detsembris

Toimetuse kolleegium:

Mailiis Kaljula, Riina Kiiik, Marju Medar, Valter Parve, Riho Rahuoja, Koidu Saia, Hede Sinisaar, Judit Strömpl, Piret Tamme, Triinu Tikas, Taimi Tulva

Vastutav toimetaja: Regina Lind (lapsepuhkusel)

Toimetajad: Signe Väljataga, Margit Raias, Annika Poldre, Tiia-Triin Truusa
Kujundus ja trükk: Atlex AS

Tiraaž: 1000 eksemplari

Kontakt

Ajakiri Sotsiaaltöö, Tervise Arengu Instituut, Hiiu 42, 11619 Tallinn

Tel (+372) 659 3931, faks (+372) 659 3925, e-post ajakiri@tai.ee

Autoritele:

Ajakirja toimetuse ootab avaldamiseks analüüsivaid, uurimuslikke, nõuandvaid, kogemuslikke, informatiivseid ja silmaringi laiendavaid artikleid, mis aitavad kaasa sotsiaalvaldkonna arengule. Teretulnud on ka info värskest ilmunud raamatute ja erialaste koolituste kohta. Artiklite maht tuleks kooskõlastada toimetusega. Artiklid saata meiliaadressil ajakiri@tai.ee. Skeemid ja joonised saata töötlemist võimaldavate failidena, mitte pildina tekstis. Pildid palume varustada selgitava tekstiga ja saata elektrooniliselt resolutsiooniga 300 dpi või postiga.

Tervise Arengu Instituut

National Institute for Health Development

sotsiaal
ministeerium

SISUKORD

nr 6/2013

Eessõna	
Marianne Hermann	2
Uudised	
Uudised ja pressiteated	3
ESTA uudised	5
Persoon	
Sirlil Peterson: Kaasatundmisele ütleme ei, hoolimisele aga jah!	
Rain Uusen	6
Peegeldusi Euroopast	
Väljakutse normatiivse professionaliseerumise arendamiseks	
Hans van Ewijk	9
Seadus	
Euroopa Sotsiaalfondi raha uuel perioodil: võimalused hoolduskoormusega inimeste toetamiseks	
Raimo Saadi	11
Lastekaitseaduse eelnõu koostamise käik	
Tõnu Poopuu	16
Lapse parimast huvist lähtumise kohustus uue lastekaitseaduse eelnõus	
Signe Riisalo, Elise Nikonov	20
Õigus	
Millega arvestada kohalike omavalitsuste vabatahtlike ja isiku majanduslikust seisukorrast mittesõltuvate sotsiaaltoetuste kehtestamisel ja maksmisel	
Aigi Kivioja	13
Uurimus	
Paljulapseliste perede laste resilientsuse kaitsetegurid Tallinna näitel	
Triinu Orumaa	23
Hädaolukordade lahendamisest koolis	
Jelena Kuštšenko	28
Lapse heaolu hindamise uuring	
Helika Saar	32
Sotsiaaltöö meetodid	
Lapse kaasamise võimalus tema heaolu hindamisse „kolme maja tööriista“ näitel	
Karmen Toros	37
Vaimne tervis	
Lapsevanemate kaasamine partneritena laste õppeprotsessis	
Airi Mitendorf	42
Sotsiaaltöö praktika	
Väikese meeskonna koostöö suure võrgustikuga	
Evi Vilgats	45
SOS lastekülade rahvusvahelise ühingu peretoetusprogrammid	
Merle Tomberg	48
Kogemus	
EQUASS süsteemi rakendamine	
Keiu Talve	52
Sotsiaaltöö kui elukutse	
Baby P juhtum kui mõtteaine sotsiaaltöötajatele ja nende esindusorganisatsioonidele	
Mart-Peeter Erss	55
Sündmus	
Rahvusvaheline omastehoolduse seminar Tallinna Ülikoolis	
Taimi Tulva, Koidu Saia	58
Meenutusi Eesti sotsiaaltöö 5. kongressist	
Eike Käsi, Marju Medar, Uku Torjus ..	59
Kokkuvõte	
Inglise ja vene keeles	62–63
Kirjandus	
Uued raamatud	64

Üksteiselt õppides ja koos tegutsedes jõuame edasi

Lapsed on meie rõõm ja uhkus, meie tulevik. Seda usume ja loodame kõik ning tegutseme selle nimel. Kogemus näitab, et kerge see pole, sest järjest rohkem on lastega muresid ja probleeme, mis vajavad lahendamist. Probleemid ilmnevad erinevatel tasanditel: kodus, lasteaias, koolis ning seoses huvihariduse ja vaba aja veetmisega.

Nende lahendamiseks püüavad tegelda inimesed kohalikus omavalitsuses, spetsialistid lasteaias ja koolis ning loomulikult kaasatakse parema tulemuse saavutamiseks lapsevanemaid. Seda inimeste kogumit nimetame võrgustikuks, kellega lahendame konkreetseid juhtumeid.

On veel hulk ühinguid, seltse, seltsinguid, kes samuti tegutsevad lastega oma parimal äranägemisel. Nad osutavad teenuseid, korraldavad laagreid, koolitusi ja muid harivaid ning ühendavaid üritusi nii lastele, lapsevanematele kui ka peredele. Seda kõike on piisavalt, nii et meil ei tohiks enam olla palju probleeme lastega, aga ikka juhtub, et info loengutest või üritustest ei jõua kõigi huvilisteni ja kõik oodatud ei jõua loengule. Tihti juhtub, et koolitajad korraldavad samal teemal loenguid ja huvitavad pereüritused toimuvad maakonnas ühel ajal.

Igakuks, olgu spetsialist või vabatahtlik, toimetab sageli ainult oma mätta otsast vaadates ning omaenese tarkusele ja kogemusele tuginedes. Aga ehk saaks tulemusi kergemini ja need oleksid mõjusamad, kui omavahel suhelda, läbi rääkida, kokku leppida, vahetada kogemusi ja teha asju koos.

Meie Võrumaal üritame nii teha. Eestvedamise on võtnud enda peale maavalitsuse ja omavalitsuste liidu spetsialistid. Suve hakul kogunesid ühe laua ümber lastega tegelevate organisatsioonide inimesed. Esindatud olid Võrumaa Öppenõustamiskeskus, sotsiaalpedagoogide ainesektsioon, koolide HEV-koordinaatorite ainesektsioon, Lõuna Politseiprefektuur, Eesti Punane Rist, Lasterikaste Perede Ühing, Kagu-Eesti Kasuperede Ühing, Võrumaa Lastekaitse Ühing, MTÜd Võluvõru, Lahedad Naised Lahedalt, Maailm Lastele ning SKA multiprobleemsete inimeste aitamisele suunatud projekt. Kutse oli saadetud veel kümnekonnale organisatsioonile, kelle esindajad ei saanud kahjuks sellel päeval osaleda. Aga vähemalt kohal olnud inimesed said teadlikuks üksteise olemasolust, tegevusest ja plaanidest, võimalustest ja vajadustest.

Sügisel on ühistel mõttetalgutel probleeme kaardistanud ja lahendusi pakkunud sotsiaaltöötajad, sotsiaalpedagoogid ja lasteaedade juhid. Kohalolnud oleksid soovinud endi hulka ka perearste ja -õdesid. Kõigis töörühmades kõneldi perede vaesusest ja toimetulekuprobleemidest, paljudel juhtudel ka vanemate kasvatusoskuste puudumisest ning nende koolitamise ja nõustamise vajadusest. Need ongi kitsaskohad, kus saavad aidata kevadel koos olnud organisatsioonid.

Sellised ümarlauad ja mõttetalgud peavad jätkuma, koostada tuleks tegevusplaan ning otsida ressursse. Ent pole kerge leida nii paljudele inimestele ühte ja sobivat kokkusaamisega ning seetõttu ei ole algatus saanud loodetud hoogu. Kuid me anname endale aega atra seada ning loodame tulemusteni jõuda. Kellel on samalad kogemusi – andke teada kas ajakirjale kirjutades või minule meilides marianne@vorumaa.ee Üksteiselt õppides ja mitmeid valdkondi kaasates jõuame töös laste ja peredega jälle sammukese edasi.

Marianne Hermann

Võrumaa OL sotsiaaltöö peaspetsialist

Europarlamenti hooldajate huvigrupi kohtumine

15. oktoobril toimus Brüsselis Euroopa omastehooldajate ühenduse EuroCarers eestvedamisel Euroopa Parlamendi hooldajate huvigrupi kohtumine, mille keskne teema oli üleeuroopalise omastehooldajate strateegia võimalikkus. Esimest korda esitleti omastehooldajate strateegiat, selle tagamaid ja väljavaateid tulevikuks. Lisaks tutvustati Ühendkuningriikide hooldajate strateegiat ja selle senist mõju.

Üleeuroopalise omastehooldajate strateegia initsiatiivile avaldasid tunnustust erinevad Euroopa Liidu tasandi organisatsioonid – EUFAMI, COFACE, Euroopa Patsientide Foorum jt. Peale MTÜ Eesti Omastehooldus juhatase liikmete esindas Eesti huve Euroopa Parlamendi saadik Ivvari Padar, kes on kuni 2014. aasta Euroopa Parlamendi valimisteni hooldajate huvigrupi liige.

Helle Lepik

Eesti Omastehooldus MTÜ

Hooldusteenuste arendamine Põlvamaal

Põlva maakonnas osutab ööpäevaringset hooldusteenust 13 hooldekodu, kes valdavalt on kohalike omavalituste allasutused. Põlva Maavalitsuse eestvedamisel said oktoobrikuuse alguse infopäevad üldhooldekodude juhtidele, et koostöös parendada hooldusteenuste kättesaadavust ja osutada võimalusel täiendavaid sotsiaalteenuseid. 26. novembril toimus Põlvamaa üldhooldekodude juhtide II koostööpäev Põlva valla hooldekodus, kus tutvuti asutuse üldise olukorraga ja osutatavate teenustega. Põlva valla hooldekodu juhataja Aet Olle sõnul tunneb ta heameelt selle üle, et maja üldruume on sel aastal remonditud ning majas töötab taas meditsiiniõde. Põlva valla hooldekodus on ööpäevaringsel teenusel 38 inimest. Koostööpäevale oli kutsutud OÜ Freimi füsioterapeut Ly Kamja, kes tutvustas füsioterapeudi teenuse võimalusi ja vajalikkust kõigile, kaasa arvatud hooldekodu elanikele. Kamja sõnul on oluline, et füsioterapeudi teenus oleks kättesaadav ka kodustes tingimustes, et toime tulla terviseprobleemidest või puudest tingitud vaevustega. Füsioterapia ülesanded on võimalike tervisekahjustuste ennetamine, liigeste liikuvusulatuse ning lihaste jõu ja vastupidavuse säilitamine ning valu

leevendamine igapäevaste võimlemisharjutuste, ergonoomika ja abivahenditega.

Enamikus hooldekodudes ei tööta meditsiiniõde, mistõttu hooldekodus teenusel viibivatel isikutel on probleeme tervishoiuteenuste kättesaadavusega. AS Põlva Haigla õendusjuht Aili Tilgre andis ülevaate haiglas osutatavatest tervishoiuteenustest, mida on võimalik taotleda perearsti saatekirja alusel ka hooldekodu elanikele. Need teenused on koduõendusteenus, kodune vähihaigete toetusravi, suhkruhaigete nõustamine, õendusteenus hooldusravi osakonnas ja geriaatriline hindamine.

Põlva maakonna hooldekodude juhatajad leiavad, et infopäevad motiveerivad koostööks, võimaldavad vahetada kogemusi ja saada uusi teadmisi.

Kadri Plato

Põlva Maavalitsuse sotsiaaltöö peaspetsialist

Puu- ja köögiviljakampania „Sööme ära” toitumispäevad Puurmani vallas

24. ja 25. septembril leidsid Puurmani vallas aset kaks toredat üritust. Puurmani mõisa renoveeritud tollakuuris toimusid toitumispäevad „Pudru ja moos – lihtne, odav ja tervislik viis talveks ettevalmistuseks”. Päevad said teoks tänu Jõgeva Maavalitsuse terviseedenduse peaspetsialisti Maiu Veltbachi ja Jõgevamaa Tervisenõukogu positiivsele otsusele projekti toetada. Raha saime Jõgeva Maavalitsuse kaudu Euroopa Sotsiaalfondist.

Esimesel päeval valmistasime ploomi-, õuna-suvikõrvitsa-, ahju-õunamoosi ja astelpajukeedist. Sotsiaalnõunik tutvustas mooside valmistamise ajalugu, seejärel hakati tegutsema. Osavõtjaid oli 15 inimest. Jagati moosivalmistamise kogemusi, kaasa sai retsepte. Lõpuks maitsti moose.

Teise päeva hommikul valmistasime putrusid, mille kõrvale pakkusime jooke: rohelist teed, piima, kohvi, jogurteid. Lemmikuks osutus maisitangupuder, mis koos suvikõrvitsa keedisega oli lausa super. Tehti ka rukkitäisterajahu ja kaerahelbeputru. Osavõtjaid oli juba 20. Samal hommikul pidas toitumisenõustaja Merike Saaremägi loengu „Tervislikust toitumisest”.

Enel Maide

Puurmani vallavalitsus, kampania „Sööme ära” projektijuht

Võrumaal peeti eakate päeva, tähistati ametipäeva ja tunnustati tublisid

Võrumaal on pimedaks sügisperioodiks välja kujunenud oma traditsioonilised üritused. Üks neist on maakondlik eakate ohutuse päev, mida korraldame igal aastal novembri alguses erinevas piirkonnas, et teha üritus kättesaadavamaks ka kaugemate paikade eakatele. Sel aastal koguneti Varstu rahvamajja, et kuulata loenguid turvalisest kodust; libisemisohtude vähendamisest ja eakate käitumisest liikluses. Oma valdkonna ohtudest ja nende vältimisest räägiti töötubades, mida korraldasid Päästeamet, politsei, Kaitseliit ja Punane Rist. Maanteeameti avatud töötoas sai testida teadmisi liiklusohutusest.

Võrumaa sotsiaalvaldkonna töötajad tähistavad oma ametipäeva ikka novembris. Sedapuhku kogunesid sotsiaaltöötajad, hooldustöötajad ja hooldekodude personal Värska sanatooriumisse, et ühendada taaskohtumisrõõm piduliku üritusega ning tööalane info lõõgastusega. Peeti meele neid, kes on töötanud sotsiaalvaldkonnas 20 aastat ja kauem.

Detsembris traditsioonilisel tänuüritusel tunnustatakse ka 2013. aastal terviseedenduses silma paistnud tegijaid. Võrumaa tervisehaldja tiitli sai Anita Punamäe maakonna tervistedendavate lasteaedade võrgustiku arendamise eest. Aasta tervisetegu Võrumaal on maakonna meeste terviseteadlikkuse ja liikumisaktiivsuse tõstmine, mille eest võtab tunnustuse vastu Siim Ausmees projektist Mehed Liikuma. Uuendusliku idee eest antav Võrumaa tervisetera tiitel läheb üritusele „Sajajalgse sekeldused”, mis propageerib koolieelikute seas liikumisharrastust. Tiitli võtab vastu Piret Kahre Lasva kepikõndijate seltsingust. Võrumaa tervisesõbralikumaks omavalitsuseks kuulutati Rõuge Vallavalitsus.

Marianne Hermann

Võrumaa OL sotsiaaltöö peaspetsialist

Benita eakate kodus on nüüd 70 lisakohta

Benita eakate kodus saab nüüd muretut vanaduspõlve veeta senisest poole rohkem eakaid. Varasema 70 koha asemel ootavad elanikke kokku 140 kohta ühe- ja kahekohalistes tubades ning apartementides. Koos kohtade arvu suurenemisega on Benita eakate kodu korrigeerinud ka oma hinnakirja ja ühtlustanud eri hinnaga paketid, säilitades pakutava teenuse kõrgetasemelise kvaliteedi.

Uue hinnakirja järgi maksab üks kuu eakate kodus alates 720 eurost inimese kohta (24 eurot

ööpäevas) senise 1050 euro asemel. Hinnas sisaldub majutus kahekohalises toas, soe hommiku-, lõuna- ja õhtusöök ning personali abi igapäeva-toimingutes ja päeva sisustamisel.

Benita eakate kodu juhataja Tõnu Steinbergi sõnul on uus hinnatase väga konkurentsivõimeline ja võimaldab Benita kvaliteetse teenuse laiaulatuslikumat tarbimist. „Otsustasime teha suunamuutuse ning tekitada Benitasse rohkem kohti, et meie headest tingimustest võiks osa saada suurem hulk inimesi,” rääkis Tõnu Steinberg. „Seejuures garanteerime, et hoiame teeninduskvaliteedi jätkuvalt esmaklassilise.”

Marilin Vaksman

Benita Kodu AS juhataja asetäitja

Harjumaal Väana-Vitil avas ukSED uus erivajadusega inimeste pereküla

Viis uut psüühilise erivajadusega inimestele loodud peremaja sai valmis Harjumaal Harku vallas Viti külas. 29. oktoobril pidasid Väana-Viti Kodu elanikud soolaleivapidu.

Väana-Viti Kodu laiendusena kerkinud peremajad on elukohaks 55 psüühilise erivajadusega inimesele, kellele pakutakse uutes majades ööpäevaringset erihooldusteenust. Peremajade valmimine on osa erihooldekodude reorganiseerimisprojektist. Projekti raames ehitas AS Hoolekandeteenused Euroopa Regionaalarengu Fondi toel kaasaegsed uued elupaigad erivajadusega inimestele 11 Eestimaa paika. Kokku valmis 55 kümne- kuni üheteistkümnepäevase peremaja, mille kogumaksumus on 29,3 miljonit eurot.

Väana-Viti Kodu valmimine märgib ühtlasi suure peremajade rajamise projekti edukat lõppu. Uutes peremajades leidsid endale kodu enam kui 550 erivajadusega inimest, kes saavad rõõmu tunda kaasaegsetest elu- ja olmetingimustest ning võimalusest elada tegusat ja mitmekülgset elu.

Väana-Vitile kolis suve lõpul 45 nüüd suletud Kernu hooldekodu klienti, 11 tulijat oli AS Hoolekandeteenused teistest kodudest. Väana-Viti mõisakompleksis jätkub kogukonnas elamise teenuse ja toetavate teenuste osutamine 31 juba varem seal elanud inimesele.

Väana-Viti Kodu laiendus löi 18 uut töökohta: tööd leidsid tegevusjuhendajad, hooldajad ja kodu juht. Väana-Viti peremajade projekteerijaks on QP Arhitektid, ehitas OÜ Nordlin Ehitus. Ehitustööde maksumuseks kujunes 2,3 miljonit eurot.

Kersti Ojasa

Väana-Viti Kodu juht

6.-7. novembrini toimus ESTA, sotsiaalministeeriumi ja Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudiga koostöös korraldatud **Eesti sotsiaaltöö 5. kongress** „Sotsiaaltöö - tänuväärne või tänamatu töö?“. Kongressile registreerus 342 osavõtjat, sh 63 ESTA liiget. Kongressil oli ESTA-l ka oma infolaud, kus tutvustati ESTA tegevusi ja ESTA liikmeks vastuvõtmise tingimusi. Kahe päeva jooksul esitati 12 avaldust liikmeks astumise avldust.

Kongressi esimese päeva õhtul pidas ESTA **üldkogu koosoleku**, mille päevakorras olid järgmised küsimused: sotsiaalala töötaja eetikakoodeksi uuendamine, ESTA 2013. a eelarve muutmine ja 2014.-2015. a tegevuskava kinnitamine.

Eetikakoodeksi uuendamist tutvustas Marju Selg. Kavandatav koodeks tuleb senisest nüansirikkam, kutsub arutama ja kaasa mõtlema. Uus dokument tuleb selline, nagu Eesti sotsiaaltöötajatel on vaja. Selle koostamiseks on ettepanekud küsitud nii sotsiaaltöötajatelt kui sotsiaaltöö üliõpilastelt.

Eetikakomitee püüab edaspidi rohkem sotsiaaltöötajaid aidata. Komitees on praegu vaid 3 inimest, mistõttu kõige soovitatavaga tegeleda ei jõua. Komitee palub huvilistel endast teatada ESTA e-posti aadressil eswa@eswa.ee.

■ 4. detsembril toimus **ESTA Ida-Eesti piirkonna teemapäev** „Lapse väärkohtlemine. Võrgustikutöö perevägivalda juhtumite lahendamisel“. Projekti „Multiprobleemidega inimestele vajaduspõhiste teenuste pakkumine juhtumipõhise võrgustikutöö piloteerimise kaudu“ Ida-Virumaal 2012/2013 tehtud tööst andsid ülevaate projekti juht Kärt Saarsen ja projekti Ida-ja Lääne-Virumaa koordinaator Enely Kullamäe. Unekoolist kui vanemluse toetajast ja paarisuhte hoidjast rääkis Eesti Unekooli Ühingu nõustaja Merit Lilleleht. Lapse väärkohtlemisest (kuidas seda

ära tunda, kuidas sekkuda) ning võrgustikutööst perevägivalda juhtumite lahendamisel kõneles Ida prefektuuri Jõhvi politseijaoskonna noorsoopolitseinik Svetlana Safronova. Omavalitsuste kui eeskosteasutuste ja kohtute koostöö ning lapse hooldusõiguse, hooldusõiguse muutuste, esialgse õiguskaitse, eestkoste määramise ja eestkoste aruande esitamise teemal esinesid kohtunikud Helgi Vinni ja Viljo Junolainen ning kohtujurist Katrin Lell.

■ 12. detsembril toimus Tallinna Ülikooli kohvikus Oasis **ESTA Põhja-Eesti piirkonna teemapäev** kunstiteraapiast. TLÜ kunstiteraapia osakonna töötajad andsid lühikese ülevaate kunstiteraapia kasutamisevõimalustest erinevate sotsiaaltöö kliendigruppide haalo toetamisel. Seejärel oli kõigil võimalus saada praktilist kogemust visuaalkunstiteraapias.

■ **ESTA Lääne-Eesti piirkonna teemapäev** toimus 12. detsembril. Teemaks oli töövõime reform ja Eesti Töötukassa pakutavad teenused.

■ **ESTA Lõuna-Eesti piirkonna teemapäev** „Lapsed ja noored sotsiaaltöö sihtrühmana“ toimus 16. detsembril Tartus SA Domus Dorpatensis ruumes.

■ 5.-6. detsembril oli ESTA **struktuuriüksuste koolitus**, mille peateemaks oli ESTA seisukohtade väljatöötamine hoolekandepoliitilistes küsimustes.

■ ESTA annab alates 2013. a sügisest **sotsiaalvaldkonna kutseid**. Sel aastal korraldati üks hooldustöötaja ja kaks lapsehoidja kutsete andmise vooru. Esimeses lapsehoidjakutse taotluse voorus oli 17 nõuetele vastavat taotlust. Pärast kutseoskuste hindamist sai kutsetunnistuse üheksa lapsehoidjat. Hooldustöötaja taotlusvoorust esitati viis nõuetekohast taotlust. Kutsetunnistuse sai kolm hooldustöötajat.

Seoses sotsiaaltöötaja ja hoolekandeaasutuse juhi kutsestandardite aegumisega 31.12.2013 ja uute kutsestandardite valmimisega jääb 2014.a. kevadeks planeeritud kutseandmise voor ära. Järgmine sotsiaaltöötajate ja hoolekandeaasutuse juhtide kutse taotlemise voor tuleb tõenäoliselt alles 2014. Aasta sügisel. Taotluste vastuvõtu ja kutsekomisjoni koosoleku aeg avaldatakse ESTA kodulehel niipea kui võimalik.

Tartu Perekodu Käopesa perenaine **Sirli Peterson** kuulub enda sõnul sellesse põlvkonda, kes veel pesu triigib. „Pesu saab sirgeks, ja mõtted ka,“ selgitab naine, kes naudib kirglikku tantsu, ammutab jõudu kunstist ja muusikast ning laste vahetust, siirast tagasisidest.

Kaasatundmisele ütleme ei, hoolimisele aga jah!

Rain Uusen

Artikli autor on ajalehe Postimees toimetaja, Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi sotsiaaltöö teise kursuse tudeng.

„Riik ei pea kõike ise ära tegema,“ selgitab Käopesa juhataja Sirli Peterson, kui kõneleme nendest lastest, kelle elutee on nad bioloogiliste vanemate hoole alt asenduskodusse ehk „süsteemi“ juhtinud. „Perekasvataja ega sotsiaalsüsteem ei pea [lastele] õpetama sõltumist, vaid rõhuda tuleb suhtumisele,“ selgitab ta läbi aastatepikkuse töökogemuse kujunenud arusaamu ja tööpõhimõtteid.

Nii palju kui vähegi võimalik, elatakse Käopesas tavapere reeglite järgi ja nii selgitatakse ka lastele, et kõigepealt käiakse koolis, siis leitakse töö ja hakatakse oma (pere) elu korraldama. „Mitte et linn või vald peab sulle korteri andma ...“ toob Peterson näite – asenduskodus sirguvale noorsoole tuleb õpetada eelkõige iseseisvat toimetulekut.

Ühiskonnast arusaamise õpetus

Sirli Petersoni teekond lastekaitseni pole aga olnud üldsegi niivõrd sirgjooneline kui tema praegused arusaamad laste kasvatamisest. „Tegelikult tahtsin minna filosoofiasse,“ meenutab ta – kirjandiga läks aga kehvasti. Teda huvitas ka psühholoogia, kuid asjasse süvenenud, leidis ta, et ka see pole päris tema jaoks. „Niivõrd inimhingede meistriks ma ka saada ei tahtnud,“ meenutab ta oma ametivaliku tollaseid karisid ja keerutusi. „Ma olen vahel väga direktiivne – terapeudina selliseid asju endale aga lubada ju ei saa.“

Nii asus Peterson 1997. aastal õppima hoopiski sotsiaaltöö erialal, sellele eelnes äärmiselt kaalutletud otsus: „Et ma igal juhul sisse saaksin ja et ma saaksin ise oma õppekava koostada.“ Ta tahtis saada võimalikult laiapõhjalise, erinevate huvidega nakkuva hariduse, mida oli sotsiaaltöö erialal võimalik praktiliselt ka realiseerida. Nii kuulas ta erialaainetele lisaks nii politoloogia- kui ka filosoofialoenguid.

„Suurem osa mu tollasest tutvusringkonnast ja lähedastest sõpradest oli pettunud, et ma

sellise valiku tegin ja sotsiaaltööd õppima läksin,” meenutab Peterson. „Nad kõik küsisid imestunult, et miks ma lähen ülikooli õppima seda, kuidas vanuritele siibrit alla lükata,” tulevad talle toonased väärarusaamad eredalt meelde veel nüüdki. Keegi ei mõistnud, et tegelikult on sotsiaaltöö hoopis ühiskonnast arusaamise õpetus kõige laiemas mõttes.

Töö vilju on näha järgmise põlvkonna peal

Peale kooli lõpetamist oli Sirli Peterson lastekaitse radadest siiski veel kaugel – 2001. aastal alustas ta sotsiaalosakonnas tööd hoopis täiskasvanutega. Ülikoolist oli ta kaasa võtnud teadmised ja sirgeks triigitud suhtumise sellest, kuidas elu meie ümber keeb ja kihab ning kuidas maailm poliitiliselt ja filosoofiliselt pöörleb, aga ka sellest, milline on üksikindiviidi roll ühiskondlikus elus ja isiklikus hakkama saamises.

„Teised sotsiaaltöötajad saatsid oma kliente minu kabinetti vestlusele,” muigab ta, et kuulus tema selgitavast otsekohesusest levis kiiresti. „Ma selgitasin neile [klientidele] osalusdemokraatia põhimõtteid.”

Kõik need aastad tundus talle, et laste hoolekandes on kõik juba valmis. „Mulle tundus, et seal oleks igav töötada,” tunnistab ta ausalt. „Peale oma lapse sündi see muutus – kui sa laste endiga kohtud, tuleb sealt nii palju tagasisidet, et seda on raske enda sees läbi analüüsida ja kuskile endas paigutada.”

Sotsiaalvaldkonnas üldse on tagasisaamine väga pika vinnaga, selgitab Peterson, et oma töö vilju näeb heal juhul järgmise põlvkonna pealt peegeldusena. Eriti kehtib see töös lastega.

„Mina hindan oma tööd selle järgi, et mis saab neist probleemsetest noortest, kellega ma tööd alustan, kümne aasta pärast – kui mõni neist saab oma laste kasvatamisega hakkama, siis on minu töö järelikult vilja kandnud. Minu töö mõju ei ole otsene ja kohene.” Petersoni sõnul ei tule sotsiaaltöö vallas kliendid väga tihti ka lihtsalt tänama. „Sinu tänu on see, kui kaebusi ei tule.”

Tartu Perekodu Käopesa juhatajana vastutab Peterson selle eest, et üleminek peresüste-

mile sujuks. „See on raske nii töötajatele kui ka lastele,” kirjeldab ta. „Et kokk, kellega on harjutud, lähebki ära ja tulebki ise süüa hakata tegema ... See on see koht, kus õpitakse vastutust ja muutub mõtteviisi.”

Mõtteviisi on Petersoni sõnul keeruline muuta ka suhtes ning koostöös lastekaitsetöötaja ja probleemse perekonna vahel. „Vastutuse jagamine on meie inimeste jaoks pigem vastutuse äraandmine,” selgitab ta. „Aga vastutust tuleks jagada ja lastekaitsetöötajaga koostööd teha just kergemas etapis, kui perekonnas pole veel suuri probleeme,” lisab ta, ning rõhutab, et spetsialistide vastu peab usaldus kasvama.

„Lastekaitsetöötajal on alati kaks kätt,” jutustab Peterson oma 12 aasta pikkusest töökogemusest. „Parem käsi teeb pai, toetab. Aga kui asjad on halvad, siis vasak käsi võtab lapse ära – mitte selleks, et kedagi karistada, see on seotud lapse abistamisega.” Ta pajatab juhtumitest, kus vanemad ei saa hakkama lapse esmavajaduste rahuldamisega.

Kust aga lastekaitsetöötaja võtab teadmised, hinnangukriteeriumid, hingejõu? „Kõige paremad õpetajad on lapsed ise,” vastab ta kiiresti. Väärtuslikul, väärilisel lastekaitsetöötajal peaks Petersoni sõnul olema enda isiklikust elust kogemus lastega. „Kasvõi nooremad õed-vennad – et sa oleksid näinud lapsi kasvamas; või on sul endal lapsed.”

Aga kui ei ole kogemust lastega? „Kui lähed kodu külastama, siis mille järgi sa otsuseid teed?” vastab ta minu õhku visatud küsimusele küsimusega ja selgitab – kodukülastuse käigus peab kiiresti selgeks saama, mis on valesti ja mida annab väheste vahenditega ümber teha, et lapsed saaksid täisväärtusliku võimaluse selles kodus sirguda täisväärtuslikeks kodanikeks.

Armastus töö vastu

See on suur vastutus ... jään valjuhäälselt mõttesse ja formuleerin küsimuse – kuidas jääb selle suure vastutuse koorma all lastekaitsetöötaja ise inimeseks?

„Mulle meeldib tantsida,” avaldab Sirli Peterson avaliku saladuse. „Tunnetan rütmi, lasen end vabaks ja ... tantsin.”

Loomulikult on tema sõnul vaja vahel ka professionaalses plaanis nõu küsida, oma mõtteid klairitada ja end maha laadida – seega on Petersoni sõnul oluline punuda enda ümber ka selline tutvusringkond, kellelt saab vajadusel abi küsida. „Mul endal on üks inimene Põhja-Norras. Raskemad lood, mis kurnavad, või kui ma olen lihtsalt nõutu ja ei suuda kodus õhtul enam uinuda, arutan ma temaga läbi.”

Inspiratsiooni ja tuge leiab Peterson ka kunstist ning muusikast. Andrea Bocelli edastab oma laulus „Vivere” elamise julguse sõnumit. „See on ka julgus teha valesid asju,” selgitab Peterson konkreetse loo tähendust tema jaoks. „Aga ma pean neist valedest asjadest ka midagi õppima.”

Muusikat lõõgastuseks või väljaelamiseks valides sõltub palju sellest, milline on hetkemeeleolu, räägib Peterson. „Kui ma olen maailma peale vihane, valin ka väga karmi loo. Sellise, mis veelkord üles raputab ja teisele rajale suunab.”

Ja aeg-ajalt on vaja olla ka päris ükski. „Mul on üks hobi veel – ma olen selle põlvkonna esindaja, kes veel pesu triigib,” muigab Peterson. „Pesu saab sirgeks, ja mõtted ka,” selgitab ta. „Ja vahel ikka juhtub, et laps ajab närvi. Siis lähen tualetti. Rahunen maha. Ja peale seda lahendan asja rahulikumalt.”

Ega asjad ei tulegi elus lihtsalt – ei neile keeruliste lugudega perekondadele, kes lastekaitsetöötajaga kas vabatahtlikult või kohustusest kontakti astuvad, ega ka lastekaitsetöötajale endale. „Aga sul peab endal olema kuskilt lapsepõlvest meeles armastus raske töö vastu. Igasuguse töö vastu. Kui kõik probleemid laheneks, oleks ju maailm igav.”

Kunagi võistlustantsuga tegelemise aegadest meenub Petersonile laager, kus viis päeva järjest ja kaheksa tundi päevas aeglase valsi oskusi lihviti. „Kui mul on raske, mõtlen nendele viiele päevale ja saan aru, et nii raske ju tegelikult polegi. Ja et ilma sihipärase tööta ei saavuta midagi.”

Laste kasvatamine – see on imelihtne!

Tartu Perekodu Käopesa juhataja Sirlu Petersoni sõnul aitavad rahumeelset, arengule keskenduvat pereelu tagada käitumiskokkulepped.

„Kokkuleppeid saab edukalt sõlmida juba 2–3-aastaste lastega,” kinnitab Peterson – kasvõi see, et oma mänguasjad paned ise õigesse kohta tagasi. Või et poodi minnes saad ühe asja. „Et kui võtad kohukese, aga mõtled kassasse jõudes ümber, et tahad ikka seda üllatuseks, siis lähed ja paned kohukese tagasi, sest selline oli kokkulepe.”

Kui piirid on selgeks tehtud, ei teki ka asjatuid jonnimisi ja üksteise alavääristamist. Arengule keskenduvat korda aitab pere keskel tagada ka sisse harjutatud päevarežiim.

Selliste olukordadeni perekonnas, kui lastekaitsetöötaja juba sekkuma peab, viivad Petersoni sõnul aga juba komplitseeritumad asjaolud. „Tavaliselt on alati mitu tegurit koos,” selgitab ta – ema läbipõlemine, alkoholism, narkomaania, väga madal haridustase, madal sotsiaalne kompetentsus ja lapse tervis.

Kui laps jõuab aga hoolekandesüsteemi ja asenduskodusse, evib ühiskond peamiselt kahte erisugust suhtumist: „ohh, vaesed lastekodulapsed” või siis, et riik peabki nendega ise toimetama ja teistel pole vaja sekkuda, teeb Peterson kokkuvõtte.

„Rahastamise mõttes on nad kindlasti riigi lapsed,” räägib ta. „Aga ega riik ei ole neid lapsi sünnitanud, ikka inimesed. Tegelikult on vaja jõuda selleni, et me koos aitaksime neil lastel suureks kasvada.”

Kaasatundmise asemel soovib Peterson lastest, ka vanemliku hoolitsuseta jäänud lastest lihtsalt hoolida ja otsida endas üles siiras soov aidata, et süsteemil tekiks paremad võimalused luua asenduskodudes sirguvatele noortele turvatunnet ja õpetada neile iseseisvat toimetulekut ning vastutustunnet.

Rain Uusen

Väljakutse normatiivse professionaliseerumise arendamiseks

Hans van Ewijk

University for Humanistic Studies, Utrecht (Holland)

Normatiivset professionaliseerumist ei ole kerge defineerida. Tegemist on pigem kirjelduse kui täpse mõistega. NP kontseptsioon kujutab endast minu arvates koolitus- ja uurimistegevusele rikkalikku allikat.

Minu töökohas, Hollandi humanitaarteaduste ülikoolis on normatiivne professionaliseerumine aastatepikkuse teadusprogrammi teema. Küsimus on lihtne: „Kuidas teha head tööd hästi?” Normatiivse professionaliseerumise idee tekkis möödunud sajandi kaheksakümendatel aastatel reaktsioonina uue haldusjuhtimise ja neoliberalismi valitsevale diskursusele, mis keskendus toodetele, mõjule ja vastutusele.

Oldi arvamusel, et ühishuve teenivate professionaalide jaoks jätavad uue haldusjuhtimise lähenemisviisid unarusse professionaalide väärtusbaasi ja ignoreerivad professionaalse töö kompleksset olemust. Sotsiaaltöö, hariduse ja tervishoiu tunnusjooni ei saa taandada täpsetele sekkumistele konkreetsel ajahetkel teatud hinna eest. Siin on tegemist teistsuguse dünaamikaga, teistsuguste suhetega. Normatiivse professionaliseerumisega on tegelnud professionaliseerumise rajajad Dewey, Polyani, Freidson ja Schön, kuid ka kaasaegsed filosoofid Charles Taylor, Edgar Morin ja Paul Ricoeur. Normatiivse professionaliseerumise (NP) kontseptsiooni loomisel domineerisid sellised mõisted nagu *vaiketeadmised*, *reflektiivsed praktikud*, *teadlikkus* ja *kompleksus*. NP panus diskursusesse oli rõhu asetamine väärtustele ja püüid teha head tööd hästi.

Kolm faasi

NP esimeses faasis domineeris võitlus ametite eetiliste väärtuste eest, teises faasis NP tegevusala laienes. Hea töö hästi tegemist käsitleti kolmest perspektiivist lähtudes. Esimene perspektiiv põhineb eetilistel ja ühistel väärtustel ja tegeleb küsimusega, kas professionaalid tegutsevad eetilises kooskõlas oma ameti, isiklike tunnete ja ühiskondlike normidega. Teine perspektiiv on suunatud instrumentaalsele aspektile, st meisterlikkusele. See tegeleb küsimusega: „Kas ma teen head tööd *hästi*, kas mul on olemas teadmised ja oskused, vahendid ja suhtumine, et täita oma ülesannet parimal viisil, ja millised normid on peidetud instrumentaalsesse lähenemisse?” Paljud sotsiaaltöö meetodid ei ole puhtalt tehnilised või instrumentaalsed, vaid põhinevad teatud veendumustel ja normidel. NP kolmas on esteetiline perspektiiv – see on takti- ja peenetundelisuse küsimus, kuidas saada inimesega ühendust nii, et tekiks õige õhustik. See telg tegeleb ilusa ja inetu käitumise, hea ja halva tunde küsimusega. Kolmandas faasis liigume professionaliseerumiselt kõikehõlmava lähenemiseni, mis asetab professionaali organisatsiooni ja ühiskonna, nt kohaliku sotsiaalpoliitika konteksti. Siin

küsitakse, mida vajab professionaal oma organisatsioonilt ja poliitikalt selleks, et teha oma head tööd hästi. Ehk teisisõnu – professionaliseerumine ei tähenda ainult professionaalide, vaid ka organisatsioonide ja poliitiliste protsesside professionaliseerumist.

Kõikehõlmava professionaliseerumise võti

Professionaliseerumise teooriates kohtab enamjaolt kolme lähenemisviisi. Esimene näeb professionaalis innovatsiooni ja hea praktika võtit. Professionaal on nii teadlane kui ka innovaator. Meditsiinivaldkonnas oligi see pikka aega nii, kui nii ametis kui ka teaduses domineerisid arstiteaduse professionaalid. Vastupidine lähenemine panustab organisatsioonile või bürokraatiale. Siin otsustab asutus, riiklik amet või ministeerium, mida professionaalidel oleks vaja teha ja kuidas. Kõik tõenduspõhised meetodid, reeglistikud, supervisioon, monitooring ja koolitus on juhtide – bürokraatia – käes. Kolmas lähenemisviis on suunatud kõrgetasemelise pädevusega organisatsioonidele, mis tähendab, et parima praktika ja innovatsioonini jõutakse siis, kui professionaalid, eksperdid ja juhid (võimalusel ka kodanikud ja poliitikakujundajad) arendavad parimat professionaalset praktikat vastastikuses koostöös. Siin ei ole võti professionaalide, juhtide või ekspertide käes, vaid seisneb ühises protsessis või õpikogukonnas.

Sellest perspektiivist lähtudes laieneb professionaliseerumine küsimustele: millistel väärtustel organisatsioon põhineb, millised teadmised ja oskused on organisatsioonis, kas seal on hea õhkkond ja tundlikkus toimuva suhtes ning kas see on töötamiseks ja olemiseks tore koht.

Definitsioon

Normatiivset professionaliseerumist ei ole kerge defineerida. Tegemist on pigem kirjelduse kui täpse mõistega. Saame aga väita, et normatiivne professionaliseerumine panustab kodanikele hea elu ja hea hoolekande pakkumisse sellega, et head tööd tehakse hästi ja peenetundeliselt. Ent püüdkem siiski leida üks esialgne definitsioon: professionaliseerumine tähendab *hea tööga eetilises, instrumentaalses ja esteetilises sfääris seotud ametialase tegevuse kvaliteedi individuaalset ja kollektiivset arendamist*.

Normatiivne professionaliseerumine koolitus- ja uurimistegevuses

NP kontseptsioon kujutab endast minu arvates koolitus- ja uurimistegevusele rikkalikku allikat. See tähendab, et koolitajatel ja õppuritel palutakse selgitada, millistesse väärtustesse nad usuvad, kuidas nad mõistavad meisterlikkust, taktitunnet ja tundlikkust, kultuurilise esteetilist dimensiooni. Mõtisklema hea töö hästi tegemise ja selle üle, mida tähendavad *hea* ja *hästi*, on oluline nii professionaalidele kui ka uurijatele. Uurimistegevus ei saa olla õiglane, kui uurija ei tunne uuritava töö ega enda isiklike väärtusi. NP hoiab ära ametialase töö samastamise professionaaliga. Väga olulised on kontekst, milles professionaal töötab, organisatsioon ja kohalik sotsiaalpoliitika. Need kolm aspekti peaksid mõjutama üksteist vastastikku produktiivselt – mitte hierarhiliselt, vaid kui pidevat õppimise ja koos arenemise protsessi. Sama kehtib professorite ja õppejõudude ning üliõpilaste kohta. Nad ei tegutse klassiruumis vaakumis. Õppejõud ei peaks õpetama ainult klassi ees seistes, kasutades hierarhilist õppeprotsessi, vaid vastastikuses koostöös üliõpilastega, üksteiselt õppides. Teadmiste edasiarendamine vastastikuses koostöös on parim viis jõuda hea töö hästi tegemiseni.

Parima praktika ja innovatsioonini jõutakse siis, kui professionaalid, eksperdid ja juhid (võimalusel ka kodanikud ja poliitikakujundajad) arendavad parimat professionaalset praktikat vastastikuses koostöös.

Euroopa Sotsiaalfondi raha uuel perioodil: võimalused hoolduskoormusega inimeste toetamiseks

Raimo Saadi

Sotsiaalministeeriumi hoolekande osakonna eakate ja puuetega inimeste teenuste juht

Uue, 2014–2020 välisvahendite perioodi planeerimisel on Sotsiaalministeerium lähtunud soovist luua võimalused, et vähendada omastehool-dajate koormust lähedase hooldamisel. Lisaks on eesmärk toetada erivaja-dustega ja eakate inimeste võimalikult iseseisvat ning pikalt kodus elamist.

Hoolduskoormuse vähendamine või puuetega ja eakate inimeste võimalikult suure iseseisvuse saavutamine ei ole eesmärk omaette, vaid üks võimalus mainitud sihtgruppide võimalikult suure tööturul haaratuse saavutamiseks.

Hoolduskoormus takistab tööelus osalemist

Hoolduskoormus (sh nii väikelaste kui ka puudega või eakate pereliikmete eest hoolitsemise vajadus) takistab tihti tööelus osalemist. Eestis on 46,4 tuhandel 1564-aastastest isikutest hooldamiskohustus. Neist 9600 ei tööta vajaduse tõttu hoolitseda laste või teiste pereliikmete eest. Hoolduskoormusega inimeste tööturule sisenemisel või naasmisel on seega üks oluline tegur kvaliteetsete lastehoiuvõimaluste ning täiskasvanud puuetega inimestele ja eakatele suunatud hooldusteenuste kättesaadavus.

Puuetega inimeste tööhõive on madal. 2011. aasta andmetel oli 15–64-aastaste puudega isikute tööhõivemäär 3,5 korda madalam kui samaealiste puudeta inimeste hulgas. 2012. aasta alguse seisuga on Eestis 55 359 tööealist (16–64-aastast) puudega (kehtiva

puuderaskusastmega) inimest, kellest 11 897 töötab.

Selleks, et eelpool toodud eemärke saavutada, on vaja parandada sotsiaalteenuste kvaliteeti, suurendada kättesaadavust, töötada välja uusi teenuseid ning neid piloteerida. Neil suundadel tegutsemisel toetab meid uus välisvahendite periood.

Suur roll sotsiaalteenuste kvaliteedi parandamisel ning kättesaadavuse tagamisel on kohalikel omavalitsustel (KOV). Need on aga erineva suuruse ja võimekusega. Uuringutest ja planeerimisprotsessi kaasamisüritustest on selgunud, et sotsiaalteenuste kättesaadavus ja kvaliteet on omavalitsustes ebaühtlane, teenused ei ole alati kättesaadavad ning neid ei osutata sageli vajaduspõhiselt. Toetamaks KOVi osutatavate sotsiaalteenuste kvaliteeti ja kättesaadavust, on sotsiaalministeerium planeerinud järgmised tegevused:

- **Erivajadustega ja eakaid inimesi ning nende pereliikmete töölesaamist toetavad hoolekande- ja tugiteenused.** Toetatakse kohalike omavalitsuste koostööd teenuste osutamisel, uute teenuste väljaarendamist ning pakkumist. Suunaks on vältida hooldekodu teenu-

sele sattumist ja eelisarendada kodus hooldamise võimekust. Planeeritud on toetada koduhooldust, tugiisiku ja isikliku abistaja teenust, eakate ja puuetega inimeste päevahoidu, häirenupu ning telehoolduse teenust jne. Toetuse tulemusena on osutatud erivajadustega ja eakatele inimestele ning nende pereliikmetele toetavaid hoolekande- ja tugiteenuseid. Kujunevad välja toimivad kohalike omavalitsuste (KOV) partnerlused teenuste osutamiseks ning koostoime teenuseosutajatega.

- **Integreeritud teenuste osutamine toimetulekuraskustes inimeste töötamise toetamiseks.** Eesmärk on toetada KOV sotsiaaltöötajaid komplekssete lahenduste leidmisel inimeste jaoks, kellel on tööturul osalemiseks takistusi (hoolduskoormus, puue, võlad jne), nt pikaajalised töötud ja heitunud. Toetuse tulemusena kasvab KOVi juhtumipõhise lähenemise kompetents keerukamate juhtumite lahendamisel ning kujuneb välja jätkusuutlik skeem tegevuse jätkamiseks.
- **Valdkonna spetsialistide kompetentsi suurendamine sotsiaalteenuste kvaliteedi tõstmiseks ja KOVi koostöö toetamine sotsiaalteenuste kättesaadavuse parandamiseks.** Toetatakse sotsiaaltöötajate ja teiste sotsiaalspetsialistide koolitusi ning supervisioone eesmärgiga parandada juurdepääsu kvaliteetsetele ja jätkusuutlikele sotsiaalteenustele. Koolituste, supervisioonide ja juhendmaterjalide rakendamise toel toetame KOV sotsiaaltöötajate ja teiste sotsiaalspetsialistide kompetentsi ning osutatavate teenuste kvaliteedi tõusu.
- **Erivajadustega inimeste eluruumide kohandamine.** Toetatakse tegevuspiirangutega inimeste kodude kohandamist nende vajadustele nõnda, et nad oleksid

kodus võimalikult iseseisvad ja vajaks varasemast vähem kõrvalist hooldust. Lisaks kohandatakse ka inimese tee kodus tänavale. Toetuse tulemusena elavad erivajadusega inimesed vajadustele vastavalt kohandatud eluruumides, mille tulemusena paraneb tegevuspiiranguga inimeste iseseisev toimetulek ning väheneb hooldajate hoolduskoormus, mis võimaldab neil osalemist tööturul.

Planeeritud on **panustada ka 0–17-aastaste raske ja sügava puudega laste hoiuteenuste ning hoius, hariduses ja rehabilitatsioonis osalemist võimaldavate tugiteenuste (tugiisik, isiklik abistaja, transport) arendamiseks ja pakkumisse.** Raske ja sügava puudega laste puhul on vajadus hoiuteenuse järele tihti suurem, pikaajalisem ja komplekssem kui tavalastel, nt vajavad puudega lapsed hooldu ka peale koolipäeva lõppu, koolivaheaegadel, ööpäevaringselt jms. Lapsehooldu ning toetavaid tugiteenuseid on otstarbekas välja arendada komplekselt, seostades teenuseid hariduse ja rehabilitatsiooniga. Tugiteenuste arendamine võimaldab puudega lastel siirduda haridusteenustele (jt avalikele teenustele), kuhu nad oma abivajaduse tõttu praegu tihti ilma tugiteenusteta ei jõua. Seeläbi on võimalik vähendada vanemate hoolduskoormust, naasta neil tööturule või töökoormust suurendada. Samuti soodustab panustamine puudega laste haridusse nende edasisi võimalusi tööturul kandideerida ja ühiskonnaelust aktiivsemalt osa võtta.

Loetletud tegevused on vaid osa Sotsiaalministeeriumi planeeritavatest meetmetest ja tegevustest. Praegu toimub nimeetatud tegevuste planeerimine ning partnerite ja sihtgruppide kaasamine, et saavutada erinevaid võimalusi kasutatav ja vajadusi kattev tulemus. Programmid ja taotlusvoorud tegevuste elluviimiseks avatakse 2014. a teisel poolel.

Planeeritud on toetada koduhooldust, tugiisiku ja isikliku abistaja teenust, eakate ja puuetega inimeste päevahoidu, häirenupu ning telehoolduse teenust.

Millega arvestada kohalike omavalitsuste vabatahtlike ja isiku majanduslikust seisukorrast mittesõltuvate sotsiaaltoetuste kehtestamisel ja maksmisel

Aigi Kivioja
õiguskantsleri nõunik

Artiklis selgitatakse, mil viisil tuleks kohaliku omavalitsuse vabatahtlikult makstavate ja isiku majanduslikust olukorrast mittesõltuvate sotsiaaltoetuste andmisel pidada silmas võrdsuspõhiõigust.

Õiguskantsleri poole on pöördunud mitmed avaldajad, kes seadsid kahtluse alla nende elukohajärgsete kohalike omavalitsuste kehtestatud sotsiaaltoetuste maksmise tingimuste vastavuse üldisele võrdsuspõhiõigusele. Jutt käib sotsiaaltoetustest, mille maksmise kohustus ei tulene seadusest, vaid mille maksmise kohustus on omavalitsus endale vabatahtlikult võtnud. Õiguskantsler on näiteks kokku puutunud gümnaasiumiõpilastele makstava toidusoodustusega, töövihikute ostmise toetusega, stipendiumiga üliõpilastele, õpilase sõidusoodustusega. Kõiki nimetatud toetusi maksti neile, kes vastasid tingimustele, mis kohalik omavalitsus oli üldaktiga kehtestanud.

Kohalik omavalitsus saab vabamalt kehtestada tingimusi

Asjaolu, et tegu pole kohustusliku ja seaduses reguleeritud toetusega ega toetusega, mille maksmisel arvestatakse selle saaja majanduslikku olukorda, tähendab, et kohalik oma-

valitsus saab vabamalt kehtestada tingimusi toetuse saamiseks. Kohaliku omavalitsuse laialdasi volitusi toetuse maksmise tingimuste määramisel on tunnustanud ka Riigikohus nn Tallinna sünnitoetuse asjas¹, öeldes, et omavalitsus on „oma valikutes vabam, kui tegemist ei ole toetuste või teenustega puudust kannatavatele isikutele ega seesuguse toetuse või teenusega, mida isik saaks omavalitsuselt omavalitsusel lasuva kohustusliku ülesande tõttu nõuda”. Näiteks eespool nimetatud koolitoetuste puhul eelistatakse sageli oma valla, linna või maakonna koolides õppijad või kohaliku kooli lõpetanud.

Teiseks levinud tingimuseks on toetuste andmine isikutele, kelle enda ja/või kelle pere liikmete registreeritud elukoht on kõnealuses omavalitsuses.

Miks peaksid kohalikud omavalitsused vabatahtlikke toetusi üldse maksma?

Kuigi selliste toetuste maksmise primaarseks tulemiks on isiku või pere majandus-

¹ Riigikohtu põhiseaduslikkuse järelevalve kolleegiumi 08.03.2011. a otsus asjas nr 3-4-1-11-10, p 62.

liku olukorra paranemine, siis peale toetuse saajate toimetuleku soodustamise järgivad kohalikud omavalitsused muudki eesmärgi. Näiteks toetuse võimaldamine vaid kohalikus koolis õppijale või selle kooli lõpetanule suunab lapsevanemaid panema last kohaliku kooli, mis omakorda suurendab laste arvu koolis ja aitab kaasa kooli säilimisele. Toetuse maksmine vaid oma valla või linna elanikele suunab inimesi ennast selle kohaliku omavalitsuse elanikuks registreerima, mille tulemusel hakkab osa inimeste tulumaksust selle omavalitsuse eelarvesse laekuma. Kuna kohaliku omavalitsuse ülesanne on korraldada ja edendada kohalikes huvides kogukonna elu, on nii kooli säilitamise kui ka elanikkonna ja omavalitsuse sissetuleku suurendamise vajadus igati mõisteta.

Kohalik omavalitsus seotud seaduslikkuse põhimõttega

Paraku pole omavalitsused ka selliste toetuste saamise tingimuste seadmisel täiesti vabad. Kohalik omavalitsus on oma ülesannete täitmisel seotud seaduslikkuse põhimõttega. Muu hulgas tähendab see, et oma tegevuses tuleb kohalikul omavalitsusel arvestada ka põhiseaduse § 12 lõikest 1 tuleneva üldise võrdsuspõhiõigusega. Sätte kohaselt on kõik seaduse ees võrdsed ning selle põhiõiguse kaitseala riivega on tegemist siis, kui võrdses seisundis isikuid koheldakse ebavõrdselt. Isikute võrdse kohtlemise nõue pole siiski absoluutne. Erinev kohtlemine on lubatud, kui selle eesmärk on põhiseadusega kooskõlas ning eesmärgi saavutamiseks kasutatav vahend on sobiv, vajalik ja mõõdukas, ehk teisisõnu proportsionaalne.

Järelikult võib kohalik omavalitsus toetust makstes eelistada ühte isikute gruppi teisele, kuid selle eesmärk peab olema põhiseadusega kooskõlas ning ei tohi tuua kaasa erinevalt koheldud isikute jaoks ebaproportsionaalseid tagajärgi.

Millal saab rääkida olukorrast, kus põhiseadusega lubatud eesmärgil toimuv isikute erinev kohtlemine toob erinevalt koheldud isiku jaoks kaasa ebaproportsionaalsed tagajärjed?

Õiguskantsler on leidnud², et kehtestatud sotsiaaltoetuste saamise tingimused on erinevalt koheldud isiku jaoks ebaproportsionaalsed siis, kui need ei näe ette toetuste maksmist isikule, kes pole toetuse saamisele kehtestatud tingimusi võimalised täitma objektiivsetel põhjustel.

Millised on need objektiivsed põhjused, pole võimalik ammendavalt vastata, ning lõplikku loetelu nendest pole võimalik anda. Näitena võib tuua juhtumi, kus kohalik omavalitsus maksis üld- või kutseharidust omandava õpilase toetust esimest korda päevases õppevormis teises kohalikus omavalitsuses üld- või kutseharidust omandavale õpilasele juhul, kui laps oli enne lõpetanud kõnealuses kohalikus omavalitsuses põhikooli. Sellise tingimuse puhul võib toetusest ilma jääda haridusliku erivajadusega laps, kes pidi põhihariduse omandama väljaspool oma elukohajärgset omavalitsust, sest lapse vajaduste ja võimetekohast haridust kohalikus koolis omandada polnud võimalik. Laps ja pere ei saa täita toetuse saamiseks seatud tingimust objektiivsel, isikust sõltumatu põhjusel.

Möönan, et alati ei pruugi haridusliku erivajaduse kui objektiivse põhjuse kindlaks tegemine olla lihtne. Näiteks võib objektiivsuse hindamisel raskusi valmistada olukord, kus vanem otsustab väidetavalt lapse erilise andekuse tõttu panna ta õppima teise omavalitsuse kooli eesmärgiga pakkuda lapsele kunsti, muusika, tantsu vm süvaõpet.

Otsuse, kas saab lugeda objektiivselt toetuse taotleja esitatud põhjendust, miks ta toetuse saamise tingimustele ei vasta, teeb kohalik omavalitsus. Iga konkreetse juhtumi kaalumisel tuleb kohalikul omavalitsusel hinnata, kas põhjus, miks isik sotsiaaltoetuse tingimusi ei täida, on objektiivne ja kas sel põhjusel isikule toetuse maksmata jätmise

² Õiguskantsleri Jõgeva vallas kehtestatud sotsiaaltoetusi puudutavad märgukirjad on kättesaadavad veebis aadressil <http://oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/margukiri-sotsiaaltoetused-vormsi-vallas> ja <http://oiguskantsler.ee/et/seisukohad/seisukoht/margukiri-jogeva-valla-sotsiaaltoetused>.

on õigustatud. Kui selline objektiivne põhjus esineb ja toetuse mittemaksmine tooks isiku jaoks kaasa ebaproportsionaalse tagajärje, tuleb toetust maksta ka isikule, kes on toetust saama õigustatud isikutega sarnases olukorras, kuid ei vasta kõigile kohaliku omavalitsuse kehtestatud tingimustele.

Põhjendustesse tuleb suhtuda hoolikalt

Õiguslikus mõttes kujutab isiku taotluse rahuldamise võimaluse kaalumine endast haldusmenetluse läbiviimist ning otsus, milles kohalik omavalitsus oma seisukoha väljendab, on haldusakt. See tähendab, et kõik kaalutlused, millest otsuse tegemisel lähtuti, tuleb otsuse põhjendavas osas ära näidata. Eriti hoolikalt tuleb põhjendustesse suhtuda siis, kui leitakse, et tegu pole objektiivse, st isikust sõltumatu põhjusega ning isik pole siiski õigustatud toetust saama.

Oluline on märkida, et eespool nimetatud kaalumist saab kohalik omavalitsus läbi viia juhul, kui õigusakt, millega toetus kehtestatakse, võimaldab omavalitsusel kaaluda toetuse andmist ja isiku sobivust sätestatud tingimustele. Toetused kehtestatakse tavapäraselt kohaliku omavalitsuse üldaktiga (määrusega) ning see määrus on iga konkreetse toetuse määramise alus. Seega on oluline, et juba määruse kehtestamisel arvestataks vajadusega sõnastada õigusakt nii, et oleks võimalik elus ette tulla võivaid erinevaid olukordasid kaaluda.

Objektiivse põhjuse kaalumata jätmist pole võimalik kompenseerida või õigustada asjaoluga, et isikul on õigus saada teistsuguse eesmärgiga toetusi mõnel muul alusel.

Näiteks ei saa kaalumata jätmist õigustada sellega, et vald võib toetusest ilma jäänud puudega isikule maksta puudega isiku toetust, kriisiabi majanduslike raskuste korral jne. Nii ei muutu määrus, mis näeb ette koolitoetuse maksmise ainult valla põhikooli lõpetanud lapsele ning ei võimalda kaaluda põhjuseid, miks laps kohalikku kooli ei lõpetanud, põhiseaduspäraseks, kui toetusest ilmajäänud lapsele makstakse puudega isiku toetust. Viimast põhjusel, et puudega isiku toetust makstakse selleks, et isikule kompenseerida puudest johtuvaid kulutusi ja nii vähendada faktilist ebavõrdsust, mida puue isikule põhjustab. Koolitoetust makstakse aga selleks, et igaühe, sh puudega lapse, puudest sõltumatud koolikulutused oleksid väiksemad.

Kokkuvõtvalt tuleb kohaliku omavalitsuse vabatahtlikult makstavate ja isiku või pere majanduslikust seisukorrast sõltumatute sotsiaaltoetuste maksmisel arvestada isikute võrdse kohtlemise nõudega. Ka nendel inimestel, kes toetuse saamise tingimustele ei vasta, võib siiski olla õigus toetust saada, kui tingimustele mittevastamine on tingitud objektiivsest põhjusest. Selliste erandlike olukordadega peab toetuste kehtestamisel arvestama ning sõnastama õigusakti viisil, mis võimaldab toetuse taotleja esitatud põhjendusi kaaluda.

Toetused kehtestatakse tavapäraselt kohaliku omavalitsuse määrusega, mis on iga konkreetse toetuse määramise alus. Seega on oluline, et juba määruse kehtestamisel arvestataks vajadusega sõnastada õigusakt nii, et oleks võimalik elus ette tulla võivaid erinevaid olukordasid kaaluda.

Lastekaitseaduse eelnõu koostamise käik

Tõnu Poopuu
*Sotsiaalministeeriumi
laste õiguste juht*

Artiklis antakse ülevaade lastekaitseaduse eelnõu kujunemisest, nime-tatakse tähtsamad rahvusvahelised ja riigisisised dokumendid, millele toetuti eelnõu väljatöötamisel, samuti kirjeldatakse erinevate partnerite vahelist koostööd eelnõu sisustamisel.

Lastekaitseaduse saamislugu

Eesti suhtes muutus ÜRO laste õiguste konventsioon siduvaks 1991. aasta¹ novembris. Konventsiooni ratifitseerimine tõi kaasa kohustuse rakendada rahvusvaheliselt kokkulepitud lapse õiguste ja nende kaitsega seotud põhimõtted riigisisises õiguses. 1992. aastal Riigikogu võttiski vastu Eesti Vabariigi lastekaitse seaduse (RT 1992, 28, 370), mis on oluliste muudatusteta jõus olnud üle 20 aasta. Kehtiv seadus sisaldab enamikku konventsioonis nimetatud printsiipidest ning loetleb lapse rahvusvaheliselt tunnustatud õigused ja kohustused. Paljuski peetakse kehtivat lastekaitseadust konventsiooni ümberkirjutuseks, sest rakendusaktide vähesuse tõttu on selle toime jäänud puudulikuks.

Lastekaitseadus vajab muutmist

Lastekaitseaduse uuendamise vajadusest on räägitud aastaid. 2003. aastal nime-

tas ÜRO lapse õiguste komitee oma Eesti kohta tehtud lõppjäreldestes (ÜRO lapse õiguste... 2013) ühe etteheitena, et lastekaitseadus ei ole piisavalt rakendatav. Lastekaitseadusega seonduvat ja selle aktualiseerimise vajadust arutati Riigikogu 3. juuni 2010. aasta istungil². Seaduse muutmise vajadust rõhutas õiguskantsler Indrek Teder, öeldes, et lastekaitseadus on liialt abstraktne ega reguleeri tegelikult midagi³. Kehtiva seaduse suhtes on olnud kriitilised ka kodanikuühendused Lapse Huvikaitse Koda mainis oma 2011. aastal erakondadele saadetud üleskutses (Lapse Huvikaitse Koja ... 2011) ühe vajaliku sammuna lastekaitseaduse uuendamise ja riikliku ning kohaliku tasandi lastekaitsetöö korrastamist. Ka Lastekaitse Liidu esindajad on öelnud, et praeguse lastekaitseaduse vähene regulatiivsus tingib vajaduse koostada uus, täiendatud seadus.

Ühiselt jõuti arusaamisele, et olukord vajab muutmist ning sellest tulenevalt otsustas

¹ Tänapäev on Eesti alla kirjutanud ka konventsiooni valikulisele protokollile laste müügi, lasteprostitutsiooni ja –porno graafia kohta (jõustus 03.09.2004. Riigi Teataja RT II 2004, 23, 94) ning fakultatiivprotokollile laste kaasamise kohta relvastatud konfliktidesse (hetkel ratifitseerimisel Riigikogus).

² XI Riigikogu stenogramm VII istungjärk, neljapäev, 3. juuni 2010. Päevakorra 4. punkt olulise tähtsusega riikliku küsimuse "Lapse õiguste tagamine" arutelu.
<http://www.riigikogu.ee/?op=steno&stcommand=stenogramm&date=1275548700>

³ <http://uudised.err.ee/index.php?06205876>

Vabariigi Valitsus laste õiguste ja kohustuste paremaks reguleerimiseks kehtestada ja rakendada tänapäevane lastekaitseadus (Erakonna Isamaa ja ... 2011). Ka laste ja perede arengukavas 2012 2020 (laste ja perede ... 2011) on ühe tegevusena kirjas lastekaitseaduse uuendamine ja rakendamine.

Koostööpartnerite kaasamine

2011. aasta detsembris toimunud kahepäevasel ekspertide kohtumisel tõdeti, et uus lastekaitseadus peab keskendumise lapse heaolule. Lepiti kokku, et kuna lastekaitse on oma olemuselt valdkondadeüleline, siis peab uus seadus kandma endas põhimõtteid, mida on võimalik rakendada kõigis lastega tegelevates valdkondades. Samuti on oluline parandada kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajate toimetulekut ning arendada välja selline riiklik lastekaitseüsteem, et üle Eesti oleks tagatud ühesugune tugisüsteem kohalikele omavalitsustele ja selle kaudu ka regioonis elavatele lastele ja peredele.

Seminaril arutati ka seaduse pealkirja muutmist. Ideena pakuti välja asendada olemasolev pealkiri lapse heaolule keskendumist tähistava pealkirjaga „Lapse heaolu seadus”, kuid lastekaitseaduse ajaloolise järjepidevuse ja õigusselguse huvides otsustati jätta pealkiri samaks. Sama küsimust käsitleti ka 2013. aasta juunikuu seminaril koos kaasatud osapooltega ning sealgi jõuti lastekaitseaduse pealkirja osas samale arvamusele. Juunis 2012 toimus laiem kaasamiseminar, kus osalesid lastega kokku puutuvate valdkondade esindajad. Seminaril arutleti uue lastekaitseaduse eesmärgi ja struktuuri üle, töötubades vaeti oluliste eelnõus käsitlemisele tulevate sätete sisu ja sõnastust. Seminaril osalesid ka noored, kes said arutelul sõna sekka öelda ning esitada oma arvamused lastekaitseaduse eelnõu sisu kohta. Uue eelnõu tööversiooni sätteid arutati 2013. a jaanuaris veel kord ekspertide kahepäevasel tööseminaril, kus lähemalt kaaluti ka riikliku lastekaitse rakendusasetuse võimalikke ülesandeid. Leiti, et idee luua regionaalne võimekusega riiklik rakendusüksus

on hea, kuid samas tuleb panustada ka kohaliku tasandi lastekaitse arendamisse.

2013. aasta mais viidi läbi **neli lastekaitseaduse eelnõu avalikku arutelu, kuhu kutsuti kaasa mõtlema kõiki huvilisi**⁴: 8. mail arutleti teemal „Riiklik lastekaitsekorraldus”, 15. mail teemal „Abivajavast lapsest teavitamine”, 22. mail teemal „Lastekaitsetöötaja ja lapsega töötav isik” ning viimasel, 22. mail arutleti teemal „Lastekaitse kohalikes omavalitsustes”. Paralleelselt teemapäevadega toimunud kohtumistel laste ja noortega arutleti samuti lastekaitseaduse sisu üle. Lapsed kaasati koolitundide kaudu, et leida juhuvalim lastest, kes ei pruugi olla varem erinevate organisatsioonide poolt samasse diskussiooni lülitatud. Lastele anti võimalus teha rühmatööd ning seejärel ühises arutelus mõtiskleda lastekaitseaduse eelnõus tehtavate muudatuste üle ja esitada ettepanekuid eelnõu täiendamiseks.

Arutelu noortega toimus Eesti Noorteühenduste Liidu suvelaagris, kus osalenud said võimaluse läbi mängida kujuteldav kohtuistung, milles tuli kasutada ka lastekaitseaduse eelnõus kavandatavaid sätteid.

2013. aasta juunis toimus seni viimane eelnõud käsitlev seminar kõigi partnerite ja huvigruppide kaasamiseks. Seminari käigus tutvustati põhjalikult eelnõu sisu ja seoseid teiste valdkondadega. Töötubades viidi läbi arutelud lapse üksijätmise lubatavuse ja lastekaitsetöötajate haridusnõuete reguleerimise üle, samuti arutati ka seda, kuidas hakkavad eelnõus sätestatavad ennetuse ja sekkumise põhimõtted rakenduma hariduse, tervise, õiguskaitse ja hoolekande valdkonnas. Aruteluküsimusi oli teisi. Osalejad rõhutasid vajadust tõhustada ennetustööd ja valdkondadevahelist koostööd.

Välisriikide kogemusest õppimine

Lisaks riigisisesele arvamuste kogumisele peeti eelnõu ettevalmistamise käigus oluliseks kaeda ka piiri taha, et õppida nii naaberriikide headest kogemustest kui seal töö

⁴ Lähemalt vaata internetist: <http://lapsedjapered.sm.ee/uus-lastekaitseadus/protsess.html>.

käigus tehtud vigadest. Sotsiaalministeerium analüüsis lähemalt Soome ja Norra lastekaitse korraldust ja sellekohaseid õigusakte ning muid dokumente⁵. Soome lastehoolekandes oldi 2000. aastate alguses samade probleemide ees nagu Eestis täna: lastehoolekande süsteem ei toiminud piisavalt efektiivselt, seadus oli üldsõnaline ja praktikas halvasti rakendatav. Norrat on mõistlik eeskujuks võtta tänu nende hästi toimivale lastehoolekande korraldusele, kus avalike kohustuste efektiivsemaks täitmiseks loodi juurde 2004. a läbi viidud haldusreformi käigus regionaalne tasand koos viie regionaalse laste, noorte ja perede ametiga ning enamuse riiklikust lastehoolekande korraldusest ja riiklikest lastehoolekande teenustest viidi regiooni tasandile.

Kehtiva lastekaitseaduse kitsaskohad

Paralleelselt koostööpartnerite kaasamise ja välisriikide kogemuse analüüsimisega kaardistati sotsiaalministeeriumis olulisemad lapse õiguste kaitse ja heaolu tagamisega seotud probleemid Eestis⁶. Kitsaskohtade kaardistusest selgus, et probleemid jagunevad kolme omavahel tihedalt seotud rühma.

- *Laste üldise heaolu tagamisega seotud probleemid.* Sellesse rühma kuuluvad sellised teemad, nagu varase märkamise ja õigeaegse sekkumise puudumine ja keskendumine üksnes tagajärgede likvideerimisele; asendushooldusele suunatud laste vähene perekonda tagasi aitamise; laste ebapiisav väärtustamine, jätkuv laste väärkohtlemine ja perede ning vanemluse puudulik toetamine.
- *Lapse heaolu toetava süsteemiga seotud probleemid.* Sellesse probleemide rühma kuuluvad eri haldustasandite ja valdkondade ülene puudulik koostöö; kohalike

omavalitsuste puudulik haldusvõimekus ja professionaalsete lastekaitsetöötajate ning lapsi ja peresid toetavate teenuste nappus; tõendus põhiste ja kulutulustate sekkumiste vähesus; puudulik lastekaitse- ja hoolekandeteenuste järelevalve.

- *Kehtiva regulatsiooniga seotud probleemid,* sealhulgas kehtiva lastekaitseaduse normitehniline vananemine, selle liiga deklaratiivne ja abstraktne olemus.

Lahendused uues lastekaitseaduses

2012. a detsembris kooskõlastatud lastekaitseaduse väljatöötamiskavatsuses⁷ leitakse, et kehtiva lastekaitseaduse regulatsioon ei ole piisav ja ajakohane ning soovitatav olukorda ei ole võimalik saavutada ilma uut seaduseelnõu välja töötamata ja selle alusel uut seadust kehtestamata. Eelnõus kavandatud muudatused on nii ulatuslikud, et õigusloome selguse huvides on vaja kehtestada terviktekstina uus raamseadus.

Uue lastekaitseaduse alusel:

- Sätestatakse lapse õiguste kaitse ja heaolu tagamise *põhimõtted* ning selged kohustused, vastutusala ja järelevalve nende põhimõtete täitmise üle. Oluliselt täpsustatakse abivajavast lapsest teavitamise ja teavitusega edasi tegelemise menetlust tagamaks, et iga juhtum saaks kiireima ja adekvaatseima lahenduse.
- Luuakse *keskne riiklik lastekaitse rakendusüksus*, mis hakkab lapse heaolu tagamiseks koordineerima koostööd riigi ja kohalike omavalitsuste, kohalike omavalitsuste ning eri valdkondade (haridus, hoolekanne, tervishoid, õiguskaitse) vahel ning korraldab ennetavat, tõendus põhist ja valdkondadeülelt lähenemist lastekaitse.

⁵ Muuhulgas on tõlgitud eesti keelde Soome ja Norra lastehoolekande seadused.

http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/soome_lastehoolekande_seadus.doc; http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/norra_lastehoolekande_seadus.doc

⁶ Täpsem loend probleemide kaardistamisel kasutatud dokumentidest on leitav lastekaitseaduse eelnõu väljatöötamiskavatsuse punktides 2 ja 3.

https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/234_Lastekaitse%20seaduse%20eelnou%20VTK.pdf

⁷ Leitav internetist: <https://www.osale.ee/konsultatsioonid/index.php?page=consults&id=234>.

- Luuakse riigi tugi kohalikele omavalitsustele: riiklik lastekaitse rakendusüksus peab olema võimeline toetama kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajaid keeruliste juhtumite lahendamisel, pakudes vajadusel kohalikele omavalitsusele kohapeal abi erinevate spetsialistide kaudu. Samuti luuakse riiklik lastekaitsetöötajate täiendkoolituse süsteem ning toetatakse nende töönoustamist.

Lisaks lastekaitseaduse uuendamisele on vaja arendada ka lastele ja peredele pakutavaid sekkumisi, mis eeldab valdkondlike õigusaktide ülevaatamist ja vajadusel nende täiendamist. Arengute toetamiseks viiakse läbi mitmesuguseid laste ja perede arengukava 2012-2020 tegevuskavas ette nähtud tegevusi. Süsteemi parendamist toetab Euroopa Majanduspiirkonna finantsmehhanismi rahastusel riskilaste ja –noorte programm⁸.

Mis saab lastekaitseaduse eelnõust edasi

Praegu on käimas kaks väga olulist analüüsi⁹, millelt ootame sisendit ka lastekaitseaduse eelnõusse:

- Sotsiaalministeeriumi tellimisel on PriceWaterhouseCoopers läbi viinud lastekaitse korralduse uuendamise alusanalüüsi. Uuringu eesmärk oli analüüsida võimalusi, kuidas muuta riiklik lastekaitse korraldus tõhusamaks, suured lastekaitsealase tegevuse efektiivsust ja toetada kohalikke omavalitsusi lastekaitsealaste ülesannete täitmisel.
- Riigikantselei koostöös sotsiaalministeeriumiga on tellinud lastekaitseaduse eelnõu mõjuanalüüsi, mis tehakse tarkade otsuste fondi toel ja rahastatakse Euroopa Sotsiaalfondist programmi

„Valitsuse töö pikaajalise planeerimise süsteemi arendamine ja korrastamine” raames. Uuringu eesmärk on põhjalikult hinnata, kas ja milline mõju on eelnõus sätestatud lastekaitse meetmetel ning erinevate haldustasandite kohustustel lapse õiguste ja heaolu tagamisele riigis tervikuna.

Käesoleva aasta detsembri teises pooles saadetakse lastekaitseaduse eelnõu koos seletuskirja ja rakendusaktidega kooskõlastamiseks valitsusasutustele ja valitsusväliste organisatsioonidele. Samal ajal lähevad dokumendid arvamuse avaldamiseks ka osalusveebi¹⁰, kus igapäev on võimalik avaldada arvamust eelnõu ja sellega seotud dokumentide kohta. Pärast kooskõlastamist esitatakse eelnõu kinnitamiseks Vabariigi Valitsusele ning edasi suunatakse see juba vastuvõtmiseks Riigikogusse.

Eelnõu järgi on lastekaitseaduse jõustumise tähtaeg 1. jaanuar 2015.

Viidatud allikad

ÜRO lapse õiguste komitee lõppjärelused: Eesti (2013). Toimetamata versioon, CRC/C/15Add. 196, 31. jaanuar 2003. <http://web-static.vm.ee/static/failid/306/CRC.pdf> (04.12.2013)

Lapse Huvikaitse Koja üleskutse 2011. aasta Riigikogu valimisteks. <http://www.perenou.ee/public/HKK.pdf> (04.12.2013)

Erakonna Isamaa ja Res Publica Liit ning Eesti Reformierakonna valitsusliidu programm (2011). <https://valitsus.ee/UserFiles/valitsus/et/valitsus/tegevusprogramm/valitsuse-tegevusprogramm/Valitsusliidu%20programm%202011-2015.pdf> (04.12.2013)

Laste ja perede arengukava 2012-2020. (2011). Sotsiaalministeerium. https://www.osale.ee/konsultatsioonid/files/consult/202_Laste%20ja%20perede%20arengukava%202012-2020%20ja%20rakendusplaan%202012-2015_p%F5hidokument.pdf (04.12.2013)

⁸ Programmiga on võimalik lähemalt tutvuda internetilehel: <http://www.entk.ee/riskilapsedjanoored/>.

⁹ Artikli kirjutamise ajal ei olnud kumbki analüüsist veel lõplikult valminud.

¹⁰ Osalusveeb asub internetis aadressil: <https://www.osale.ee/>.

Lapse parimast huvist lähtumise kohustus uue lastekaitseaduse eelnõus

Signe Riisalo
Sotsiaalmi-
nisteeriumi
peaspetsialist

Elise Nikonov
Sotsiaalmi-
nisteeriumi
peaspetsialist

Lapse parimast huvist lähtumise kohustust võib mitmeski mõttes pidada kogu lastekaitseaduse eelnõu tuumaks, selle keskseks põhimõtteks. Tegemist on ühega ÜRO lapse õiguste konventsiooni (LÕK) neljast aluspõhimõttest.

Kui esimene ja kolmas aluspõhimõte – lapse õigus elule ja mittediskrimineerimine – tulenevad otseselt põhiseadusest ning lapse õigus maksimaalsele arengule on niivõrd laiaulatuslik ja kõiki eluvaldkondi puudutav, et seda pole vajalik ega võimalik ühe seadusega sisustada, siis lapse parimast huvist lähtumise kohustus on just selline aluspõhimõte, mis teistes seadustes ei kajastu ning mis tuleb sisustada lastekaitse seaduse eelnõus. Seejuures moodustab väga olulise osa lapse parima huvi väljaselgitamisest lapse arvamusega arvestamine ehk sisuliselt neljanda aluspõhimõtte rakendamine.

Seega võib öelda, et pärast uue lastekaitseaduse vastuvõtmist sisalduvad kõik LÕK-i aluspõhimõtted selgelt ka Eesti õiguskorras. Lapse parimast huvist lähtumise kohustus tuleneb LÕK-i artiklist 3 ja lastekaitseaduse eelnõu autorid on eelnõus seda oluliselt täpsustanud, lähtudes muuhulgas lapse õiguste komitee käesoleva aasta alguses koostatud soovitudest (*Convention on the Rights...2013*). Komitee soovitude järgi on oluline täpsustada, et kuigi artikli 3 eestikeelses mitteametlikus tõlkes on kasutatud sõnastust „/--/ tuleb esikohale seada lapse huvid”, siis ingliskeelset sõnastust „/--/ *the best interests of the child shall be a primary consideration*“ tuleks tegelikult mõista pi-

ÜRO lapse õiguste konventsiooni põhiprintsüübid on:

- lapse õigus elule ja maksimaalsele arengule (art. 6);
- tegutsemine lapse huvides igas teda puudutavas ettevõtmises (art. 3);
- mitte-diskrimineerimine – konventsioonis sätestatud õigused on igal lapsel (art. 2);
- lapse osalemine ja lapse arvamuse austamine – lapsel on õigus oma seisukohale igas teda puudutavas küsimuses, õigus ära kuulamisele ja arvesse võtmisele lähtuvalt tema east ja küpsusest (art. 12).

gem nii, et lapse parim huvi on üks olulistest aspektidest, mida peab kindlasti arvesse võtma. Lapse parim huvi ei pruugi aga olla üksinda esikohal, võrreldes kõikide teiste isikute huvidega. See on oluline eristus just seetõttu, et nii LÕK-i artikkel 3 kui ka eelnõuga sätestatav puudutavad mitte ainult neid otsuseid, mis on tehtud otseselt konkreetse lapse elukorralduse kohta, vaid ka laiemas mõttes kõiki riigi või kohaliku omavalitsuse tasandil tehtavaid otsuseid, millel ei pruugi pealiskaudsel vaatlusel lastega isegi kuigi palju pistmist olla, kuid mis tegelikult laste igapäeva elu mõjutavad. Samuti võivad lapse teised õigused olla omavahel vastuolus või olla vastuolus ka lapse parima huviga, mistõttu on vaja juhinduda lähtekohast, et lapse õigusi tuleb vaadelda

tervikuna kogumis ja teha kaalutusotsuseid, mis võimalikult tagavad lapse parima huvi. Eelnõuga sätestatakse kohustus kõigile asutustele ja isikutele lähtuda kõigi otseselt või kaudselt last mõjutavate otsuste tegemisel lapse parimast huvist. See kohustus laieneb tõepoolest *kõigile* otsustele, mis last või lapsi mõjutavad, olgu selleks siis lapsevanema otsus selle kohta, et laps peab vahetama kooli, kohtuniku otsus vanemate hooldusõiguse jagamise kohta või kohaliku omavalitsuse otsus mänguväljakute ehitamise kohta.

Et saaks lähtuda lapse parimast huvist, on vaja iga konkreetse otsuse tegemisel välja selgitada, mis on lapse parim huvi selles küsimuses. Eelnõu täpsustab, et lapse parima huvi väljaselgitamiseks tuleb koostöös lapse vanemate, lapse jaoks tähtsate isikute ja lapsega töötavate isikutega kindlaks teha lapse parimatele huvidele enim vastava otsuse tegemiseks vajalik informatsioon; kaaluda, kuidas mõjutab otsus lapse õigusi, tasakaalustatud arengut, heaolu ning lähedaste ja püsivate inimsuhete tekkimist ja hoidmist, arvestades seejuures lapse enda arvamusega. Neist viimane on alljärgnevalt täpsemalt osade kaupa lahti kirjutatud.

Lapsele arvamuse avaldamiseks võimaluste loomine

Lapsele arvamuse avaldamiseks võimaluste loomine eeldab esiteks lapsele vajaliku informatsiooni andmist lapsele mõistetaval moel. Teiseks on vaja, et lapselt küsitaks aktiivselt tema arvamust ning esitataks täpsustavaid küsimusi tagamaks, et lapse seisukoht on otsuse tegijale mõistetav. Lapsele peab looma võimalused arvamuse avaldamiseks eelkõige nende otsuste puhul, mis last kõige rohkem puudutavad. Konkreetset last (või lapsi) puudutavate otsuste puhul tähendab lapsele arvamuse avaldamiseks võimaluste loomine otsest ja austavat suhtlust selle lapse või nende lastega. Kohaliku omavalitsuse või riigi tasandil tähendab lapsele arvamuse avaldamiseks võimaluste loomine seda, et otsuste puhul, mis lapsi puudutavad, konsulteeritaks laste esindajatega või viidaks läbi küsitlus laste hulgas.

Lapse (või laste) arvamuse küsimine võib olla korraldatud mitmel viisil. Kui soovime välja selgitada väikelapse arvamust olukorras, kus tuleb teha valik kahe vanema vahel, siis ei tasu heituda sellest, et lapsel puudub kõneoskus. Tuleb leida teisi viise lapse mõistmiseks, näiteks kasutades keha-keele lugemise oskust. Samuti on võimalik laste arvamusi välja selgitada joonistuste abil, kirjandi või esseekonkursiga. Oluline on ära tunda need kohad ja viisid, kus lapsel on kaasarääkimiseks kompetents. Näiteks võivad lapsed teada paremini kui linnaplaneerijad, kas avalikku linnaruumi rajada palliplats või rulapark. Samuti on võimalik luua lastele praegusest mitmekesisemaid võimalusi kaasarääkimiseks koolielu korraldamisel, olgu küsimuseks kas toitlustamise korraldamine, garderoobi paiknemine või mis tahes muu probleem.

Eelnõu täpsustab lapse arvamuse avaldamiseks võimaluste loomise kohustust ka juhtumikorralduse osas, sätestades, et juhtumikorraldaja peab juhtumikorralduse käigus välja selgitama ja dokumenteerima lapse arvamuse ning lisama selle lapse juhtumiplaani.

Lapse arvamuse arvessevõtmine, lähtudes lapse arengutasemest ning arvestades ka muid kaalutlusi

Lapse arvamuse arvessevõtmine ei tähenda, et otsus peaks sündima ainuüksi lapse arvamuse põhjal. Vastupidi, lapse parima huvi tagamiseks peab näiteks last kasvatavat isik tihti tegema lapse arvamusega vastuolus oleva otsuse, lähtudes omaenda kui kogenuma positsioonilt ning arvestades, et laps oma vähesemate kogemuste ja teadmiste tõttu ei suuda näha kõigi tegevuste pikaajalisi tagajärgi. Tähtsusetud ei ole ka teiste inimeste õigused, mida ei saa ainuüksi lapse parimates huvides täielikult kõrvale jätta. Sellegipoolest on oluline, et lapse arvamust võetaks *arvesse* ja seda kaalutaks otsuse tegemisel ühe olulise aspektina. Vaatamata sellele, et täiskasvanu teadmiste ja kogemuste hulk on eeldatavasti suurem kui lapsel, võib laps tihti tunda omaenda vajadusi ja eelistusi paremini kui keegi

teine. Sätestatava kohustuse mõtteks on see-
ga veendumus, et igal juhul ei ole õigustatud
jätta lapse arvamus kõrvale lihtsalt seetõttu,
et ta on laps.

Lapsele tema arvamusega mittearvestamise põhjendamine

Oluline on anda lapsele tehtud otsuste kohta
tagasisidet ja selgitada neid eriti selles osas,
kus lapse arvamus ei olnud võimalik arves-
tada. Kui laps tagasisidet ei saa, siis kujun-
dame sellega passiivset hoiakut „minu arva-
musest ei sõltu midagi, mis ma ikka sõna
võtan.” Kui laps saab ausat ja asjalikku ning
eakohast tagasidet, on põhjust eeldada, et tem-
mast kujuneb aktiivse hoiakuga inimene, kes
soovib oma elus toimuvat pigem ise juhtida.

Lasteasutuses viibiva lapse õigus arvamusel või kaebuse esitamiseks

Et tagada veelgi põhjalikumalt lapse õigus
sellele, et teda puudutavaid otsuseid tehtaks
tema parimast huvist lähtudes, on täiendavalt
sätestatud lasteasutuses viibiva lapse arva-
muse ja kaebuse esitamise õigus.

Lasteasutuseks on eelnõu kohaselt lastele sot-
siaal-, haridus- või tervishoiuteenuseid osutav
asutus. Seega on lasteasutusteks näiteks asen-
duskodud, laste varjupaigad, haiglad, koolid.
Arvamuse või kaebuse esitamise õigus koos-
neb eelnõu kohaselt kahest poolest: esiteks
arvamuse või kaebuse esitamine lasteasutuse-
sisest ning teiseks arvamusel või kaebuse esi-
tamine lastekaitsetöötajale või õiguskantslerile.
Kuigi juba lapse parimast huvist lähtumise
kohustus eeldab, et lasteasutus peab kõikides
küsimustes võtma arvesse lapse arvamusel,
siis tulenevalt lasteasutuse suurest mõjuvõi-
musest lapse üle on põhjendatud lasteasutu-
se kohustusi selles osas veelgi täpsustada.
Samast põhimõttest – piirata ühe institut-
siooni liigse mõjuvõimu tekkimist lapse üle
– lähtub ka perekonnaseaduse § 174 lg 2,
mille kohaselt ei või lapse eestkostjaks mää-
rata selle tervishoiu- või hoolekandeaduse
töötajat, kus laps viibib.

Viidatud allikad

Convention on the Rights of the Child <http://www2.ohchr.org/english/bodies/crc/docs/GC.14.pdf> (05.12.2013).

Kui laps esitab arvamusel või kaebuse laste-
asutuse-sisest, siis peab lasteasutus selle re-
gistreerima, andma lapsele viivitamatult asja-
kohast tagasisidet ning vajadusel nägema ette
muudatused lasteasutuse igapäevaelu korral-
duses või muus lapsele olulises eluvaldkon-
nas. Siin rakendub sama loogika, mis lapse
parimast huvist lähtumise põhimõtte puhul: ei
pea tingimata tegutsema nii, nagu laps soovib,
kuid tingimata peab lapse ettepanekuid tõsi-
selt kaaluma. Formaalse kaebemehhanismi
loomise eesmärk on tagada, et näiteks juhul,
kui laps tunneb, et lasteasutuse töötaja rikub
tema õigusi, julgeks ta oma õiguste kaitseks
välja astuda, teades, et tema kaebust võetakse
tõsiselt ning sellele ei järgne kättemaksu
edasise halvema kohtlemise näol. Kaebuse
esitamine asutuse sees ja asutusest väljapoole
peab olema võimalik ka anonüümselt ja kor-
raldatud selliselt, et lapsele ei sügeneks sellest
ebameeldivaid tagajärgi.

Samal eesmärgil on sätestatud ka lapse õigus
sõltumatuks kontaktivõtuks lastekaitsetöö-
taja või õiguskantsleriga ning lasteasutuse
kohustus luua lapsele võimalused, mis aitak-
sid seda õigust tagada. Võimaluste loomine
tähtsustab, et lapsele antakse näiteks võimalus
telefonikõneks või kirja saatmiseks ning va-
jadusel last ka toetatakse selles.

Arvamuse ja kaebuse esitamise õigus ning
sellele lisanduv õigus sõltumatuks kontakti-
võtuks vanema või eestkostjaga on eriti olu-
lised juhul, kui laps *elab* püsivalt või ajutiselt
lasteasutuses. Selliste juhtudega on tegemist,
kui laps on asenduskodus, turvakodus või ka
kasuperekonnas või perekonnas hooldaja või
eestkostja juures. Sellistel juhtudel on tege-
mist LÕK artikkel 20 mõttes perekondlikust
keskkonnast ajutiselt või püsivalt ilma jäetud
lapsega ning sellistel juhtudel on lapsel õigus
riigi erilisele kaitsele ja abile. Samuti aitab
see säte tagada LÕK artiklis 9 sätestatud õi-
gust säilitada vanematega regulaarsed isik-
likud suhted ja otsene kontakt. Vanemaga
(ka eestkostjaga) ühenduse tagamine aitab
veelgi vältida lapse sattumist lasteasutuse
liigse mõjuvõimu alla.

Paljulapseliste perede laste resilientsuse kaitsetegurid Tallinna näitel

Triinu Orumaa
Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö magister

Artikliga soovin juhtida tähelepanu resilientsusele kui Eestis vähe käsitletud teemavaldkonnale, mida uurides ja uurimistulemusi rakendades on võimalik edendada laste ja noorte heaolu. Annan ülevaate oma 2013. aasta kevadel Tallinna Ülikoolis kaitstud magistritööst „Paljulapseliste perede laste resilientsuse kaitsetegurid Tallinna näitel”, mille eesmärk oli selgitada välja paljulapseliste perede laste seisukohad nende resilientsust toetavate kaitsetegurite ning resilientsuse edendamise võimaluste kohta. Magistritööd juhendas Anne Tiko.

Sissejuhatus

Tõuke magistritöö kirjutamiseks andis teatud vastuolu märkamine ühiskonnas: ühelt poolt tähtsustatakse perekonda ja tunnustatakse suuri peresid, teisalt on tajutav paljulapseliste perede negatiivne kuvand, mille kohaselt on suur perekond riskiallikas, kuigi enamasti on tegemist toimetulevate peredega, milles valitseb väga hea õhkkond (Lauristin 2012). Ka suurtel peredel on raskusi. Osa perekondi ja nendes kasvavaid lapsi suudab keerulistes olukordades toime tulla, teised mitte. Soovisin teada saada, millised tegurid toetavad raskustega toimetulekut.

Resilientsus, resilientsuse tegurid ja resilientsuse edendamise võimalused

Küsimusele, miks osa inimesi ületab raskused, on püütud vastata nende resilientsust uurides. Uurimuses käsitlen resilientsust kui „nähtust, kus inimene tuleb raskustega silmitsi seistes eluga toime, kohaneb või jääb tugevaks” (Boyden ja Mann 2005, 6). Raskused eluga toimetulekul võivad tabada iga inimest ning põhjused võivad olla seotud tema elus, perekonnas või ühiskonnas toimuvate sündmustega. Negatiivsete muutuste suhtes on kõige haavatavamad lapsed, kelle toimetulekut mõjutavad eelkõige nende alaealisus ja sotsiaalsete kogemuste vähesus (ibid, 3).

Eestis on resilientsust uuritud ja erialakirjanduses tutvustatud vähe (nt Mets 2010a; Mets 2010b; Kimber 2013). Mõiste „resilientsus” on laenatud inglise keelest. Resilientsuse eestikeelse vastena on kasutatud terminit „säilnõtkus” (Vanistendael 1998; tõlge Ester ja Kalle Laane viidanud Mets 2010, 8; Selg 2008, 22) ning resilientsust lapsi tähistavat mõistet „võilillelapsed” (Selg 2008, 22).

Resilientsust kui nähtust on kirjeldatud ja põhjendatud erinevalt. Viimastel aastatel on kujunenud koolkond, kes pooldab resilientsuse käsitlemist dünaamilise protsessina, mille käigus ilmneb inimese kohanemisvõime keerulise olukorraga (nt Luthar jt 2004, Masten 1994, Rutter 1990; viidanud Schoon 2006, 6; Armstrong jt 2005, 392; Schoon, 2006).

Resilentsuse avaldumist mõjutavad erinevad resilentsust toetavad ja pärssivad e kaitse- ja riskitegurid (Atwool 2006, 325), mille alusel on loodud mitu resilentsuse tasandite liigitust. Uurimuses kasutasin järgmist, mitme autori tööde (Atwool 2006; Schoon 2006; Boyden ja Mann 2005; Jenson ja Fraser, 2006) põhjal loodud liigitust:

- indiviidi tasand (nt isikuomadused, oskused, võimed, tervis, sugu jne)
- perekonna tasand (nt suhted vanematega, õdede-vendadega, laiendatud perekonnaga, perekonna suurus, vanemate oskused ja omadused, elamistingimused jne)
- ühiskonna tasand (nt institutsionaalne tasand, suhted sõprade ja teiste oluliste isikutega, nn oluline teine ehk pereväline toetav täiskasvanu, naabruskond, kogukond, kultuur jne).

Tasandite tegurid võivad olla nii kaitse- kui riskitegurid. Resilentsuse avaldumiseks on vajalik mitme kaitseteguri samaaegne esinemine (nt Boyden ja Mann 2005, 6; Atwool 2006, 315). Uurimuse seisukohast on oluline, et kasvamist suures peres peetakse riskiks (nt Pecora, 2006, 31–33). Rahvusvahelises kontekstis on suur perekond, milles kasvab vähemalt neli last, kelle vanusevahe on alla kahe aasta (ibid). Magistritöös kasutan mõistet „paljulapseline pere”, toetudes „Laste ja perede arengukavas 2012–2020” (Sotsiaalministeerium 2011, 68) esitatud definitsioonile, mille järgi on paljulapseline perekond, kus kasvab vähemalt kolm last.

Tundes resilentsust mõjutavaid tegureid ning nende vastastikuse mõju mudeleid on võimalik parandada sihtrühmade, sh laste ja noorte heaolu. Laste toetamisel on oluline teada, mis muudab nad haavatavaks või vastupidi – resilientseks, milliseid asjaolusid on vaja arvestada sekkumisel ja muudatuste elluviimisel (Boyden ja Mann 2005, 20). Kasutatakse erinevaid sekkumisstrateegiaid, mis enamasti on suunatud indiviidi tasandi teguritele, kuigi ei tohi unustada ka ümbritsevat keskkonda (Schoon 2006, 162). Perekonda ja ühiskonda tugevdades loome olukorra, kus laps ei pruugi raskusi tunda või saab vajamineva toe võimalikult lähedalt, st perekonnalt või ümbritsevatelt inimestelt (Ungar 2008). Esineb mitmeid, eriti indiviidi tasandit puudutavaid tegureid, mis on elu jooksul omandatavad või õpitavad (Garmezy 1983, 1985, Rae-Grant jt 1989, Rutter, 1979, 1981, 1985, 1989, 1990, Werner 1989 viidanud Pecora 2006, 32).

Uurimuse eesmärk, meetod ja valim

Magistritöö eesmärk oli välja selgitada paljulapselistes peredes kasvavate laste ja noorte resilentsust toetavad kaitsefaktorid tuginedes noorte endi kogemustele. Pöörasin tähelepanu noorte elus esinenud raskustele, nendega toimetulekut toetanud kaitseteguritele ning resilentsuse edendamise võimalustele. Lisaks soovisin teada, kas kasvamine paljulapselises peres on pigem kaitse- või riskitegur.

Uurimuse viisin läbi kvalitatiivsel meetodil, andmeid kogusin 2013. a jaanuaris poolstruktureeritud intervjuude käigus. Küsimused baseerusid resilentsuse kaitseteguritel ning võtsid arvesse kolme tasandit: indiviidi (lapse), perekonna ning ühiskonna tasand. Küsitlus selgitas noore sobivuse valimisse ning hinnangud resilentsust tugevdavate kaitsetegurite ja nende edendamise võimaluste kohta. Andmete analüüsil kasutasin tavapäraselt induktiivset sisuanalüüsi. Valimisse kuulus kaheksa paljulapselises peres kasvavat 12–16-aastast noort, kes olid enda hinnangul kogenud raskusi või läbi elanud keerulise perioodi ning hindasid intervjuueerimise hetkel oma eluga toimetulekut normaalseks ehk olid resilentsed. Valimi noored elasid Tallinnas (Pirita ja Lasnamäe linnaosas), õppisid ühes Tallinna koolis ning kasvasid 3–4-lapselistes peredes.

Uurimistulemused ja arutelu

Uurimistööst selgusid paljulapseliste perede resilentsuse kaitsetegurid ja nende edendamise võimalused.

Enamasti olid noorte kogetud raskused seotud perekonnaga (nt vanemate omavahelised keerulised suhted, vanema(te) keerulised suhted lapsega, perekonna majanduslik olukord,

pereliikme haigus). Ilmnes, et kuigi lapse elu mõjutas perekonnaga seostatav risk, võis ka kaitsetegur olla seotud perekonnaga. Näiteks leidsid noored tuge lähedasest suhtest vähemalt ühe pereliikmega, headest suhetest peres, võimalusest raskuste tekkimisel probleeme peres arutada. Ka kirjandusest leiame viiteid võimalusele, et riski- ja kaitsetegurid võivad olla seotud ühe ja sama tasandiga (Schoon 2006, 29).

Indiviidi tasandi kaitseteguritest räägiti enim iseloomujoontest ning oskustest, mis aitavad keeruliste olukordadega toime tulla, nagu sõbralikkus, iseseisvus ja koostöövalmidus. Oldi arvamusel, et vajadusel tuleb osata ja julgeda abi paluda ning konfliktidesse ja keerulistesse olukordadesse sattudes kavandada lahendusi. Vastajaid ühendas positiivne tulevikunägemus ja sisemine kontrollkese. Nad olid üldiselt õppetöös edukad ja tegelesid kindla huviala ja/või lemmikloomaga.

Perekonna tasandil selgus, et pere oli noortele oluline toimetuleku tagamisel või taastamisel. Kõik vastajad leidsid, et kasvamine suures perekonnas ning head suhted õdede-vendadega on väga olulised. Pea kõigil oli lähisuhe mõne pereliikmega. Olulisim suhe oli enamasti emaga, selle puudumisel leiti toetav täiskasvanu samast soost õdede-vendade hulgast. Vanemate puhul pidasid noored tähtsaks nii vanemate ja laste kui ka vanemate omavahelisi häid suhteid, seda ka lahutatud vanemate puhul. Hinnati vanemate huvi laste vastu, laste ärakuulamist, vanemate sekkumist, soovitude andmist. Rahvusvahelises teaduskirjanduses peetakse suures peres kasvamist pigem riskiteguriks. Uurimusest selgus, et suurel perel on laste arvates mitmeid eeliseid edukaks kohenemiseks raskustega.

Ühiskonna tasandi kaitseteguritest oli vastanutele kõige tähtsam sõprade ja eakaaslastega seotu, teiseks naabususkond (meeldiv, rahulik piirkond, sportimisvõimalused, ühistransport jne) ning kolmandaks kooli keskkond (meeldiv õhkkond, positiivsed kogemused, teadmine, kelle poole murega pöörduda). Oluline erinevus teaduskirjanduses kajastatud kaitseteguritest oli pereväliste täiskasvanute väike roll toimetuleku toetamisel. Vaid üks noor leidis toetava ning huvi tundva täiskasvanu treeneris. Võib oletada, et suurest perest on lapsel lihtsam lähedast leida kui ühelselisest perest, eriti juhul, kui suhe vanematega on keeruline või katkenud. Kirjandusest sellele oletusele kinnitust ei leidnud.

Uurimuses osalenud noorte hinnangul on mitmeid võimalusi resilentsuse edendamiseks. Ettepanekuid tehti lähtudes peamiselt enda kogemustest. Enamasti seostasid vastajad resilentsuse edendamise võimalusi indiviidi tasandiga, soovitati olla rahulikum, paluda abi, leida motivatsioon, olla mõistev, säilitada suhted. Ühiskonna tasandi kaitsetegureid puudutavad ettepanekud olid kaudsed, nt tehti otseselt suunamata ettepanekuid, mille lahendamine oleks võimalik kohalikul omavalitsusel või koolil. Ühiskonna tasandil oodati täiskasvanute märkamist, sekkumist ja tuge, mida on võimalik pakkuda nt perekonnas, koolis või huviringis. Kool ja huviring on olulised positiivsete tegevuste, oskuste, teadmiste ja eduelamuste pakkujad, kuid nende kaudu jõuavad lapseni ka nn olulised teised ehk perevälised toetavad täiskasvanud, kes on lapsele tähtsad eriti, kui perekond ei taga turvalisust või tuge. Noored olid kriitilised täiskasvanute suhtes, kes nende hinnangul ei märganud abivajajat või ei sekkinud vajalikul määral. Noored hindasid kasvamist suures peres eranditult positiivsena ning kuigi mõisteti erinevaid piiranguid, mida seadis suur laste arv, kaalus võimalus jagada oma lapsepõlve mitme õe-vennaga või saada tuge vanemalt õelt-vennalt üles muud asjaolud.

Rahvusvahelises teaduskirjanduses peetakse suures peres kasvamist pigem riskiteguriks. Uurimusest selgus, et suurel perel on laste arvates mitmeid eeliseid edukaks kohenemiseks raskustega.

Ettepanekud erinevatele sihtrühmadele

Sotsiaalala uurijatele:

- jätkata resilentsuse uurimist.

Laste- ja perepoliitika arendajatele:

- toetada perekondi, lastele toetava ning arendava kasvukeskkonna loomisel ja motiveerida peresid laste arvu suurendama.

Kohalikule omavalitsusele:

- luua varajast märkamist ning sekkumist võimaldavad võrgustik
- võimaldada igale lapsele meelepärast huvitegevust ja luua kodukohas noortele meeldiv kasvukeskkond.

Noorte, laste ja peredega töötavatele spetsialistidele:

- toetada raskustes noori ja nende peresid kriisis ning jätkata koostööd pärast kriisi
- luua ja säilitada laste, noorte ja peredega töötavate spetsialistide võrgustik ja planeerida selle tegevusi, arvestades sihtgrupi vajadusi ning võimalusi
- luua noortele võimalused ühisteks tegemisteks ning vaba aja veetmiseks, pakkuda selleks kohta, täiskasvanu juhendamist ning muid ressursse
- suurendada laste ja noortega töötavate spetsialistide teadmisi, oskusi ning valmisolekut olla vajadusel raskustes noorele tugiisikuks
- toetada perekonna toimetulekut ning toimimist kriisi korral
- jagada informatsiooni erinevatest võimalustest tuge vajavatele sihtgruppidele.

Haridusametustele ja koolitöötajatele:

- arvestada õppetöö kavandamisel vajadusega arendada õpilaste sotsiaalseid oskusi, toimetulekustrateegiaid ning õppeedukust
- luua eeldused abi vajava õpilase märkamiseks ja toetamiseks
- suurendada õpilaste ja lapsevanemate seotust kooliga
- pakkuda vanemale võimalust koostööks laste heaolu tagamisel
- võimaldada õpilastele huvitegevust
- tagada koolis turvaline ning meeldiv õpikeskkond.

Kokkuvõte

Resilentsuse kui nähtuse erinevate tahkude tundmine võimaldab kavandada ja ellu viia strateegiaid eri sihtrühmade heaolu parandamiseks. Võimalikult eduka tegevuse planeerimisel on oluline tunda huvi sihtrühma liikmete arvamuste ja ettepanekute vastu ning poliitika elluviimisel neid arvestada. Seetõttu tuleb kuulata ka noori ja lapsi. Neil on oma arvamus, seisukoht ja ettepanekud, mida arvestades suudame luua lapse- ja nooresõbraliku ühiskonna. Uurimuses ilmnes suure perekonna toetav mõju raskustesse sattunud laste toimetulekule ning laste endi kõrge hinnang suurele perele kui positiivsele kasvukeskkonnale. Ühiskonna toetus ja tunnustus on olulised, et julgustada vanemaid paljulapselise pere loomisel.

Viidatud allikad

- Armstrong, M.I., Stroul, B.A. & Boothroyd, R.A.** (2005). Intercepts of Resilience and Systems of Care. Teoses: Ungar, M. (toim) Handbook for Working with Children and Youth. Pathways to Resilience Across Cultures and Contexts. Thousand Oaks: SAGE, 387–404.
- Atwool, N.** (2006). Attachment and Resilience: Implications for Children in Care. Child Care in Practice, 12(4), 315–330. EBSCOhost andmebaasist: Academic Search Complete (20.01.2012).
- Boyden, J. & Mann, G.** (2005). Children's Risk, Resilience and Coping in Extreme Situations. Teoses: Ungar, M. (toim) Handbook for Working with Children and Youth. Pathways to Resilience Across Cultures and Contexts. Thousand Oaks: SAGE, 3–27.
- Jenson, J.M. & Fraser, M.W.** (2006). A Risk and Resilience Framework for Child, Youth, and Family Policy. Teoses: Jenson, J.M., Fraser, M.W. (toim) Social Policy for Children & Families. Thousand Oaks: Sage, 1–19.

Kimber, M. (2013). Tööklubi roll töötute resilientsuse edendamisel Lääne-Virumaa näitel. Magistritöö. Käsikiri. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Lauristin, M. (2012). Lasterikaste perede roll ühiskonnas. Teoses: Lasterikaste Perede Liit (koost) Konverents „Lasterikkus – tõeline rikkus”. Head mõtted ja ettepanekud. (3). <http://www.lasterikkad.ee/kongress/wp-content/uploads/2012/05/Konverentsi-head-m%C3%B5tted.pdf> (14.03.13).

Mets, N. (2010a). Eesti noorte resilientsust toetavad kaitsefaktorid. Magistritöö. Käsikiri. Tallinn: Tallinna Ülikool.

Mets, N. (2010b). Eesti noorte resilientsust toetavad kaitsefaktorid. Sotsiaaltöö 10, 25–33.

Pecora, J. P. (2006). Child Welfare Policies and Programs. Teoses: Jenson, J.M., Fraser, M.W. (toim), Social Policy for Children & Families. Thousand Oaks: Sage, 16–66.

Schoon, I. (2006). Risk and Resilience: Adaption in Changing Times. Cambridge/New York: Cambridge University Press.

Selg, M. (2008). „Jõustamine” ja tugevustel põhinev lähenemine. Sotsiaaltöö 3, 19–22.

Sotsiaalministeerium. (2011). Laste ja perede arengukava 2012–2020 (2011). http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/Laste_ja_perede_arengukava_2012-2020.pdf (20.10.12).

Ungar, M. (2008). Resilience across countries. British Journal of Social Work, 38(2), 218–235. EBSCOhost andmebaasist: Oxford Journals Online (24.01.12).

Täna oma magistritöö juhendajat Anne Tikot, uurimuses osalenud noori ja nende peresid.

JÕULUAJAL TOETA LEINAS LAPSI!

Helista annetustelefoni numbrile 900 6905, kõne hind 5€

Jõuluajal meenutame oma mõtisklustes neid, kes on meie hulgast jäädavalt lahkunud. Kahjuks leidub meie ümber ka lapsi, kelle lähedane pereliige on ootamatult surnud mõne õnnetuse, ravimatu haiguse või vägivaldse surma tõttu.

Katkine sõrm või väljaväänatud põlv torkavad silma ja neid on kerge terveks teha. Hingehaavad ja leinavalu, millele tähelepanu ei pöörata, võivad aina kasvada ja vaevata elu lõpuni.

Leinas laps on oma hingevaluga rohkem ükski, kui me täiskasvanuna arvata oskame.

Kutsume jõuluajal häid inimesi toetama MTÜ Laste ja Noorte Kriisiprogrammi, et ka järgnevatel aastatel saaksid toimuda **laste leinatoetuslaagrid**.

Kuna peredele on toetuslaagrid tasuta, riiklik ja omavalitsuste poolne toetus aga kahjuks ebapiisav, siis vajame väga 2014.a. toetuslaagrite läbiviimiseks eraisikute ja organisatsioonide abi.

Ka sina saad aidata:

- helistades annetustelefoni numbrile 900 6905, kõne hind 5€.
- tehes ülekande Laste ja Noorte Kriisiprogramm arvelduskontole:
10220217685224 (SEB)
või 221017932306 (Swedbank).

MTÜ Laste ja Noorte Kriisiprogramm on kantud vabauhenduste nimekirja, kellele tehtud annetused on maksuvabad.

Hädaolukordade lahendamisest koolis

Jelena Kuštšenko
sotsiaalteaduse magister
Kadrioru Saksa Gümnaasiumi sotsiaalpedagoog

Artiklis annan ülevaate 2012. a Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudis kaitstud magistritööst, mille eesmärk oli teada saada, milline on Tallinna koolide kriisimeeskonna liikmete valmisolek abistada ja toetada hädaolukorda sattunud last. Magistritööd juhendas Anne Tiko.

Sissejuhatus

Laps käib koolis viis päeva nädalas, mis tähendab täiskasvanute vastutust majas viibivate õpilaste eest. Oluline on, et kooli personal oleks võimeline aitama hädaolukorda sattunud last või vajadusel suunama teda õige spetsialisti või ametniku juurde. See tähendab, et ootused nii õpetajatele kui koolile on suured. Põhikooli- ja gümnaasiumiseadus (PGS) nõuab, et kool tagaks õpilase koolis viibimise ajal tema vaimse ja füüsilise turvalisuse ja tervise kaitse; seaduse 45. paragrahv nõuab ka hädaolukorra lahendamise plaani olemasolu (RT I 2010, 41, 240). Mainitud paragrahv paneb vastutuse kriisimeeskonna liikmetele, kuna koolis tegelevad kriisireguleerimisega just nemad.

Koolidele on abiks lasteombudsmani Indrek Tederi 2011. aastal väljastatud juhend „Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse” ja Rocca Al Mare kooli ning mitme asutuste koostöös valminud hädaolukorra lahendamise plaani koostamise juhend ja näidisplaan. Nõudmised ja ootused koolile on seatud, kuid pole teada, kuidas on koolid valmis hädaolukorda sattunud last abistama. Uurimus annab võimaluse nii uuritavatel koolidel kui ka teistel Tallinna koolide kriisimeeskonna liikmetel üle vaadata oma kooli kriisimeeskonna toimimise ja laste turvalisuse tagamise võimalused.

Teoreetilised lähtekohad

Uurimistöe teoreetilised lähtekohad tuginevad eelkõige kriisiteooriale, kriisisekkumise teooriale ja Roberts'i (1991) kriisisekkumise mudelile (Roberts & Ottens, 2005 järgi). Mõistet kriis võib tõlgendada kahel moel: kriis kui kohest sekkumist vajav ekstreemolukord ja kriis kui mehhanism, mis on vajalik inimese arenguks (Ovchinnikova, 2010). Käesolevas töös arengukriisi ei käsitleta. Stressirohkete sündmuste puhul on tegureid, mis võivad mõjutada tasakaalu taastamist (Aguilera, 1998, 32). Vastavalt Aguilera paradigmatle ei teki kriisi juhul, kui inimene tajub sündmuse realistlikult ning kui ta saab asjakohast abi ja rakendab sobilikke toimetulekumehhanisme, tasakaalustavate tegurite puudumise korral aga tekib kriis (Aguilera, 1998 järgi). Kriise on ühekordseid ja kumulatiivseid. Ühekordseks kriisiks võib nimetada äkkrünnakut, tulekahju, autoavariid, vägivallajuhtumit, ja neile sündmustele on iseloomulik ootamatus (Naarits-Linn, 2011, 14). Kumulatiivsele kriisile on iseloomulik kordumine ja raske on ette näha, millal raskused lõppevad: selleks võib olla regulaarne nii füüsiline kui vaimne vägivald, raske haigus, töötus, sõda (Naarits-Linn, 2011, 14).

Kriisiteooria väidab, et kõik võimalikud stressi tekitavad sündmused ei pruugi olla tegeliku stressi (seega ka kriisi) põhjustajaks, see sõltub tegurite iseloomust, sh sündmuste tajumise

viisist (Payne, 1995, 117). Kui aga inimene tõlgendab sündmust nii, et see tekitab stressi ja kriisi siiski tekib, aitab kriisiteooria tundmine olukorda mõista ja sekkuda viisil, mis võimaldab raskesse olukorda sattunud inimesel kriisi edukalt lahendada ning oma reaktsioonidega toime tulla ennekõike nõustamistehnikate abil nagu aktiivne kuulamine, tunnete peegeldamine jne (Wilson et al., 2008, 360). Kui kriisi satub laps, siis ei pruugi tema reaktsioonid olla nii üheselt määratletavad kui täiskasvanul. Lapsel võib ilmned hirm, ärevus ning ka regressiivne käitumine, mille tunnusteks on muu hulgas pimedusekartus ja voodi märgamine (Rätsep et al., 2011, 224). Naarits-Linn (2011, 23) toob välja, et lapsel võivad ilmned agressioon ja/ või unehäired. Reaktsioone võib olla raske eristada murdeea sümptomitest. Koolilapse puhul võib ette tulla probleeme ka kooliskäimisega või keskendumisega (Rätsepp et al., 2011, 224). Võrreldes kriisiteooriaga on kriisisekkumisteooria praktilisem, kuna see sisaldab protseduure ja tegevusi, mis parandavad inimese suutlikkust probleemidega toime tulla (Auerbach & Kilmann, 1977; Payne, 1995, 82). Sekkumine on lühiajaline ja oluline inimese jaoks tavapärase toimimise taastamine (Pitcher & Poland, 1992, 29), kuid selle kaugemaks eesmärgiks võib olla ka funktsioneerimise parandamine, mis ületaks kriisieelset taset (Aguilera, 1998, 18). Kooli toimimiseks on vajalik erinevate osapoolte kooskõlastatud tegevus, seepärast on oluline juhtumikorralduslik lähenemine ehk teisisõnu kliendi individuaalsetest vajadustest lähtuv teenuste koordineerimine, mis tagab juurdepääsu õigeaegsele ja piisavale abile (Sotsiaalministeerium, 2006, 4). Eestis on selle rakendamiseks olemas sotsiaalministeeriumi välja antud juhtumikorralduse juhised (vt. Sotsiaalministeerium, 2012). Juhtumikorralduse rakendamiseks on vaja kaasata primaarne ja sekundaarne võrgustik (Korp ja Rääk, 2004, 1011, 13).

Lapse turvalisusest ja hädaolukordade lahendamisest koolis

Kool on lapse heaolu oluline mõjutaja, kuid kahjuks tuleb tõdeda, et Eesti laste heaolu on EL riikide seas üks madalamaid (Bradshaw et al., 2006, 8, 61, 62). Kool mõjutab heaolu üht osa, nagu risk ja turvalisus, ka PGS-is on rõhutatud kooli olulisust lapse vaimse ja füüsilise turvalisuse ning lapse tervise kaitse tagamisel (RT I 2010, 41, 240). Koolis reguleerivad eelmainitud punkte kodukord ja hädaolukorra lahendamise plaan. Kriisisekkumise plaani on kirjeldatud USA-s Marylandi Ülikooli vaimse tervise keskuses valminud ressurside paketi (ingl *resource packet*), milles mainitakse, et igal kriisimeeskonna liikmel peavad olema algteadmised tüüpilistest stressireaktsioonidest ja kriisireageerimise põhiprintsiipidest (Center for School Mental Health, 2002, 11).

Eestis koostas Rocca Al Mare kool (RAM kool) 2011. aastal koos teiste asutustega mitu abivahendit koolidele: hädaolukorra lahendamise plaani koostamise juhend ning näidisplaan, kriisikäsiraamat „Olla olemas“ ja õppefilm „Sul on ainult üks elu“ (Bachman, 2011, 4, 78). Kool saab ise otsustada, kas kasutada kooli ressursse nagu õpetajad, tugispetsialistid, juhtkonna liikmed, vanemad või kaasata kriisilahendusse ka linnaosavalitsuse esindajaid, teisi asutusi (päästeamet, politsei, haridusamet, linna allasutused jne).

Lapse turvalisuse eest ei vastuta ainult kool, igal inimesel on kohustus teatada abivajavast lapsest, see on kirjas Lastekaitseaduses (LaKS) ning 2011. aastast ka lasteombudsmani poolt välja töötatud Abivajavast lapsest teatamise ja andmekaitse juhendis (RT 1992, 28, 370; Lasteombudsman, 2011, 5).

Metoodika ja valim

Uurimistöo on läbi viidud kvalitatiivse uurimusena. Uurimuse käigus tegin koolide kriisimeeskonna liikmetega poolstruktureeritud fookusrühmaintervjuud ning mitmekülgsema pildi saamiseks ekspertintervjuud Tallinna koolides töötavate psühholoogidega. Ekspertideks olid Pille Isat, Tallinna Psühhodraama Kooli psühhodraama koolitaja-terapeut, psühholoog ning kriisinõustaja, ja Svetlana Varjun, Eesti Vaimse Tervise Ühingu eestvedaja, kriisi-

psühholoog. Intervjuu käigus esitati intervjuueeritavatele ka hädaolukordi, mida nad koos lahendasid: õpilase kadumine (1), kiusamine internetis (2), epilepsiahoog (3), vägivalda kahtlus (4) ning suitsiidiähvardus (5).

Uuringus osales kuus kooli, neist neli eesti ja kaks vene õppekeelega, kokku 21 kriisimeeskonna liiget. Igas uuringus osalenud koolis olid vähemalt mõned kriisimeeskonna liikmed läbinud vastava koolituse: RAM kooli või muu kriisikoolituse, nagu esmaabikursused, tule- või veeohutuskoolitused jne).

Hädaolukordade tõlgendamine ja ennetustöö

Uurimistulemustest selgus, et uuritud koolide kriisimeeskonna liikmed nimetasid mitmeid sündmusi hädaolukordadeks/kriisideks, nagu näiteks tulekahju, lapserööv, äkkrünnak jm. Tihti mainiti kiusamist ja kaklust. See, kuidas info kriisimeeskonna liikmeteni jõuab, erineb kooliti. Harilikult laekub info täiskasvanult, kas kooli tugispetsialistilt või klassijuhatajalt. Uuritavate sõnul võivad ka lapsed ise oma muredega pöörduda mõne täiskasvanu poole. Peetakse oluliseks, et info jõuaks õige spetsialistini. Mitu respondenti rõhutas, et nende kooli töötajad ja õpilased võiksid teada, kes on koolis võtmeisikud, kelle poole hädaolukorra puhul pöörduda.

Samas tehakse palju hädaolukordade ennetamiseks. Näiteks enamik uuritavatest koolidest viib läbi iga-aastase tulekahjuõppuse. Tõhusaks ennetusmeetmeks nimetati ümarlauda, kuna see soodustab kooli ja kodu koostööd. Hädaolukordade ennetamisel on oluline teavitustöö. Uuritavates koolides tehakse seda koolipersonalile koolituste näol, õpilasi teavitatakse klassijuhatajatundides. Lisaks eelmainitule nimetas kaks kooli varajase märkamise ja sekkumise näitena nende õpilaste toimetuleku jälgimist, kes mingil põhjusel kuuluvad riskirühma.

Uuritud koolide kriisimeeskondade koosseis on ühesugune, tavaliselt on selle liikmed juhtkonna esindajad ja kooli tugispetsialistid. Kahes koolis olid kriisimeeskonnas ka aineõpetajad, kuid üldjuhul neid kriisimeeskonda ei kaasata. Hädaolukorra lahendamise plaanide olemasolu ja nende kättesaadavus, kriisimeeskonna liikmete osavõtt koolitustest annavad aluse väita, et igas uuritavas koolis on mõnel kriisimeeskonna liikmel vähemalt mingisugune ettevalmistus. Kuid ennetustöö teoreetilise ja praktilise ettevalmistuse taustal olid kriisimeeskonna liikmed arvamusel, et ei ole võimalik täies mahus sekkumiseks valmis olla. Olukordade operatiivsel lahendamisel võib olla takistuseks kolleegide mittetõsine suhtumine sellistesse olukordadesse.

Lapse abistamine hädaolukorras

Üldjuhul oskasid respondendid eristada hädaolukorda sattunud last teistest ja nende arusaam sellise lapse tunnustest oli kooskõlas kriisiteooria seisukohtadega. Koolipoolsete meetmete rakendamine hädaolukordade lahendamiseks on üldiselt sama, mida on kirjeldatud nende hädaolukordade lahendamise plaanides, näiteks tagatakse lapsele esmane abi koolipsühholoogi kaasamise näol. Probleemiks võib nimetada asjaolu, et kriisimeeskonna liikmetel pole tagasisidet, kas sekkumine oli piisavalt mõjus, et taastada lapse toimimine kriisieelsel tasandil või täita kriisisekkumise kaugem eesmärk, milleks on toimimise taastamine kriisieelset taset ületaval viisil. Uuringust selgus, et on kriisimeeskonna liikmeid, kelle teadmised kriisis oleva lapse käitumise eripärast on vähesed ja et mõned täiskasvanute käitumismustrid on vastuolus kriisisekkumise põhimõtetega.

Intervjuu käigus lahendatud olukordadest oli raskeim vägivalda kahtlus. Vaatamata LaKS ja Abivajavast lapsest teatamise ja andmekaitse juhendi olemasolule ei tea osa uuritud koolide kriisimeeskonna liikmetest täpselt oma võimalusi ja kohustusi hädaolukorda sattunud lapse abistamisel. Uuring kinnitab väärkoheldud laste diagnostika ja reageerimissüsteemi loomise vajadust, mida rõhutab ka laste ja perede arengukava 20122020 (Sotsiaalministeerium, 2011, 32). Koolid püüavad lahendada olukordi pigem koolisisiselt, teisi asutusi kaasatakse vähe. Ka

lapsevanemaid, kes võiksid olla abiks hädaolukordade lahendamisel, ei ole üldjuhul kaasatud. Tavaliselt neid teavitatakse juba läbiviidud tegevustest.

Ekspertide tähelepanekud Tallinna koolide kriisimeeskondade toimimise kohta

Tallinna koolidega tihedat koostööd teinud Pille Isat ja Svetlana Varjun kinnitavad, et koolide kriisimeeskondade tugevdamiseks ja paremaks valmisolekuks hädaolukordade puhuks vajavad kriisimeeskondade liikmed kooskämist. Toimiva kriisimeeskonna jaoks on vajalik meeskonnatunne. Ekspertid tõid esile asjaolu, et koolitöötajatel võib olla raske mõista, et mõni olukord ei pruugi laheneda kiiresti ja et inimese taastumine võtab aega. Nad lisasid, et Tallinna kriisimeeskonna liikmete üldine teadlikkus kriisiabiteenuste pakkujatest on vähene. Teadlikkuse tõstmiseks on vaja koolide kriisimeeskonna liikmete ja ka teiste koolitöötajate põhjalikku koolitamist ja mitmekülgse ettevalmistuse süsteemi. Svetlana Varjuni ja Pille Isati sõnul seda praegu ei ole.

Lõpetuseks

Uurimistöö annab võimaluse uuritud ja ka teistel Tallinna koolidel üle vaadata oma hädaolukorra lahendamise plaane ja käitumismustreid. Teen ettepaneku Tervise Arengu Instituudile, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuametile ning Tallinna Haridusametile uurida koolide tegelikku koolitusvajadust hädaolukordade lahendamise valdkonnas.

Viidatud allikad

- Aguilera, D. C.** (1998). *Crisis Intervention. Theory and Methodology. Eighth Edition.* St.Louis (Mo.): Mosby.
- Auerbach, S. M., & Kilmann, P.** (1977). Crisis Intervention: A Review of Outcome Research. *Psychological Bulletin*, 1189-1217. EBSCOhost andmebaasist: PsycARTICLES (21.veebruar 2013).
- Bachman, A.** (2011). Projektist "Kriisiolukorras tegutsemise plaani koostamise juhendmaterjali ja näidisplaani koostamine koolidele ja lasteadeadele". <http://www.hm.ee/index.php?popup=download&id=11064> (01.04.2013).
- Bradshaw, J., Hoelscher, P., & Richardson, D.** (2006). *An Index of Child Well-being in the European Union.* <http://www.york.ac.uk/inst/spru/pubs/pdf/childEU.pdf> (10.03.2013)
- Center for School Mental Health.** (2002). *Crisis Intervention: A Guide for School-Based Clinicians.* <http://csmh.umaryland.edu/Resources/ResourcePackets/files/crisisintervention.pdf> (08.01.2013).
- Eesti Vabariigi Lastekaitse seadus** (1992). *Riigi Teataja*, 28, 370.
- Korp, E., & Rääk, R.** (2004). *Lastekaitsetöö kohalik omavalitsuses.* Tallinn: Sotsiaalministeerium. Tervise Arengu Instituut.
- Lasteombudsman** (2011). *Abivajavast lapsest teatamine ja andmekaitse.* http://www.lastekaitseliit.ee/wp-content/uploads/2011/04/JUHEND_abivajavast_lapsest_teatamine_ja_andmekaitse.pdf (17.02.2013).
- Naarits-Linn, T.** (2011). *Krizisnoe vmešatelstvo v školnõh otnošenijah (Krizisnoe vmešatelstvo v školnyh otnošenijah).* Tallinn: Namaste.
- Ovchinnikova, Y. G.** (2010). The Problem of Intervention in the Situation of Personality Crisis: from Theory to Practice. (English). *Cultural-Historical Psychology*, (3), 9398. EBSCOhost andmebaasist: Academic Search Complete (2. 03 2013).
- Payne, M.** (1995). *Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus.* Tallinn.
- Pitcher, G.D. & Poland, S.** (1992). *Crisis Intervention in the Schools.* New York: The Guilford Press.
- Põhikooli- ja gümnasiumiseadus** (2010). *Riigi Teataja I*, 41, 240.
- Roberts, A., & Ottens, A.** (2005). *The Seven-Stage Crisis Intervention Model: A Road Map to Goal Attainment, Problem Solving, and Crisis Resolution.* <http://triggered.edina.clockss.org/ServeContent?url=http%3A%2F%2Fbtci.stanford.clockss.org%2Fcgi%2Fpreprint%2F5%2F4%2F329.pdf> (23.03.2013).
- Rätsep, R., Agan, S., Isat, P., Bachmann, A., Baum, A., Kõrgmaa, M., et al.** (2011). *Olla olemas.* Tallinn: Tallinna Raamatutrukikoda.
- Sotsiaalministeerium.** (2006). *Juhtumikorralduse käsiraamat.* Tartu: Tartu Ülikooli Pärnu Kolledž.
- Sotsiaalministeerium.** (2011). *Laste ja perede arengukava 2012–2020.* Tallinn: Sotsiaalministeerium.
- Sotsiaalministeerium.** (2012). *Juhtumikorralduse juhis.*, http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/Sotsiaalhoolekanne/Juhtumikorralduse_protsess_12.6.12.pdf (23.03.2013).
- Wilson, K., Ruch, G., Lymbery, M., & Cooper, A.** (2008). *Social Work. An Introduction to Contemporary practice.* Harlow: Pearson Longman.

Lapse heaolu hindamise uuring

Helika Saar

*MTÜ Lastekaitse Liit, Lapse õiguste programmi koordinaator
õigusteasutuste ja sotsiaalteenuste (sotsiaaltöö) magister*

MTÜ Lastekaitse Liit ja Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituut uurisid 2013. aasta suvel Eesti kohalike omavalitsuste lastekaitse spetsialistide ja nende ülesandeid täitvate sotsiaaltöötajate toetusvajadust lapse heaolu hindamisel.

Erinevad uuringud (Kütt 2011; Toros 2011) nendivad, et lastekaitsetöötajad ja nende ülesandeid täitvad sotsiaaltöötajad vajavad lapse heaolu hindamiseks toetust ja ressursse. Lastekaitsetöötaja oskustest, teadmistest ja kasutatavatest ressurssidest sõltub lapse ja tema pere toetamine ja aitamine. MTÜ Lastekaitse Liit korraldas ajavahemikul 07.06.–01.07.2013 uuringu „Lapse heaolu hindamine”, mille eesmärgiks oli lastekaitse spetsialistide toetusvajaduse väljaselgitamine. Uuringu käigus küsitleti¹ kohaliku omavalitsuse lastekaitse spetsialiste ja nende ülesandeid täitvaid sotsiaaltöötajaid. Küsitluses osales 59 spetsialisti üle Eesti (v.a Raplamaalt), kelle tööstaaz selles valdkonnas oli 2 kuust 22 aastani.

Uurimuse taustast ja lapse õiguste kaitsmise vajadusest

Rahvaloenduse andmetel elas 2012. aasta alguses Eestis 246 346 last, kelle osakaal rahvastikus oli veidi üle 18% (Saar 2013, viidanud Statistikaamet 2012). Riigikontrolli 2013. aasta aruanne nendib, et kümne aastaga on Eestis laste arv vähenenud ligi 12%. Aruande kohaselt elas omavalitsustes (v.a maakonnakeskused ja neid ümbritsevad lähivallad) 2012. aastal ligi 30% vähem lapsi kui 2002. aastal. Siseministeeriumi koostatud omavalitsuskorralduse reformi seaduse eelnõu seletuskirjas tõdetakse, et elanikkonna vähenemisel ja elanike vananemisel ning ümberpaiknemisel on otsene mõju omavalitsuste jätkusuutlikkusele. Lastekaitse tulemuslikkus on oleneb aga suuresti sotsiaalpoliitikast, mis on omakorda otseses sõltuvuses majanduspoliitikast (Tikerpuu ja Tulva 1998). Inimvara säilitamine peab saama riigi prioriteediks. Olulisemad riigi osalusel lahendamist vajavad kitsaskohad on Riigikontrolli 2013. aasta auditi „Laste hoolekande korraldus valdades ja linnades” põhjal lastekaitsetöötajate arv, ennetustöö korraldus ja sotsiaalteenuste kvaliteedinõuded. Nobeli preemia laureaadi J. Heckmani (2004, viidanud Saar 2013) arvutuste kohaselt on „inimkapitali tugevdamiseks varases lapsepõlves kulutatud summad tootlikkuselt topelt tõhusamad kui hilisemad investeeringud” (Saar 2013). Auditist selgub aga, et vaid 38% omavalitsustest on palganud eraldi lastekaitsetöötaja. Ülejäänud omavalitsustes on see jäetud sotsiaaltöötajate kanda, kellel on lisaks täita mitmeid teisi ülesandeid. Sotsiaaltöötajate aja- ja erialaoskuste puudus viib selleni, et lastekaitsealane

---

Sotsiaaltöötajate aja- ja erialaoskuste puudus viib selleni, et lastekaitsealane ennetustöö jääb unarusse.

---

¹ Küsimustiku koostas Karmen Toros Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudist, küsitluse www.connect.ee keskkonnas viis läbi ja analüüsi teostas Helika Saar (MTÜ Lastekaitse Liit).

ennetustöö jääb unarusse. Ligikaudu 60% lastest elab omavalitsustes, kus lastekaitsetöötajad ei ole või ei ole nende arv piisav, kui arvestada sotsiaalministeeriumi pakutud optimaalset laste suhet ühe lastekaitsetöötaja kohta. Sotsiaalministeeriumi algatusel koostatud laste ja perede arengukavas aastani 2020 käsitletakse küll lastekaitsetöötajate erialaoskuste parandamist, kuid ei ole esitatud häid ettepanekuid, kuidas tagada, et omavalitsustes töötaks vajalik arv lastekaitsetöötajaid. Autor nõustub riigikontrolli arvamusega, et kui lastekaitse valdkonda ei lisandu töötajaid, ei parane selles vallas oluliselt ka omavalitsuste suutlikkus.

Lapse õiguste arvestamine ja edendamine peab olema seotud meetmetega, mis on suunatud laste põhivajaduste rahuldamisele ja heaolu tagamisele. ÜRO Lapse õiguste konventsioon (edaspidi LÕK) rõhutab vanemate kõrval riigi rolli lapse õiguste kaitsmisel ja arenguks vajalike tingimuste loomisel. Lisaks valdkondlikule koostööle (mh varajase märkamise ja sekkumise osas) on vaja ka riigi ja kohaliku omavalitsuse koostööd, arvestades asjaolu, et teenuste sisu, kvaliteeti ja abivajajani jõudmine sõltub eeskätt omavalitsuse haldussuutlikkusest. Põhiosa laste heaolu ja hoolekannet mõjutavatest otsustest tehakse ju kohaliku omavalitsuse tasandil, nii et laste heaolu ja hoolekanne sõltub ennekõike omavalitsuse tegevusest, hoiakutest ja haldussuutlikkusest. Rahaliste võimaluste puudumine piirab teenuste arendamist ja uute teenuste väljatöötamist. Samas on vastavalt Eestis 1991. a ratifitseeritud Lapse õiguste konventsioonile riik kohustatud tagama igale lapsele õiguse mitmekülgsele arengule ja kaitsele. Riigikohus on 2010. a rõhutanud, et olukord, kus lapse õiguste tagamine sõltub tema elukohast, ei ole vastuvõetav: „Nii näiteks ei ole PS § 28 mõtte kohaselt aktsepteeritav olukord, kus peamiste sotsiaalsete põhiõiguste tagatus on osas, milles selle eest vastutab kohalik omavalitsus, riigi erinevates piirkondades olulisel määral varieeruv [...]”. Ka Euroopa Liidu lepingu artikli 3 lõikes 3 nõutakse selgesõnaliselt, et Euroopa Liit peab edendama lapse õiguste kaitset, sama ütleb ka Euroopa Liidu põhiõiguste harta artikkel 24. Seega on vaja parandada osutatavate teenuste kvaliteeti ja mitmekesisust üle Eesti.

Lapse õiguste konventsiooni artiklitest 3 ja 12 tulenevaid suuniseid järgides saavad lastega otseselt või kaudselt töötavad inimesed kaasa aidata lapse õiguste tagamisele ning seega LÕKi rakendamisele. Vastavalt LÕKi artiklile 3 tuleb otsuseid vastu võttes ja tegevusi planeerides alati arvestada lapse huvidega. Henberg (2003, 2) nendib, et „Lapse huvid ja vajadused on situatsioonist ja asjaoludest sõltuvalt erinevad ning seetõttu ei ole lapse huvid üheski õigusaktis definitsioonina avatud. See tähendab, et lapse huvid ja vajadused tuleb igal juhtumil eraldi välja selgitada ja nendega alati arvestada”. Lapse parima huvi mõistmiseks on oluline hinnata lapse heaolu, arvestades lapse õigustega. Payne (1995) poolt kirja pandud sotsiaaltöö kolme elementi² arvestades on lapse vajaduste väljaselgitamise ja tagamise kõrval vaja kindlaks teha ka lastekaitsetöötaja vajadused.

Kütli (2011) magistritööst selgus, et lastekaitsetöötajad vajavad tuge juriidiliste küsimuste puhul ja koolitust käitumis- ja sõltuvusprobleemidega ning puuetega laste ja nende peredega

---

Põhiosa laste heaolu ja hoolekannet mõjutavatest otsustest tehakse ju kohaliku omavalitsuse tasandil, nii et laste heaolu ja hoolekanne sõltub ennekõike omavalitsuse tegevusest, hoiakutest ja haldussuutlikkusest. Rahaliste võimaluste puudumine piirab teenuste arendamist ja uute teenuste väljatöötamist.

---

² Sotsiaaltöö kolm elementi – sotsiaaltöötaja, klient ja nende kohtumise kontekst ning kuidas igaüks neist on sotsiaalselt konstrueerinud ootuste, kultuurinormide ja käitumismustrite kaudu.

tegelemisel. Rahvusvaheliselt on viimasel ajal üha enam fookuses lapse heaolu hindamine, kusjuures pööratakse varasemast enam tähelepanu lastekaitsetöötajate hindamiskogemuste uurimisele. Eestis on seda teemat uurinud Karmen Toros. Tallinna Ülikoolis 2011 a kaitstud doktoritöös „Lapse heaolu hindamisest Eesti lastekaitsetöö praktikas” ta rõhutab, et lastekaitsetöötajad vajavad lapse heaolu hindamiseks toetust ja ressursse ning selleks on vaja välja töötada praktiline hindamisjuhend.

Uuringuandmete analüüs: lapse heaolu hindamine on keerukas

Uuringus püstitatud eesmärkide täitmiseks kasutati nii kvantitatiivset kui kvalitatiivset uurimismeetodit. Kohalike omavalitsuste lastekaitsetöötajate hulgas viidi läbi e-posti teel küsitlus, kasutades www.connect.ee keskkonda. Küsitlusuurimuse eeliseks peetakse tavaliselt seda, et „nende abil saab koguda suure andmestiku: uurimusega võib haarata palju inimesi ja esitada neile rohkelt küsimusi” (Hirsjärvi jt 2004, 182). Uuringu valim koosnes kõigist kohalikes omavalitsustes töötavatest lastekaitsetöötajatest ja lastekaitse spetsialisti ülesandeid täitvatest sotsiaaltöötajatest. Uuringu järelduste kinnitamiseks kasutati uurimuses osalenute tsitaate, nii ka käesolevas artiklis. Järgnevalt lühidalt uuringus esile kerkinud peamised märksõnad: eelkõige piirab lastekaitsetöötajate tegevust ajanappus, mistõttu lapse heaolu hindamisel peeti kõige keerulisemaks objektiivse töö tabamist ja tervikkäsitluse koostamist koos kõigi tegurite tuvastamise ja subjektiivsusest hoidumisega: „*Kuna häid instrumente hindamiseks napib, siis on hinnang siiski teataval määral subjektiivne. Samuti on seetõttu keeruline seda hinnangut nõ kaitsta lõpuni, kuna objektiivseid tunnustatud kriteeriume ei ole. Kliendil on alati võimalus öelda, et lastekaitsetöötaja on erapoolik ning hinnang ei ole objektiivne*”. Paljude vastajate hinnangul on keeruline hinnata lapse emotsionaalset heaolu, seega peetakse väga tähtsaks usalduse saavutamist ja koostööd vanematega. Hindamise tervikuna teeb keeruliseks ühtsete hindamis põhimõtete puudumine, mida kinnitas 74,6% vastanutest: „*Puudub raamistik, mis tagaks süstemaatilise, selge ja tervikliku olukorra hindamise, mis võimaldaks abistada otsuste tegemisel*”. Sellest tulenevalt tervelt 93,2% vastanutest tunneb vajadust hindamis põhimõtete täpsustamise järele.

Lapse heaolu hindamiseks pidas hindamisinstrumente vajalikuks 94,9% vastanutest: „*Korralik hindamisinstrument hõlmaks kõiki lapse vajadusi (nii füüsilised, emotsionaalsed, kognitiivsed, ainelised jne), mida oleks võimalik hinnata objektiivsetest kriteeriumitest lähtudes*”. Hindamisinstrumente on vaja, et mõista perekonna ja lapse olukorda, lähtudes seejuures lapse vaatenurgast: „*Minule meeldivad just need küsimustikud, mida täidavad lapsed ja nende vanemad ise - kuidas nad ise oma olukorda hindavad*”, ning sellest lähtudes pakkuda sobivat abi ja teenust „*info kogumise, sekkumis- ja tegevusplaani koostamiseks*”. Samas 40,7% vastanutest kinnitas, et neil ei ole hindamisinstrumente, mida saaks kasutada lapse heaolu hindamiseks.

Lapse heaolu hindamiseks vajavad lastekaitsetöötajad suuremat koostööd nii oma valdkonna ja piirkonna spetsialistidega kui ka lastevanematega. Suureks probleemiks peetakse aja puudust ning puudust tuntakse ka ühtsetest hindamis põhimõtetest (sh lapsekesksest lähenemisest), teadmistest ja oskustest. Vaja on mitmekülgset täiendkoolitust: „*Kõikvõimalikke sihtgrupispetsiifilisi koolitusi. Täna on koolitused kallid lõbu, mida vaid vähesed KOV-id suudavad finantseerida. Samas on lastekaitsevaldkond täna väga muutuv, samuti tutvustatakse järjest uusi sekkumis- ja abistamisvõimalusi*”. Pakutakse konsultatsioone ja arutelusid teiste lastekaitsetöötajatega, tutvustatakse häid praktikaid ning abivahendeid ja mänge „*hindamiseks ja kliendiga (lapsega) kontakti loomiseks*”. Lastekaitsetöötajad vajavad suhtlemisõpetust ja juriidilist abi, sest „*hooldusõigus ei ole veel kõikide spetsialistide ja instantside juures ühesugust käsitlust leidnud*”. Piirangutest tõsteti esile aja- ja inimressursi puudus, mis tihti

seotud KOVi raha puudumisega. Sellest on tingitud tihti ka teenuste ebapiisav valik, ennekoike teenuste kättesaadavus keskustest kaugel. Probleemiks nimetati ka puudulikke seadusi ja vanemate tahtmatust koostööks.

Järeldused ja sammud kitsaskohtade leevendamiseks

Ühiskond on pidevas muutumises ja see esitab lastekaitsele aina uusi, kiiret lahendust vajavaid väljakutseid. Toros (2012) on tõdenud, et abi vajava lapse aitamine ja toetamine sõltub muuhulgas ka lastekaitsetöötaja heaolust. Seega vajab Eesti pädevaid lastekaitsetöötajaid, kes teevad oma tööd professionaalselt ja pühendumusega ning kellel on piisavalt ressursse kvaliteetseks tööks (aeg, teenused, rakendatavad seadused, toimiv koostöövõrgustik, kohandatavad töövahendid).

Lastekaitsetöötajate arvu suurendamise kõrval on vaja ka sisulist koostööd teenuste arendamisel nii omavalitsuste vahel kui ka omavalitsuste ja teenusepakkujate vahel, mis aitaks hoida kokku ressursse, parandada teenuste kvaliteeti ja rohkem tegelda ennetustööga. Paraku kinnitavad uuringud (Soo jt 2009), et Eesti lastekaitse praktikas puudub ühtne lastekaitse kui eriala käsitlus. Iga omavalitsus ja lastekaitsetöötaja sõnastab lastekaitsetöö sisu oma parimat arusaamist mööda, sõltuvalt konkreetse töötaja teadmistest, oskustest, väljaõppest, väärtushinnangutest ja isikuomadustest. Uus lastekaitse seadus loodetavasti ühtlustab olukorda. Samas rõhutas enamik „Lapse heaolu hindamise“ uuringus osalenud lastekaitsetöötajatest, et lisaks ühtsele erialakäsitlusele on vaja kehtestada lapse heaolu hindamiseks ka ühtsed hindamis põhimõtted, mis oleks aluseks lapse parimaid huvisid arvestava ühtse hindamisüsteemi loomisel.

Lapskliendiga tehtav töö esitab suuri väljakutseid nii töötajale kui lapsele (Tulva ja Viiralt 2006). Hindamine ja selle alusel tehtavad otsused on iseloomult keerulised ja rasked ning neil on kaugeleulatuv mõju lastele (Barratt 2012, viidanud Toros 2012). Toetuse puudumine võib viia läbipõlemiseni, mis omakorda võib kaasa tuua pinnapealse hindamise, liiga hilise sekkumise või tegevusetuse. See seab aga ohtu lapsed, kellel on ÜRO Lapse õiguste konventsiooni järgi õigus igakülgsele arengule ja kaitsele. Seega on oluline arendada lastekaitsetöötajate toetussüsteemi ja hindamismeetmeid, välja töötada lapsesõbralikud hindamisinstrumentid, pöörates suuremat tähelepanu kogu protsessi lapsekesksusele. Samas ei piisa ainult kvaliteetsetest hindamisinstrumentidest, vajalikud on ka ajakohased teadmised ja oskused. Seetõttu on senisest enam vaja pöörata tähelepanu lastekaitse spetsialistide baasõppele ja süsteemsele täiendkoolitusele, sh laialdasele kogemuste ja parimate praktikate vahetamisele. Tööst põhjustatud pingete leevendamiseks ning läbipõlemise vältimiseks on lastekaitsetöötajatele vaja pakkuda ka kvaliteetset supervisiooni.

Uuringu tulemusi arvestades on MTÜ Lastekaitse Liit ja Tallinna Ülikool astunud samme kitsaskohtade leevendamiseks. Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi lektor Karmen Torose eestvedamisel on lastekaitsetöötajatele avatud hindamist toetavaid materjale, sh lapsesõbralikke hindamisinstrumente koondav ja pidevalt täiendatav kodulehekülg: <https://sites.google.com/site/lapsehindamine/>. Käesoleva aasta oktoobris esitas MTÜ Lastekaitse Liit uuringu andmetel põhineva memo siseministeriumile oma arvamusega omavalitsuskorralduse re-

---

Suureks probleemiks peetakse ajapuudust ning puudust tuntakse ka ühtsetest hindamis põhimõtetest (sh lapsekesksest lähenemisest), teadmistest ja oskustest.

---

formi kohta, samuti oma arvamuse politsei ja piirivalve seaduse paragrahvi ⁷³³ muutmise seaduse eelnõule. Lisaks sellele korraldas MTÜ Lastekaitse Liit koostöös Eesti Advokatuuri ja Tallinna Ülikooliga 29.11.2013 hooldusõigusealase seminari „Samal poolel – lapse poolel”. Tallinna Ülikoolis toimunud tasuta seminaril osales üle 140 lastekaitsetöötaja/lastekaitsetööde tegeva sotsiaaltöötaja Eesti erinevatest omavalitsustest. Võttes arvesse seminarikohtade kiiret täituvust, on selge, et vajadus tasuta õiguslase täiendkoolituse järele on väga suur. Lastekaitse Liidul on plaanis korraldada koostöös Eesti Advokatuuriga selliseid koolitusi ka tuleval aastal.

Kokkuvõtvalt:

- Uuringust selgus, et lisaks lastekaitsetöötajate arvu suurendamisele on vaja teha ka sisulist koostööd teenuste arendamiseks omavalitsuste vahel, et parandada teenuste kvaliteeti ja tegelda rohkem ennetustööga.
- Lapse heaolu hindamise tervikuna teeb keeruliseks ühtsete hindamis põhimõtete puudumine. Seega on vaja erinevate erialade spetsialiste kaasates välja töötada ühtsed lapsekesksed hindamis põhimõtted.
- Senisest enam on vaja pöörata tähelepanu lastekaitse spetsialistide baasõppele ja kõigile kättesaadavale süsteemsele täiendkoolitusele, mis sisaldaks ka laialdast kogemuste ja parimate praktikate vahetamist.

Viidatud allikad

- Euroopa Liidu leping. Konsolideeritud versioon* (2008) Euroopa Liidu Teataja, C 115/13.
- Euroopa Liidu põhiõiguste harta* (2010). Euroopa Liidu Teataja, C 83/02.
- Henberg, A.** (2003) ÜRO lapse õiguste konventsioon – rakendamisvõimalused töös lastega. *Sotsiaaltöö* 3, 2.
- Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P.** (2004). Uuri ja kirjuta. Tallinn: Medicina. Lk 182.
- Kütt, K.** (2011) Eesti lastekaitsetöö sisu ja dünaamika aastatel 2001-2010. Magistritöö. Käsikiri. Tallinn. Tallinna Ülikool.
- Lasteombusman** (2012). Lapse Õigused ja kohustused. <http://lasteombudsman.ee/et/taiskasvanu/lapse-oigused-ja-kohustused> (05.12.2013)
- MTÜ Lastekaitse Liit** (2013). Uuringu lapse heaolu hindamine kokkuvõte. <http://www.lastekaitse.liit.ee/wp-content/uploads/2011/04/Uuring-Lapse-heaolu-hindamine.pdf> (05.12.2013).
- Omavalitsuskorralduse reformi seaduse eelnõu seletuskiri* (2013) Siseministeerium, 15.09.2013.
- Payne, M.** (1995). Tänapäeva sotsiaaltöö teooria: kriitiline sissejuhatus. Tallinn.
- Saar, H.** (2013). Lapse õigused. Eesti Inimõiguste Keskuse aastaaruanne 2012 „Inimõigused Eestis 2012“ <http://humanrights.ee/inimõiguste-aruanne-2/inimõigused-estis-2012/lapse-oigused/> (05.12.2013).
- Soo, K., Ilves, K., Strömpl, J.** (2009). Laste väärkohtlemise juhtumitest teavitamine ja võrgustikutöö. Lõppraport. Tartu.
- Riigikohtu üldkogu kohtuotsus tsiviilasjas nr 3-4-1-8-09, 16.03.2010. <https://www.riigiteataja.ee/akt/13288237> (05.12.2013).
- Riigikontroll** (2013). Laste hoolekande korraldus valdades ja linnades. Audit. <http://www.riigikontroll.ee/tabid/168/amid/557/ItemId/664/language/et-EE/Default.aspx> ja (05.12.2013).
- Riigikontroll** (2013). Ülevaade riigi vara kasutamisest ja säilimisest 2012.–2013. aastal. <http://www.riigikontroll.ee/Suhtedavalikkusega/Pressiteated/tabid/168/ItemId/686/amid/557/language/et-EE/Default.aspx> (05.12.2013).
- Tikerpuu, A. Tulva, T.** (1998). Eesti lastekaitsetööst sotsiaaltöö kontekstis. Tallinn: TPÜ.
- Toros, K.** (2011) Assessment of child well-being: child protection practice in Estonia. Doktoritöö. Tallinn. Tallinna Ülikool. http://e-ait.tlulib.ee/169/1/toros_karmen.pdf (05.12.2013).
- Toros, K.** (2012) Lapse heaolu hindamisest Eesti lastekaitsetöö praktikas. *Sotsiaaltöö* 3, 24-29.
- Tulva, T., Viiralt I.** (2006). Riskiühiskond ja lapse heaolu. Teoses: Tulva, T. (2006). Lapse heaolu Eestis. Artiklite kogumik. Tallinn: Lastekaitse liit, Tallinna Ülikool, 1023.
- ÜRO Lapse õiguste konventsioon** (1996). Riigi Teataja II, 16, 56

Lapse kaasamise võimalus tema heaolu hindamisse „Kolme maja tööriista” näitel

Karmen Toros

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi lektor

Lapse heaolu hindamine ja sellest lähtuvad otsused on keerulised ega ole võimalikud ilma koostööta ning lapse ja pere kaasamiseta hindamisprotsessi. Artiklis kirjeldatud meetod toetab lapse, lapsevanema ja teiste oluliste võrgustikuliikmete kaasamist lapse heaolu hindamise protsessi.

Abivajavad lapsed on meie ühiskonnas oluline arutlusteema, mille on ühelt poolt tõstatanud eri spetsialistide puudulik koostöö abivajava lapse varajaseks märkamiseks ja sekkumiseks ning teisalt vajalike teenuste ebapiisavus ja piirkondlikud erinevused. Arutlusteema hõlmab lapse heaolu hindamist, mis ei seisne ainult lapse abivajaduse määratlemises, vaid ka lapse ja tema pere olukorra mõistmises. Hindamine ja sellest lähtuvad otsused on keerulised, mistõttu on olukorra terviklik mõistmine väga tähtis, kuid see ei ole võimalik koostööta ning lapse ja pere kaasamiseta hindamisprotsessi.

Lapse heaolu mõistmiseks tuleb tõlgendada „lapse parimat huvi”. Viimane hõlmab mitmesuguseid lapse ja tema hooldajatega seotud tegureid ja asjaolusid, mis tagavad lapsele maksimaalset arengut toetava keskkonna ja heaolu ning arvestavad lapse õigustega (Committee on the Rights of the Child 2013). Lapse parim huvi hõlmab tema kaasamist ja osalust. Uuringutest (Toros 2011; Lastekaitse Liit 2013) nähtub, et lastekaitsetöötajad hindavad oma oskusi lapsega suhtlemiseks ja lapse kaasamiseks mõneti ebapiisavaks. Need oskused hõlmavad ka erinevate lapsekesksete tehnikate ja meetodite tundmist. Sellest tulenevalt kirjeldan oma artiklis Uus-Meremaal loodud ja litsentseeritud „Kolme maja tööriista”. Nimetatud meetod toetab lapse, lapsevanema ja teiste oluliste võrgustikuliikmete kaasamist lapse heaolu hindamise protsessi.

Lapsekeskne lähenemine – üks heaolu hindamise olulisimaid põhimõtteid

Lapsekeskse lähenemise alus on lapse kui õigustega indiviidi teadvustamine (Križ, Skivenes 2012), mis toetub ÜRO lapse õiguste konventsioonile (1989; jõustus Eestis 1991). Selline lähenemine tähendab eelkõige lapse vajaduste, tunnete, mõtete, kogemuste ja arvamuste arvestamist ja kaasamist last puudutavatesse otsustesse ja tegevustesse. Oluline on lapse enda subjektiivne vaatenurk, hinnang, tunded ja rahulolu oma olukorraga. Selg (2009) ja

---

Oluline on lapse enda subjektiivne vaatenurk, hinnang, tunded ja rahulolu oma olukorraga.

Harris (2011) käsitlevad lapsekesksust last ümbritseva vaatamisena läbi lapse silmade ja tunnetusmaailma ning lapse kui oma elu eksperdi kaasamist, mis läbi õpitakse tundma lapse kogemusi ja vanemate kogemusi lapsest.

Lapse kaasamisega seoses on tõstatunud praktikute seas oluline küsimus: kas laps on piisavalt kompetentne oma arvamust avaldama? Eksperdid on seisukohal, et laps on vastavalt vanusele kompetentne oma arvamust ja nägemust avaldama. Fern (2012) viitab, et laste väljajätmist diskussioonidest ja otsuste tegemisest seletatakse sageli laste haavatavusega, mis tegelikkuses tähendab laste jõuetuse suurendamist. Casas (1997) rõhutab, et kaasamist on sageli mõistatud kui täiskasvanu tegutsemist lapse nimel, kuna lapsi ei ole peetud piisavalt kompetentseteks. Casas tõstatab küsimuse, kas tegelikkuses ei ole ehk hoopis täiskasvanud ebapädevad lapse vaatenurga mõistmiseks.

Otsuseid selle kohta, mis võiks olla lapsele parim, ei saa teha oletades ja iseenda ehk spetsialisti ja täiskasvanu kogemuste ja vaatenurga alusel. Lähtuda tuleb lapsekesksest põhimõttest, arendades teadmisi ja oskusi lapse vaatenurga uurimiseks ja mõistmiseks. Täiskasvanud saavad lapse hääle kaudu teada saada ja õppida, kuidas luua turvalisemat ja paremat arengukeskkonda (Graham, Fitzgerald 2011). Lisaks toetab arusaam lapsest kui kompetentsest indiviidist lapse õiguste – ennekõike lapse osalusega seotud õiguste – tagamist ja kaitsmist ning võimaldab teha paremaid otsuseid, kuidas lapse heaolu edendada.

Lapse kaasamise võimalusi tema heaolu hindamiseks ja sekkumiste planeerimiseks on mitmeid. Järgnevalt annan ülevaate ühest meetodist – „Kolme maja tööriistast” – ja selle kasutusest¹.

Meetodi „Kolme maja tööriist” põhimõtted

Meetodi arendasid Weld ja Greening välja Uus-Meremaal 2003. aastal. Meetod põhineb maori tervisetöötajate 1982. aastal loodud holistilisel tervisemudelil *Te Whare Tapa Wha* (Durie 1994, ref Rochford 2004, 47), millel on neli nurgakivi ehk dimensiooni: füüsiline, sotsiaalne, emotsionaalne ja spirituaalne tervis. Peale nimetatud tervisemudeli kaasab „Kolme maja tööriist” teisigi kontseptsioone, nagu resilientsuse teooria, tugevustel põhineva ja lahenduskeskse lähenemise elemente, ning tugineb Turnelli ja Edwardsi (1997) partnerlussuhte arendamise mudelile. Tööriista põhimõte on uskumus, et inimesed on võimelised arenema ja muutuma (Weld 2008). Meetodit kujutatakse graafiliselt kolme majana, mis kaardistavad haavatavust, tugevusi ning lootusi ja unistusi.

„Kolme maja tööriista” on võimalik kasutada lapsevanemate, hooldajate ja laiema perekonnaga. Spetsialist ise saab seda kasutada enesepeegelduse vahendina, sel juhul keskendutakse professionaali rollile ning sise- ja välisegurite määratlemisele oma rolli suhtes.

„Haavatavuse maja” hõlmab inimese heaolu sisemisi ja välimisi ohu- ja riskitegureid. Need võivad olla psühholoogilised, sotsiaalsed ja keskkondlikud ning tuletatud indiviidi ja teiste asjaosaliste vaadetest ja arusaamadest. Sõna „haavatav” viitab siin teguritele, mis võivad tekitada ebastabiilsust ning riski suurendada. Selle asemel, et riske kõrvaldada või eitada, püütakse leida viise nendega toimetulekuks, näiteks luues riskide ümber turvalisust ja tugevust. „Tugevuste maja” sisaldab personaalseid tunnuseid, väärtuseid, uskumusi, iseloomujooni, suhtumisi ning kaitse- ja teisi tegureid, mida on võimalik kasutada positiivsete muutuste

¹ Ülevaade tugineb peamiselt kahele artiklile: Weld, Greening 2004; Weld 2008.

esilekutsumiseks ja turvalisuse edendamiseks. Teisisõnu on tegemist ressursside kogumiga, mis toetavad toimetulekut riskidega. Tugevused edendavad turvalisust ja kaitsetegureid, määratlevad kolmanda, „Lootuste maja” alusmaterjali ning on vahendid eesmärgi saavutamiseks. Siinkohal on spetsialisti roll aidata neid leida – kunas ja kus on need efektiivsed ja kuidas neid edasi arendada.

Defineerides lühidalt tugevustele suunatud lähenemist, kirjeldab Saleebey (2006) eesmärgi mobiliseerida kliendi jõuvarud positiivsete muutuste elluviimiseks. Ta seostab kliendi tugevustega kolme omavahel seotud tähte – CPR (inglisekeelne lühend), kus C tähendab kompetentsust, võimeid ja julgust (ingl k *competence, capacities, courage*), P tähendab lubadust, võimalust ja positiivseid ootuseid (ingl k *promise, possibility, expectations*) ning R resilient-sust, reserve ja ressursse (ingl k *resilience, reserves, resources*). Yip'i (2006) hinnangul on tugevustele suunatud lähenemise väärtus selle võimes avada, uurida ja arendada kliendi enda tugevusi, edendada eesmärkidele ja vajadustele keskendumisega kliendi ressursse raskuste lahendamiseks ning mõista kliendi tundeid ja tema raskuste tähendust.

„Lootuste ja unistuste maja” peamine ülesanne on seada eesmärgid. Selleks uuritakse inimese püüdusi, soove seoses iseenda ja oma perega, kirjeldades sekkumise samme, et eesmärgi saavutada (kuidas näeb maailm välja siis, kui eesmärgid on saavutatud).

Weld (2008) käsitleb mudelit „Kolm maja” informatsiooni kogumise tööriistana (mudel toetab ka koostöösuhte loomist), mis aitab hinnata riske, kuid ka kliendi ressursse, võimalusi, vajadusi ja soove tema enda vaatenurgast (vt ka Weld, Greening 2004). Oluline lähtekoht on süsteemne ja ökoloogiline lähenemine. Viimase järgi mõjutavad inimest erinevad keskkonnad ehk teisisõnu on oluline vaadata hindamisel inimese ja keskkonna vastastikust mõju (Bronfenbrenner 1979).

„Kolme maja tööriista” on võimalik kasutada erinevates olukordades. Selle abil saab hinnata nii nooremate kui ka vanemate laste heaolu, riske ja vajadusi hooldusõiguses, koolis, asendushoolduses. Tööriista on võimalik kasutada lapsevanemate, hooldajate ja laiema perekonnaga. Spetsialist ise saab seda kasutada enesepeegelduse vahendina, sel juhul keskendutakse professionaali rollile ning sise- ja välistegurite määratlemisele oma rolli suhtes. „Kolme maja tööriista” võib vastavalt oma loovusele edasi arendada, näiteks informatsiooni analüüsimise abivahendina (milline informatsioon on olemas, mis on puudu tervikliku olukorra mõistmisest jne).

„Kolme maja tööriista” kasutamine lapse kaasamiseks

Laste ja noorte intervjuerimisel võib olenevalt vanusest kasutada ka nimetusi „Murede maja”, „Heade asjade maja” ja „Unistuste maja”. Näiteks soovitatakse lastega kasutada „haavatavuse” asemel nimetust „murede maja”, kuna on leitud, et haavatavuse mõiste on selle sihtrühma jaoks keerulise tähendusega. Esimese kahe maja puhul käsitletakse nii sisemisi kui ka väliseid heaolu mõjutavaid tegureid. Välised tegurid on muu hulgas seotud pere, laiendatud pere ja kogukonnaga.

„Murede maja” esimene sisemine komponent on vaimus ja identiteet, mis käsitleb lapse kirjeldust iseendast ning teiste nägemust temast tema hinnangul. Oluline on vaadata negatiivset enesetaju, mis toetab kahjulikku käitumist/riskikäitumist. Näiteks võib noor kirjeldada end „kasutuna”. See võib olla silt, mille ta on ise valinud, või on keegi teine teda nii sildistanud. Kui noor usub sisemiselt, et ta on kasutu (muu hulgas ka seda, et teised ei hooli temast), võib see põhjustada riskikäitumist, kuna noor ei hooli sellest, mis temaga juhtub.

„Murede maja” teine komponent vaatab noore tundeid ja mõtteid, mis suurendavad riski ja ohtu. Võttes taas aluseks eeltoodud näite, võib noor väljendada tundeid, nagu kurbus, viha, tunda ennast rumalana jne. Need mõtted ja tunded võivad olla seotud konkreetse olukorraga, näiteks koolis või kodus, ja mõjutada tema meeleolu ja käitumist. Siin on oluline mõista ja uurida seoseid ning tuvastada, millal negatiivsed ja haavatavad mõtted ja tunded kõige sage-

damini tekivad. „Murede maja” kolmas komponent viitab teguritele, mis mõjutavad füüsilist heaolu negatiivselt (sh uimastite kasutamine, ennast kahjustav riskikäitumine).

Uurides „Murede majast” väliseid tegureid, vaadatakse esmalt perega seotud tegureid, mis suurendavad ohtu ja riske. Seejärel uuritakse sõpru ja eakaaslasi ning seda, kuidas nende käitumine võib suurendada lapse haavatavust. Selleks vaadeldakse kindlat käitumist, sh sõnumeid noorele või sõpru, kes julgustavad tarbima alkoholi ja sooritama õigusvastaseid tegusid. Väliste tegurite seas viimasena uuritakse kogukonna ja kooliga, sh nende puudumisega seonduvat.

Meetodit kujutatakse graafiliselt kolme majana, mis kaardistavad haavatavust, tugevusi ning lootusi ja unistusi. Alla kaheksa-aastaste laste jaoks kasutatakse kolme maja lihtsustatud kujul, võttes arvesse lapse arengulisi võimeid. Märksõnadeks on informatsiooni kogumine ja lapse lugu.

„Heade asjade maja” keskendub sellele, mis on peres positiivset ja toetab noore turvalisust, andes ülevaate sellest, mis toimib hästi ja millele saab toetuda. Tegurid ja protsess on samad mis „Murede maja” puhul. Vaimuse ja identiteedi komponendi juures on rõhk positiivsel. Näiteks võib küsida: „Kuidas kirjeldaksid end inimesele, keda sa ei ole varem kohanud?”. „Mis on mõned head asjad, mida sinust hoolivad inimesed sinu kohta ütleksid?”. „Heade asjade maja” teise komponendiga kogutakse informatsiooni positiivsete mõtete ja tunnete kohta, mis aitavad noorel end oma igapäevaelus hästi tunda. Kolmas komponent uurib füüsilise heaolu tugevusi ja ressursse. Välise teguritena vaadeldakse perekonna, sõprade, eakaaslaste ja kogukonna tugevusi, mis aitavad tagada noore turvalisust ja stabiilsust (näiteks positiivsed eeskujud).

„Unistuste maja” keskendub lapse soovile oma elus midagi muuta. Siin on oluline uurida „Murede maja”, mis muudab „Unistuste maja” ebastabiilseks, ning „Heade asjade maja”, et näha, millele üles ehitada ja tugevdada stabiilsust. Näiteks võib küsida: „Kui saaksid muuta kolme asja ..., mida sa muudaksid?”, „Kui sa ärkaksid homme üles inimesena, kes sa teelikult olla tahaksid, kuidas sa teaksid, et oled teistsugune?”. Lisaks uuritakse, millist abi (nt teenuseid, tugevusi) laps vajab, et seda maja ehitada.

Alla kaheksa-aastaste laste jaoks kasutatakse kolme maja lihtsustatud kujul, võttes arvesse lapse arengulisi võimeid. Märksõnadeks on informatsiooni kogumine ja lapse lugu. Esmalt palutakse lapsel joonistada oma maja ja inimesed, kes majas elavad. Joonistamise käigus esitatakse üldisi küsimusi majas elavate inimeste kohta (nt nende sugu, vanus, koduloomad). Järgnevalt uuritakse, mida lapsele majas teha meeldib, kellega koos neid tegevusi tehakse, kes majas külas käib jne, see annab pildi, kes kuuluvad lapse ellu. Koduvälised tegevused kirjeldavad lapse laiemat maailma. Seejärel uuritakse, mis teeb lapse rõõmsaks ja õnnelikuks majas ja väljaspool maja, mis teeb ta kurvaks ja kuidas ta sellega toime tuleb, millest ta unistab (kas on midagi, mis võiks olla majas ja maailmas teisiti).² Kolme maja asemel võib kasutada ka ühte maja, käsitledes neid kolme teemat koos (Weld 2008).

Lõpetuseks

„Kolme maja tööriist” aitab spetsialistil liikuda protseduuriliselt lähenemiselt partnerlussuhete lapse ja perega, hoida fookuses lapse parim huvi ning koguda objektiivset informatsiooni.

² Kirjeldatud tööriista kasutamist lapsega ilmestab lühike videomaterjal Community Care (2011) kodulehel (vt viidet kasutatud allikatest).

Nimetatud tööriist on kooskõlas hindamise põhimõtetega (Selg 2009). Hindamine on lapsekeskne, tugevustel põhinev, toimub koostöös perekonnaga, lähtub ökoloogilisest põhimõttest ja tasakaalust, määratledes nii riskid kui ka vajadused. Oluline on meeles pidada, et kirjeldatud tööriist ei asenda teadmisi ja oskusi, vaid eeldab oskust esitada küsimusi, mis aitavad edasi liikuda eesmärkide/lahenduste suunas. Samuti tugevustest lähtuvat ja lahendustele suunatud mõtteviisi, mis eristab inimest probleemist.

„Kolme maja tööriist“ aitab spetsialistil liikuda protseduuriliselt lähenemiselt partnerlussuhtele lapse ja perega, hoida fookuses lapse parim huvi ning koguda objektiivset infomatsiooni.

Viidatud allikad

- Bronfenbrenner, U.** (1979). *The Ecology of Human Development: Experiments by Nature and Design*. Cambridge: Harvard University Press.
- Casas, F.** (1997). Children's Rights and Children's Quality of Life: Conceptual and Practical Issues. *Social Indicators Research*, 42, 283–298.
- Committee on the Rights of the Child** (2013). General Comment No. 14 on the Right of the Child to Have His or Her Best Interests Taken as a Primary Consideration. United Nations.
- Community Care** (2011). Three Houses: Social Work Tools for Direct Work with Children: Drawing. <http://www.communitycare.co.uk/2011/11/07/social-work-tools-for-direct-work-with-children-drawing/>. (27.11.2013).
- Department of Health** (2000). Framework for the Assessment of Children in Need and Their Families. London: The Stationery Office.
- Fern, E.** (2012). Child-Directed Social Work Practice: Findings from an Action Research Study Conducted in Iceland. *British Journal of Social Work*, July, doi:10.1093/bjsw/bcs099.
- Graham, A., Fitzgerald, R.** (2011). Supporting Children's Social and Emotional Well-Being: Does 'Having a Say' Matter? *Children & Society*, 25, 447–457.
- Harris, N.** (2011). Does Responsive Regulation Offer an Alternative? Questioning the Role of Formalistic Assessment in Child Protection Investigations. *British Journal of Social Work*, 41, 1383–1403.
- Križ, K., Skivenes, M.** (2012). Child-Centric or Family Focused? A Study of Child Welfare Workers' Perceptions of Ethnic Minority Children in England and Norway. *Child & Family Social Work*, 17, 448–457.
- Lastekaitse Liit** (2013). Uuringu lapse heaolu hindamine kokkuvõte. Tallinn.
- Rochford, T.** (2004). Whare Tapa Wha: A Māori Model of a Unified Theory of Health. *The Journal of Primary Prevention*, 25(1), 41–57.
- Saleebey, D.** (2006). Introduction: Power in the People. Teoses: Saleebey, D. (toim), *The Strengths Perspective in Social Work Practice* (lk 1–24). Boston: Pearson Education, Inc.
- Selg, M.** (2009). Lapse ja perekonna hindamise juhend. EV Sotsiaalministeerium. http://www.sm.ee/fileadmin/meedia/Dokumendid/Sotsiaalvaldkond/lapsed/lastekaitse/kasulik/Lapse_ja_perekonna_hindamine_2009.pdf (27.11.2013).
- Toros, K.** (2011). Assessment of Child Well-Being: Child Protection Practice in Estonia. Tallinn: Tallinna Ülikool.
- Turnell, A., Edwards, S.** (1997). Aspiring to Partnership: The Signs of Safety Approach to Child Protection. *Child Abuse Review*, 6, 179–190.
- Weld, N.** (2008). The Three Houses Tool: Building Safety and Positive Change. Teoses: Calder, M. (toim), *Contemporary Risk Assessment in Safeguarding Children* (lk. 224–231). Dorset: Russell House Publishing.
- Weld, N., Greening, M.** (2004). The Three Houses. *Social Work Now*, 29. detsember, 34–37. http://www.d.umn.edu/sw/snydersfiles/AdvCW/week7/Three_Houses_Article.pdf (27.11.2013).
- Yip, K. S.** (2006). A strengths perspective in working with an adolescent with self-cutting behaviors. *Child and Adolescent Social Work Journal*, 23, 134–146.
- ÜRO lapse õiguste konventsioon** (1989). Riigi Teataja II 1996, 16, 56.

Lapsevanemate kaasamine partneritena laste õppeprotsessis

Airi Mitendorf (MSW)

Eesti-Rootsi Vaimse Tervise ja Suitsidoloogia Instituut

See vaimse tervise rubriigi artikkel pärineb vaimse tervise edendamise käsiraamatust, mis on koostatud MHPHands projekti (*Mental Health Promotion Handbooks*, Vaimse tervise edendamise käsiraamatud) raames. Haridusasutustele mõeldud käsiraamat keskendub vaimse tervise edendamisele algkooli-, põhikooli- ja gümnaasiumiastmes ning selle peamine sihtrühm on õpetajad ja teised koolitöötajad, sh sotsiaalpedagoogid ja koolipsühholoogid. Selles artiklis käsitletakse kooli ja lapsevanemate koostöö olulisust, koostöö kujunemist ja selle piiranguid. Artikli lõpus on praktiline näidisharjutus MHPHands käsiraamatust.

Viimase kümne aasta üheks positiivsemaks arenguks koolihariduses võib lugeda vanemate ja kooli koostöö tähtsustumist. Perekond on ju esmane ja kõige suurema mõjuga last ümbritsev süsteem. Vanemate kaasamine õppeprotsessi kujundab positiivset õpikeskkonda, aitab kaasa terviseedendusele ning mõjutab positiivselt lapse haridusteed. Tihe koostöö lapsevanema ja õpetaja vahel mõjutab õpilaste akadeemilist võimekust, hoiakuid, ootusi ja koostöövalmidust. Väheneb peale tunde jäämine, eriõppele suunamine ja koolist väljalangemine. Õpilastel areneb analüüsivõime ning väheneb õppetööd häiriv käitumine klassiruumis. Lisaks käitumisele paraneb ka õppetundides kaasatõõtamine ja keskendumine, kooli sisekliima ja laste võime juhtida enda emotsioone. Lapsevanemate ja koolitöötajate koostöö on oluline, sest:

- lapsevanematel on spetsiifilised teadmised oma laste kohta, mis võivad edendada õpi-protsessi;
- perekonnad tahavad olla kaasatud ja informeeritud oma lapse arengust;
- lapsevanematel on õigus teada, mis toimub nende lastega siis, kui nad on koolis;
- lapsevanematel on õigus kaasa rääkida lastega tehtavates tegevustes.

Hea koostöö põhineb usaldusel, mis eeldab kõigi osapoolte omavahelist suhtlemist üksteist austaval viisil. Enamik lapsevanemaid soovib, et nende lastel läheks koolis hästi ja nad

---

Tihe koostöö lapsevanema ja õpetaja vahel mõjutab õpilaste akadeemilist võimekust, hoiakuid, ootusi ja koostöövalmidust. Väheneb peale tunde jäämine, eriõppele suunamine ja koolist väljalangemine.

---

oleksid õppetöös edukad. Mõned lapsevanemad lihtsalt ei tea, kuidas lapsi toetada edu saavutamiseks. Koolitöötaja (õpetaja, sotsiaalpedagoog, koolipsühholoog) saab siin olla initsiaator, koordineerija ja analüüsija. Lapsevanemad, kes tunnevad, et neid on jäetud eemale nende laste õpetamisprotsessist, võivad väljendada kooli suhtes usaldamatust. Pikema staažiga õpetajad on öelnud, et probleemid lastevanematega on üks sagedasemaid tööga rahulolematuse ja läbipõlemise põhjustajaid.

Lapsevanemate ja koolitöötajate koostöös võib tulla ette takistusi ning põhjused võivad olla väga erinevad. Mõnikord on lapsevanematel ja koolil erinevad eesmärgid laste õpetamisel. Õpetajad ootavad vanematelt, et nad õpetaksid lastele õppeaineid, tagaksid vajalikud õppevahendid või oleksid eksperdid laste arengu teemadel. Samas kaasatakse vanemaid otsustusprotsessi vähe. Koostööd võib takistada keelebarjäär ning piirangud, näiteks õpetaja ja lapsevanemate tööaja kattuvus. Mõnikord on takistuseks lapsevanemate perekondlikud kohustused (väikese lapse või eaka hooldamine) ja isiklikud probleemid (transpordi küsimused, oskuste puudumine lapse õpetamisel, isiklikest koolikogemustest pärinev negatiivne suhtumine kooliülesannetesse). Mõnele lapsevanemale tundub, et tema lapsel ei ole probleeme, või ei taha ta nendest midagi kuulda. Vanemaid ei tohiks hukka mõista, kui nad ei oska probleemidega toime tulla. Hirm näpuga näitamise suhtes on üsna sagedane ning mõnikord saab see hirm ka kinnitust.

Õpetajate hoiakutele avaldab mõju koolikultuur. Kui koolis valitsevad normid annavad sõnumi rollide ja võimaluste piiratusest, võib õpetajate arusaam lapsevanemate kaasamise kasutegurist olla moonutatud. Õpetajad võivad vältida koostööd järgmistel põhjustel:

- õpetajatel puudub praktiline toetus täiendavateks tegevusteks lapsevanemate kaasamisel;
- õpetajate lapsevanemate kaasamise oskused on piiratud või on takistuseks eelnevad negatiivsed kogemused;
- õpetajate eelnevad negatiivsed kogemused kaaluvad üles positiivsed ning vanemate kaasamine on seetõttu vähetõenäoline;
- õpetajatel on vähe oskuseid, kuidas tegeleda mittetraditsiooniliste perekondadega.
- Koolitöötajatel võib olla mitmeid eesmärgi lapsevanematega koostöö edendamiseks, kuid kaasamisprotsessis peaksid lapsevanemad:
- olema kursis sellega, mida lapsele koolis õpetatakse, kuidas toimub õppetöö (praktilised eesmärgid);
- olema teadlikud, milleks õpitavad oskused on vajalikud (kognitiivsed eesmärgid);
- uskuma, et laste õpitu on oluline (emotsionaalsed eesmärgid).

Tehes tööd lapsevanematega peaks meeles pidama kõiki neid eesmärgi.

Vanemaid ei tohiks hukka mõista, kui nad ei oska probleemidega toime tulla. Hirm näpuga näitamise suhtes on üsna sagedane ning mõnikord saab see hirm ka kinnitust.

Harjutus: Vanemate kaasamine probleemide lahendamisse

Ajakulu: kõikide sammude läbitegemiseks keskmiselt kaks tundi.

Soovitav sihtgrupp: koolitöötajad, lapsevanemad.

Soojendusharjutus

I etapp: Ajourinnak – kuidas saab lapsevanemaid tulemuslikumalt kaasata?

II etapp: Millised on ideede võimalused ja takistused?

Harjutus: „Kuidas teha imesid?”

Harjutuse eesmärk on suurendada koolitöötajate enesekindlust lapsevanemate kaasamisel. Harjutuse käigus luuakse esilekerkivatele probleemidele lahendusi. Lapsevanemaid võib kaasata juba esimesel korral, kuid enesekindluse tõstmiseks võib harjutuse esmalt läbi proovida enda kollektiivis.

Protseduur

- Osalejad moodustavad väiksemad grupid.

Enne lahenduste koostamist tuleb meeles pidada järgmist:

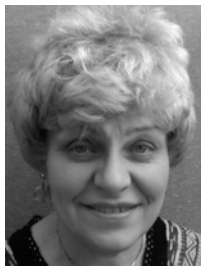
- N-ö imelised lahendused põhinevad pühendumisel, praktikas äraproovimisel, tulemuse hindamisel ja jätkuval katsetamisel.
- Imeliste lahenduste kavandamisel tuleks mõelda tulemuste pikaajalisele edule.
- Analüüsida tuleb, millised lahendused on eelnevalt hästi töötanud, miks nad on töötanud ning kuidas on kasulikud käesolevate ja edaspidiste probleemide lahendamisel.

Sammud **imeliste lahenduste genereerimisel**:

- 1) Mis on probleem? Defineerige probleem võimalikult täpselt. Tehes tööd lapsevanematega võib probleem olla varem selgunud ja osalejad tegelevad probleemi põhjalikuma lahendamisega.
- 2) Millisel viisil on probleem seotud eesmärkidega? (Kas see väärrib aega ja energiat, miks see vajab põhjalikumat käsitlemist?)
- 3) Millised lahendused sobivad probleemi lahendamiseks?
  - Probleemikeskne lahendamine (tegeletakse probleemiga).
  - Emotsioonidele keskenduv (keskendutakse reaktsioonidele, mida probleem kaasa toob).
  - Mida me saame selles olukorras teha? Millist muutust me soovime?
  - Milline lahendus on eesmärkidest ja ressurssidest lähtuvalt parim?
- 4) Millised on alternatiivsed probleemi lahendamise strateegiad?
  - Millised on prioriteedid sekkumisstrateegiatega valikul?
  - Kas need strateegiad on pika- või lühiajalised?
- 5) Millised strateegiad valida ning kuidas neid kasutada? Sammud tegevusplaani arendamisel ja rakendamisel võivad olla järgmised:
  - Kas tegevused on vaja planeerida samaks ajaks või järgemööda?
  - Keda on vaja kaasata tegevustesse?
  - Millisteks lõikudeks tegevus jaguneb?
  - Kes milliseid ülesandeid täidab ja millal?
  - Millal tegevused algavad?
- 6) Kuidas me saame aru, et valitud lahendus töötab? Millal toimub tegevuste järelhindamine? Küsimused järelhindamiseks:
  - Mis töötas?
  - Millised lahendused ei töötanud ja mis võis olla põhjus?
- 7) Millele toetudes saame öelda, et lahendused on parimad?
- 8) Rõõmustage heade tulemuste üle ning korra protsessi uute lahenduste genereerimisel.

Harjutuse läbiviimisel on oluline osalejate huvi probleemide lahendamise vastu. Lapsevanematele tuleks selgitada, et tervisliku koolikeskkonna arendamine on ka nende huvi. Harjutuse ülesehitus võib varieeruda lähtuvalt koolist. Kui lahendamist vajavaid probleeme on mitmeid, võib tekkida vajadus korduvateks kohtumisteks. Peale harjutust tuleks hinnata probleemi lahendusi ning kokkulepetest kinnipidamist.

Väikese meeskonna koostöö suure võrgustikuga

Evi Vilgats

MTÜ Papaver juhataja, rehabilitatsioonimeeskonna juht, pereterapeut

Artikkel on kirjutatud sooviga jagada seitsme aastaga igapäevatöös kogetud suurt jõudu ja rõõmu, mida annab koos töötamine. MTÜ Papaver tegeleb probleemidesse sattunud laste ja peredega ning teeb koostööd sotsiaalse ja ametkondliku võrgustikuga piirkondlikul, maakondlikul või riiklikul tasandil.

Koostöö on mitme subjekti tegevus ühise eesmärgi saavutamiseks. Selle all mõeldakse enamasti tööprotsessi, mis arvestab eri osapoolte huve. Oluline on pooltevaheline mõistev suhtumine ja suureks abiks on osaliste arusaamine, et nad töötavad ühise eesmärgi nimel. Koostööd kui mõistet on lihtne selgitada, kuid sisulise koostööni jõudmine võtab sageli ootamatult palju jõudu ja aega. Üks koostöö vorme on **võrgustikutöö**, mis kujutab endast abivajaja/abistatava sotsiaalsete kontaktiisikute, ametnike ja sotsiaalteenuste pakkujate omavahelist koostööd. Võrgustikutöös nähakse võimalust tegutseda tulemuslikumalt, vahetada informatsiooni paremini ja aidata abivajajal lahendada oma probleeme valutumalt (Korp ja Rääk 2004).

Alaealise õigusrikkuja rehabilitatsioon

Mida lühem on aeg, mille jooksul jõutakse sekkumiseni, seda parem. Märkamise, eelhindamise ja informatsiooni vahetamine ametnike vahel võtab aega. Sageli jõuab noor teenusele siis, kui ta pole juba ligi pool õppeaastat koolis käinud. Noored, kelle käitumise ja väärtuste muutmiseks on alaealiste komisjon valinud rehabilitatsiooniteenuse alaealisele õiguserikkujale, ongi enamasti koolikohustuse mittetäitjad, millest tulene-

valt on õppeedukus mitterahuldav. Nad on kasutanud vägivalda kaaslaste vastu, jäänud politseile vahele pisivarguse, alkoholi tarvitamise või avalikus kohas suitsetamisega. Noor veedab palju aega arvuti taga või sõpradega koos tänaval ringi lonkides. Harvad pole juhtumid, kus niisugused sõpruskonnad tarbivad lisaks alkoholile ja tubakale ka kanepit. Noore usaldus täiskasvanute vastu on kadunud, sõpradega koos olla on lihtne ja turvaline.

Nõustamisel jõuame sageli arusaamani, et ka lapse kodune õhkkond on keeruline. Näiteks on vanemad lahku läinud, mis võib väga suurt pinget tekitada, nii et ei osata säästa iseennast ega lapsi. Tihti on vanemad suuremas hädas kui laps. Leida niisuguses olukorras midagi, mida noor ise saab ja on valmis muutma, on tõeline kunst. Tuleb leida **motivatsioon** – käitumise tõukejõuks olev üldisem asjaolude kogum. Inimene, kes usub muutust, tõepoolest muutub. Inimene, kelle nõustaja usub tema muutust, tõepoolest muutub. Inimene, kellele öeldakse, et temalt ei oodata muutust, ei muutugi (Miller ja Butler 2011).

Alaealise mõjutusvahendid

Alaealise mõjutusvahendi seaduse tähenduses (§ 2) on alaealine 7–18 aasta vanune isik, kes elab perekonnas, eeskostjaga või asen-

duskodus. Seega on alaealise igapäevaelu tegevusi ja nende muutusi võimalik vaadelda süsteemiteooria raames. Oluline on vaadelda perekonda süsteemis ehk ühiskonnas, kus perekond elab, kuid ka perekonna enda sees toimivat süsteemi. Üksikisiku ja perekonna tasandil toimuv suhtlemine (sageli ka vaimne või füüsiline koduvägivald) võib mõjutada alaealise sotsiaalset toimetulekut, ühiskonnanimormidele mittevastavat käitumist ja turvatunnet ning kahjustada vaimset tervist.

Probleemidesse sattunud alaealise abistamine on tulemuslikum, kui mõjutada selle süsteemi erinevaid osi, milles alaealine elab ja toimib. Mõjutusvahendid on näiteks: lapsevanematele vanemaharidus, lapsevanematele kui partneritele paariteraapia ning alaealistele mitmed nõustamis- ja teraapiavormid. Kui probleeme on palju, on tõhusaks hinnatud multiprofessionaalse meeskonna sekkumist. Eestis on võimalus kasutada mõjutusvahendina rehabilitatsiooniteenust alaealisele õigusrikkujale.

Kehtivast seadusandlusest tulenevalt on võimalik alaealiste komisjonil alaealisele kohaldada ühte või mitut mõjutusvahendit. Alaealise mõjutusvahendi seaduse § 3 lg 8 nimetab järgmist: „Noorte- või sotsiaalprogrammides või rehabilitatsiooniteenuses või ravikuurides osalemine”. Siin vaadeldakse alaealist jällegi koos teda ümbritseva süsteemiga ehk võimalik on soovitada erinevaid sotsiaalprogramme ka lapsevanematele kui alaealise süsteemi olulisele osale.

Rehabilitatsioonimeeskonna töö

Rehabilitatsiooniteenus alaealisele õigusrikkujale võib kesta 6 kuud kuni 3 aastat. Väga üldiselt jaguneb see kolmeks erinevaks perioodiks: esimene on intensiivne, sagedaste nõustamistega muutust esile kutsuv, teine periood on töö periood, kui nõustamiste sagedus väheneb, püütakse koos jõuda alaeasmärkideni, kolmas on kinnistav periood, mil nõustamiste sagedus on suhteliselt harv. Viimasel perioodil kasutatakse töö vormidena rohkem suhtlust võrgustikuga jälgimise eesmärgil ja telefoninõustamist, kliendikohtumised on kord kuus või üle kuu üks kord.

MTÜs Papaver on kombeks, et esimesel kohtumisel perekonnaga on kohal kogu meeskond ehk kõik need spetsialistid, kes vajadusel hakkavad perega tööle. Alustatakse rehabilitatsiooniplaani koostamist ja lepatakse kokku järgmised individuaal- ja perenõustamised psühholoogi, sotsiaaltöötaja ja eripedagoogiga. MTÜl on oma **multiprofessionaalne meeskond**, erinevaid ameteid esindavad spetsialistid, tänu kellele on võimalik nii lapsele kui ka perele kiiresti ja paindlikult osutada mitmesuguseid teenuseid. Alaealise õigusrikkujate rehabilitatsioonimeeskonda kuuluvad kaks lastepsühhiaatrit, arst, meditsiiniõde, pedagoog, logopeed, eripedagoog, kolm sotsiaaltöötajat ja neli psühholoogi.

Esimesel kohtumisel on väga suur tähtsus ja vastutus. Sellest sõltub, kuidas hakkab edaspidine töö kulgema ning kui kiiresti tekib motivatsioon olukorra muutmiseks. Peamine eesmärk on saada omavahel tuttavaks ja kuulata üksteist. Räägivad nii noor ja pereliikmed kui ka spetsialistid. Oluline on, et noor ise ja pereliikmed räägiksid ootustest, sellest, mida nad muuta soovivad, ja koos lepatakse kokku eesmärgid. Eesmärkide sõnastamine ning hilisem võrdlus vahehindamisel püstitatud eesmärgiga annavad nii nõustajale kui ka kliendile võimaluse hinnata nõustamise tulemuslikkust.

Tulenevalt seadusandlusest peab klient peale suunamiskirja kättesaamist Sotsiaalkindlustusametist registreeruma talle sobivasse asutusse teenuse järjekorda. Seejärel võtab Papaveri rehabilitatsioonimeeskonna juhtumikorraldaja ühendust kliendi elukohajärgse lastekaitse spetsialisti ja alaealiste komisjoni sekretäri eesmärgiga koostada formaalse ja sotsiaalse võrgustiku andmed ja lühiülevaade suunamise põhjustest. Hilisemas töös saavad olulisteks koostööpartneriteks olemasoleva pere liikmed, kooli tugivõrgustiku liikmed, kohaliku omavalitsuse spetsialistid, vajadusel noorsoopolitsei või perearst. Eelinfo kogumise ja kliendi esimese kohtumisega meeskonnas on alanud **rehabilitatsiooniplaani** koostamine. Edasine samm on spetsialistide poolt esmane vahehindamine ja kliendikohtumiste kokkuleppimine oluliste nõustajatega reha-

bilitatsiooniplaani hinnangu ja tegevuskava koostamiseks. Koostatud plaan on eelkõige tähtis dokument noorele ja tema perele ning spetsialistide võrgustikule.

Meie meeskonnas toimub töö juhtumipõhiselt, igal perel on oma **juhtumikorraldaja** – kõige olulisem inimene, kelle poole võib pöörduda kõikide küsimustega ja kes aitab lahendada keerulisi olukordi. Juhtumikorraldaja on kõige paremas mõttes peremees, kes teab, missugused „varud” on erinevatel spetsialistidel ja kellega pidada läbirääkimisi, kui endal tarkust ja jõudu napib. Juhtumikorraldaja püüab oma tegevuste kaudu saavutada seda, et inimesel oleks jõudu oma igapäevaeluga paremini toime tulla (Narusson, 2006). Ta hindab, planeerib, vahendab ning vajaduse korral on juhtumikorraldaja ka eestkostja, kes seisab kliendi eest. Väga keerulistes olukordades kutsutakse kokku vastavalt tekkinud vajadusele **juhtumipõhine** ümarlaud, kus osalevad peale perekonna selle juhtumi lahendamiseks kõige olulisemad võrgustikupartnerid. Ühise laua taga kokkusaamisel on suur väärtus, kuna sageli on siin võimalik leida seni kasutamata ressursse, leppida kokku, kes mille eest vastutab ja missugused on tähtajad. Tähtis on kokkusaamise koht. Hea on neutraalne pind, vahel on keerulisele juhtumile liikumapaneva jõu andnud ümarlaua korraldamine mõnes koolis, mis asub Tallinnast eemal, kus sageli puudub ka tugivõrgustik. Oluline on ka õpetajatele uue vaatenurga peegeldamine ja lootuse andmine.

Tavaliselt toimub töö individuaal- või pere-õnustamise kaudu sõltuvalt vajadusest ja kokkulepetest. Selleks et keerulisi lugusid hoida kontrolli all ning teha pere vajadustest tulenevaid õigeid valikuid erinevate teenuste osas, on oluliseks töövormiks välja kujunenud igakuised **meeskonna juhtumimärlaudad**. Nendeks töökoosolekuteks teevad juhtumikorraldajad eelnevalt nn uurimistööd kooliesindajate, kohaliku omavalitsuse spetsialistide, alaealiste komisjonide

sekretäridega ning meditsiinitöötajate või noorsoopolitseiga. Kindlasti jälgivad nad ka rehabilitatsioonimeeskonnas tehtava töö tulemuslikkust. Nendele kohtumistele ei kaasata kliente, seal toimub juhtumite aktiivne interprofessionaalne arutelu erinevate spetsialistide vahel.

Koostöö tulemused

Harvad on juhtumid, kui suunatud pere ei jõua üldse teenusele või ei pea sõlmitud kokkulepetest kinni ja alaealiste komisjonile on vaja anda vastav tagasiside. Teenuse osutamise saab lõpetada, kui kokkulepitud muutus on toimunud, eesmärgid täidetud ja pere on saavutanud olukorra, kus ta tuleb ise raskustega toime. Tekkinud rahulolu ja vastastikune rõõmu jagamine on suure jõuga. Hea on saata lõpetamise otsus tagasisidena alaealiste komisjonile ja kohalikule omavalitsusele, kui muutus on toimunud positiivses suunas, eesmärgid täidetud ja stabiilsus säilib. Viimane, kinnistav teenuse periood kestab 3–6 kuud, see tähendab, et kliendi ja spetsialisti kohtumised on harvad, kas üks kord kuus või üle kuu kord.

Lõpetuseks mõned kliendi ütlused, mis on meelde jäänud ja annavad jõudu teha seda tööd just nii, nagu tänaseks oleme harjunud ja arenenud.

„Oh, see esimene kohtumine meeskonnaga oli nii sõbralik ja tore! Kas ma võin oma teise lapse ka teie juurde tuua?”

„Mind ei ole veel keegi elus niimoodi kuulnud kui selles majas ja need inimesed!”

„Kui ma elus üldse veel kellegagi räägin, siis on need reha-meeskonna inimesed.”

Viidatud allikad

Miller, William R., Butler, Christopher C. (2011). Motiveeriv intervjuerimine tervishoius. Ajakirjade Kirjastus.

Sotsiaalministeerium. (2006). Juhtumikorralduse käsiraamat. Tartu Ülikooli Pärnu kolledž.

Korp, E., Rääk, R. (2004). Lastekaitse töö kohalikus omavalitsuses. Sotsiaalministeerium.

SOS lastekülade rahvusvahelise ühingu peretoetusprogrammid

Merle Tomberg

SOS lastekülade rahvusvahelise ühingu peretoetusprogrammide nõunik

Artikkel tutvustab SOS lastekülade rahvusvahelise ühingu (*SOS Children's Village International*) peretoetusprogramme, mida on rakendatud juba üle kümne aasta.

Peretoetusprogrammide eesmärk

Laste hoolekande arendamisel Eestis on üks oluline tegevussuund perede toetamine eesmärgiga ennetada laste asendushooldust ning suurendada laste ja vanemate heaolu. Kuidas täpsemalt peresid aidata, on lastega töötavatele spetsialistidele pikka aega huvi pakkunud. Artiklis tutvustan SOS lastekülade rahvusvahelise ühingu (*SOS Children's Village International*, edaspidi SOS CVI) lähenemist perede toetamisele, mida on rakendatud juba üle kümne aasta.

SOS CVI on eelkõige tuntud kui organisatsioon, mis pakub perepõhist hooldust vanemliku hoolitsuseta lastele. Ühing asutati 1949. aastal Austrias ajal, mil paljud lapsed olid sõja tõttu orvuks jäänud ja vajasisid uut kodu. Tol ajal ehitatud lastekülad ja SOS külade emad, kes elasid hooldust vajavate lastega koos ühise perena, said eeskujuks paljudele hiljem loodud lasteküladele üle maailma. Kuigi laste kasvatamine SOS las-

tekülade peredes on pikka aega SOS CVI rahvuslike ühingute (133) põhitegevus, on hiljem hakatud tegelema ka teiste lastele oluliste valdkondadega: asutati lasteaedu ja koole (nüüd toetatakse haridusasutusi, neid ei looda enam); pakutakse kriisiabi looduskatastroofide piirkonnas ja toetatakse laste sünnivanemaid, et ennetada laste eraldamist perekonnast. Selleks et toetada laste kasvatamist koos oma sünnivanematega, on paljud SOS CVI rahvuslikud ühinged ellu kutsunud peretoetusprogrammid (ingl *family strengthening programmes*).

Programmi ellukutsumine

Selles artiklis tuleb juttu Balti-, Kesk- ja Ida-Euroopa ning SRÜ riikides¹ tegutsevatest SOS CVI rahvuslike ühingute peretoetusprogrammidest, mida oli eelmise aasta lõpuga kokku 60, neist üks Narvas. Kuigi SOS CVI on programmidele välja töötanud mitmeid juhiseid, ei ole praktikas programmid ühesugused, sest peredele pakutav abi sõltub kohalikest vajadustest. Esimeseks

---

Kuigi SOS CVI on programmidele välja töötanud mitmeid juhiseid, ei ole praktikas programmid ühesugused, sest peredele pakutav abi sõltub kohalikest vajadustest.

---

¹ Valgevene, Eesti, Läti, Leedu, Poola, Tšehhi, Albaania, Bosnia, Bulgaaria, Kosovo, Makedoonia, Lõuna-Küpros, Rumeenia, Armeenia, Aserbaidžaan, Gruusia, Kasahstan, Kõrgõzstan, Usbekistan, Venemaa ja Ukraina.

SOS lasteküla ühingu sammuks programmi väljatöötamisel ongi põhjalik taustauuring perede ja laste vajaduste kohta konkreetsetes piirkonnas. Kuna sotsiaaltöö areng ja avaliku sektori pakutav abi peredele on riikides üsna erinev, siis täpsustatakse ka programmi roll ja vastutus piirkonnas ning koostöö kohalike omavalitsustega. Kesk- ja Ida-Euroopa riikides ei ole peretoetusprogrammidel üldjuhul stabiilselt riiklikku ega omavalitsuste rahastust ning peredele vajalikud teenused ei ole hästi kättesaadavad. Sellegipoolest on enamikus riikides ametkonnad, kelle ülesanne on tagada laste heaolu ja turvalisus. Just nende ametkondadega tulebki peretoetusprogrammidel koostööd planeerida. Mõnes riigis on peretoetusteestele kehtestatud riiklikud nõuded, millega programmide koostajad peavad alati arvestama. Näiteks Narva programm selliste nõuetega kokku ei puutu, sest nende teenustepaketis ei ole seadusega reguleeritud teenuseid. Peretoetusprogramme rahastavad (riiklikud) fondid, sponsorid ja kohalikud omavalitsused.

Sihtgrupp

SOS CVI peretoetusprogrammide sihtrühmaks (sh Narvas) on lapsed, kellel on risk perest eraldamisele. See tähendab, et teenused ei ole mõeldud kõigile peredele nagu näiteks Põhjamaades tegutsevates perekeskustes (*Nordic Family Centre*), mida rahastab avalik sektor, vaid peredele, kus on madal, keskmine või suur risk, et laps paigutatakse asendushooldusele. Riskitaset hinnatakse esimestel kohtumistel perega ja kui selgub, et pere ei kuulu programmi sihtrühma, kuid vajab mõnda sotsiaalteenust, suunatakse ta teise sobiva teenusepakkuja juurde. Programmi vastuvõetud peredele on pakutav abi tasuta. Osalevaid peresid iseloomustab ligi pooltel juhtudel töötus, elamine allpool vaesusepiiri ja ühe vanemaga perekonna staatus. Paljudel

lapsevanematel on madal haridustase, alkoholiprobleem ning puudulikud sotsiaalsed ja vanemlikud oskused.

Programmi ülesehitus

Kuidas SOS-lasteküla peretoetusprogramm välja näeb? Tavaliselt töötab seal 3–4 sotsiaaltöötajat, pedagoog(id), psühholoog(id), osalise koormusega jurist ja programmijuht. Kontor asub klientidele sobivas kohas – kesklinnas või sihtgrupi elamispiirkonnas linna ääres. Programmidele kuuluvad ruumid võimaldavad üldjuhul korraldada nii individuaalseid vastuvõtte kui ka rühmategevusi.

Peredega töötatakse juhtumikorralduse põhimõttel: hinnatakse vajadused ja võimalused, määratletakse eesmärgid, koostatakse tegevuskava, hinnatakse tulemusi, tehakse kokkuvõtted ning pere lahkumisel programmist planeeritakse järeltegevused. Kõik nimetatud tegevused ja pakutav abi dokumenteeritakse, iga perega sõlmitakse leping. Olenevalt riigi seadustest rakendatakse täielikku või osalise/delegeeritud vastutusega juhtumikorraldust. See tähendab, et riikides, kus avalik sektor juhtumikorraldusega ei tegele, korraldavad selle programmi töötajad ise ning riikides, kus juhtumikorraldusega tegelevad riigiametnikud, jagatakse ülesanded ametniku ja programmi sotsiaaltöötaja vahel. Programmide põhimõte on ka suunata peresid piirkonnas tegutsevate teenusepakkujate (sh tööbürood, tervishoiuasutused) juurde ja osutada ise vaid neid teenuseid, mis ei ole piirkonnas kättesaadavad. Programmide eesmärk ei ole olemasolevaid teenuseid dubleerida, vaid pakkuda abi seal, kus vajadus kõige suurem.

Teenused ja tegevused

Praktika näitab, et üle poole teenustest (59%) pakub perele programm ise ja ülejäänud pa-

---

Peredega töötatakse juhtumikorralduse põhimõttel: hinnatakse vajadused ja võimalused, määratletakse eesmärgid, koostatakse tegevuskava, hinnatakse tulemusi, tehakse kokkuvõtted ning pere lahkumisel programmist planeeritakse järeltegevused.

---

kuvad partnerid. Abi liigid võib jagada järgmiselt: teenused lastele, teenused lapse vanemale/hooldajale, kogukonnale suunatud tegevused ja laste õiguste kaitse. Peamised teenused ja tegevused lastele on psühholoogiline abi (individuaalselt, grupis, laps koos vanemaga), laste abistamine õppimisel (kodutööd, järeleaitamistunnid, aineringid jm), logopeediline abi, laste sotsiaalse suhtlemise toetamine ühisüritustega, huvitegevus, söögi valmistamise õppimine ja arendavad teemapäevad.

Sotsiaaltöötajad aitavad lapsevanematel jälgida laste tervist ja käia arsti juures. Lapsevanematele pakutakse psühholoogilist abi, sotsiaalnoustamist, neile õpetatakse sotsiaalseid ja vanemlikke oskusi, luuakse eneseabigruppe, korraldatakse koolitusi ja ühisüritusi. Peamiselt kasutatakse omakoostatud või riigis kasutusel olevaid programme. Tuntumatest programmidest võib nimetada järgmisi: „Tugev vanem, tugevad lapsed” (*Strong Parents, Strong Children*), „Gordoni perekool” (*Parent Effectiveness Training*)² ja „Agressiivsuse asendamise treening” (*Aggression Replacement Training*)³. Rahalist abi peretoetusprogrammide otseselt ei paku, kuid vajadusel aidatakse osta kooli- või beebitarbeid, ravimeid, vitamiine või tasuta tervishoiuteenuste eest. Paljud programmid pakuvad vajadusel kasutatud laste asju, riideid, mööblit ja toiduabi.

Mõnel peretoetusprogrammil on ka laste päevakeskused, kus kooliealised lapsed saavad pärast tunde koos käia – süüa, koduseid töid teha, mängida, internetti kasutada, kunsti ja käsitööga tegeleda jm. Valgevene SOS lasteküla ühingu ühe peretoetusprogrammi osadeks on ka kaks väikest varjupaika – üks perevägivalla ohvritele, kuhu saab ema tulla koos lastega, ja teine teismeliste emadele. Kogukonnale suunatud tegevused on näiteks kõigile avatud pereüritused või koolitused piirkonnas lastega töötavatele spetsialistidele. Peretoetusprogrammid tegelevad ka laste õiguste edendamisega kogukonnas nii meedia vahendusel kui ka mitmesugustel üritustel ja koolitustel. Kõik

peretoetusprogrammide töötajad tutvuvad ja allkirjastavad käitumisjuhendi, mis aitab kaasa laste turvalisuse tagamisele programmides. Nii lapsi kui ka lapsevanemaid nõustatakse ja koolitatakse lastele suunatud vägivalla ennetamise ja laste õiguste teemadel. Selleks et oma tööd paremini planeerida ja tulemuslikult töötada, on kõik programmid sõnastanud oma pika- ja lühiajalised eesmärgid, tegevuskavad ja tulemusindikaatorid. Programmides viiakse regulaarselt läbi ka sise- ja välishindamisi.

Koostöö partneritega

Kõik peretoetusprogrammid kuuluvad kohaliku sotsiaalvõrgustikku ning programmide partnerite arv on tavaliselt üsna suur. Sinna kuuluvad teised teenusepakkujad, koolid, lasteaiad, sponsorid ja muidugi kohalik omavalitsus. Suheldakse ka politsei ning kohtutega. Enamikus programmides on nii peresid, keda on kohalik omavalitsus suunanud, kui ka peresid, kes on ise programmi poole pöördunud (sh Narvas). Samas on ka programme, kus kõik pered on kohaliku omavalitsuse suunatud või kõik pered on omal algatusel pöördunud. Aastate lõikes see tasakaal programmiti muutub, samuti sõltub palju omavalitsuse rahastusest ja huvist programmi vastu. Kui omavalitsus programmi rahastab, siis ta reeglina ka suunab peresid programmi.

Tugevused ja väljakutsed

Peamised SOS lasteküla peretoetusprogrammide tugevused on erialase haridusega motiveeritud töötajad, personali superviisioon ja regulaarsed arenguveestlused, kasu saamine headest koostöösuhetest partneritega (sujuv asjaajamine, rohkem toetust peredele), kvaliteedijuhtimise süsteemi rakendamine, individuaalne lähenemine kõigile programmis osalejatele, suur klientide rahulolu, formaalselt limiteerimata aeg peredele programmis osalemiseks (sõltub vajadustest) ja töötamine peredega ka nende kodudes. Hoolimata saavutustest ei saa ühtegi programmi pidada lõplikult valmisolevaks ning kõigil on ka arenguruumi. Väljakutsetena

² <http://www.sinamina.ee/ee/koolitused/gordoni-perekool/>

³ <http://aggressionreplacementtraining.com/>

võib nimetada näiteks (kiiret) reageerimist teenuste vajaduste muutustele (elkõige teenuste valiku laiendamine), töö dokumenteerimist, klientide motiveerimismeetodite valdamist, perede arvu vähendamist ühe juhtumikorraldaja kohta, isade ja vabatahtlike kaasamist, kogukonda toetavate tegevuste planeerimist ja elluviimist ning töötamist vanematega, kelle laps on juba suunatud asendushooldusele. 2011.–2012. aastatel uuris Nordic Centre for Welfare and Social Issues Põhjamaade perekeskuse mudelit mitmes Skandinaavia riigis. Võrreldes nende tulemusi SOS CVI omadega võib öelda, et väljakutsed töös peredega on Euroopa eri piirkondades üsna sarnased. Näiteks kõigil on raskusi spetsiifilist ja suures mahus abi vajavate perede toetamisega ning personal vajab pidevat täiendõpet igal pool.

Kokkuvõtteks

Kokkuvõtteks võib öelda, et tänu SOS lastekülade peretoetusprogrammidele on paljud lapsed jäänud asendushooldusele paigutamata. Lapsed on pääsenud muredest ja probleemidest, mis kaasnevad perest eraldamisega, riigid on hoidnud kokku asendushoolduse kulusid ning lapsevanemad saavad laste kasvatamisega paremini hakkama. SOS lastekülade peretoetusprogramme iseloomustab pidev liikumine kvaliteetsemate teenuste suunas, soov aidata omavalitsusi laste õiguste tagamisel ja valmisolek koostööks kõigi sotsiaalpartneritega. Suurel rahvusvahelisel organisatsioonil on ka mõningaid eeliseid arendustöös – programmid saavad kasutada ühiselt väljatöötatud juhendeid ja dokumentatsiooni, sisevõrku, elektroonilist klientide andmebaasi, vahetada omavahel kogemusi ning kasu saada siseauditi süsteemist. Tänu SOS CVI soovile tagada kõigis peretoetusprogrammides ühtne kõrge tase, on mitmes riigis SOS lastekülade programmid kujunenud teistele teenusepakujatele eeskujuks. See oli lühikokkuvõte SOS CVI peretööst. Tulles ühe konkreetse organisatsiooni tege-

vuse juurest tagasi Eesti sotsiaaltöö praktika juurde, võib öelda, et meil on kogemusi nii kohalike omavalitsuste kui ka MTÜde poolt korraldatud peretöös. Tähtis polegi see, kes täpselt tööd juhib, kui koostöö partnerite vahel on hea. Oluline on muuta vähemalt teenuste põhipakett üle riigi peredele kättesaadavaks, tegeleda nii lapsevanemate kui ka lastega individuaalselt ja plaanipäraselt, võtta vastu nii vähese (mürgates probleeme varakult) kui ka suurema abivajadusega pered, soodustada teenuste integreeritust ja järjepidevust ning tegutseda planeeritud mõõdetavate tulemuste saavutamise nimel. Meil on palju spetsialiste, kes tunnevad erinevaid peretöö valdkondi ja meetodeid ning töötavad pidevalt peredega. Samas ei ole meil Eestis head ning ühest ettekujutust sellest, kuidas peaks olema korraldatud tulemuslik peretöö. Kahtlemata on korralduslikust aspektist erisusi MTÜde ja avaliku sektori osas, sest rollid ja vastutus on erinevad. Näiteks Lätis on lastekaitsetöös praktiseeritud (innovaatilist) juhtumikorralduse delegeerimist MTÜle. Ühtsed üleriigilised peretöö korralduse põhimõtted võiks olla kokku lepitud, kirja pandud ja juhiseks neile, kes juba selles valdkonnas tegutsevad või alles alustavad. Seadusega kehtestatud peretöö miinimumnõuded aitaksid perede toetamise kvaliteeti tõsta ja annaksid sõnumi, et peretöös on oluline, „kuidas teha”. Kõigis Eesti omavalitsustes tehtaval (MTÜde või avaliku sektori) peretööl peaks olema nii ühisosa kui ka oma piirkondlikud erinevused (venekeelsed teenused, töö romadega või noortega, kelle vanemad töötavad välismaal jms). Mõeldes laste asendushooldusele, võiks tulevikuunistuseks olla olukord, kus asjakohase ja piisava (ajaliselt ja rahaliselt) peretöö tulemusena eraldatakse lapsi peredest väga harva. Ja nende perede puhul, kust laps on eraldatud, võib alati kindel olla, et tehti kõik võimalik, et eraldamist vältida.

Meil Eestis ei ole head ning ühest ettekujutust sellest, kuidas peaks olema korraldatud tulemuslik peretöö.

EQUASS *Assurance* kvaliteedijuhtimise süsteemi aluseks on kümme kvaliteedi põhimõtet: juhtimine, personal, õigused, eetika, koostöösuhted, osalemine, isikukesksus, laiahaardelisus, tulemustele orienteeritus ning kestev areng. EQUASSi rakendades peab asutus viima oma tegevused eelpool toodud kümnes valdkonnas vastavusse kvaliteedi põhimõtetega. Asutusel on rakendamise käigus võimalus saada koolitust, nõustamist ja välishindamise teenust koolitatud konsultantidelt ja audiitoritelt. Esmalt läbib asutus eneseanalüüsi, misjärel koostatakse tegevusplaan. Tegevusplaani elluviimise käigus on võimalus läbida testaudit, mis on vahhindamise etapp. Kui asutus tunneb, et kogu tegevus on vastavuses kvaliteedi põhimõtetega ning seda suudetakse dokumentaalselt ja intervjuudega tõestada, siis on võimalus läbida välishindamine ehk lõppaudit. Süsteemi rakendamise protsess võib kesta paarist kuust mitme aastani. EQUASS *Assurance* sertifikaat kehtib kaks aastat.

Rohkem infot www.equass.ee.

„Mis iganes muutis sind edukaks minevikus, ei tee sind edukaks tulevikus” (Lew Platt)

Mis on kvaliteetne teenus? Kuidas kvaliteeti tagada? Kas kvaliteedi edendamine ikka tasub ära? Need ja väga paljud muud küsimused tekivad iga inimese peas, kes sotsiaalsektoris tegutseb. Raha teenuse osutamiseks on napilt, seega tuleb väga targalt majandada ja nutikaid otsuseid teha. Kuid kas kvaliteedijuhtimissüsteemi rakendamisest on abi?

Et selles selgust saada, küsitlesime kolme sotsiaalteenuseid osutava asutuse spetsialisti, kes on rakendanud sotsiaalteenuste kvaliteedimarki EQUASS *Assurance* ja palusime neil jagada oma kogemusi ja mõtteid sellest. Küsimustele vastasid Piret Kuusküll Tallinna Sotsiaaltöö Keskusest, Merike Merirand Käo Päevakeskusest ja Riina Sippol Keila Sotsiaalkeskusest.

Tutvustage lühidalt oma asutust ning öelge, millise perioodi jooksul rakendasite EQUASS kvaliteedisüsteemi.

Piret: Tallinna Sotsiaaltöö Keskus (TSK) on Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti halla-

tav asutus, mis osutab mitmeid toimetulekut säilitavaid või parandavaid sotsiaalteenuseid. TSK teenuseid kasutab ligikaudu 1000 klienti kuus. EQUASS *Assurance* sertifikaati taotlesime kõigile seitsmele meie osutatavale sotsiaalteenusele. Kvaliteedisüsteemi rakendamine toimus perioodil august 2012–oktoober 2013.

Merike: Päevakeskus Käo asub Tallinnas ja on loodud 1996. aastal eesmärgiga pakkuda turvalises ja loovas keskkonnas sotsiaalteenuseid raske ja sügava vaimu- ning liitpuudega lastele ja täiskasvanutele nende parima võimaliku eneseteostuse saavutamiseks. EQUASSi rakendamise periood oli märts 2012–juuni 2013.

Riina: Keila Sotsiaalkeskus on Keila linna allasutus, kes pakub sotsiaalteenuseid kõigile kliendigruppidele, st nii lastega peredele, erivajadusega inimestele kui ka eakatele. Keila Sotsiaalkeskuses oli kvaliteedisüsteemi rakendusperiood september 2011–veebruar 2013, mil meile omistati EQUASS *Assurance* litsents. Projekti toetas rahandusministeer-

rium EL meetme „Avalike teenistujate, kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute töötajate koolitus ja arendamine” alameetme „Organisatsiooni arendamine” raames.

Mis ajendas teid rakendama kvaliteedisüsteemi?

Piret: TSK on 2006. aastast tegelenud teadlikult teenuste kvaliteedi edendamise-ga. Kvaliteedisüsteemi rakendama ajendas meid soov selgemalt ja täpsemalt planeerida vajalike teenuste vormi ja mahtu, mis aitab teenuseid osutada otstarbekalt kliendi vajadustest ja hoolekande ressursside võimalus-
test lähtuvalt.

Merike: Päevakeskust Käo ajendas projekti osalema tahe teha asju paremini tänu kvaliteedijuhtimissüsteemi juurutamisele, suurendades asutuse pikaajalise edukuse tõenäosust. Protsessi eesmärk oli saavutada kõigi töötajate pühendumus meie asutuse visiooni elluviimisel.

Riina: Ajendiks oli uudishimu ja soov oma asutust arendada. Saada uut hingamist kogu kollektiivis.

Mis olid suuremad väljakutsed süsteemi rakendamise käigus?

Piret: Teenuste kvaliteedi taseme mõõtmine.

Merike: Palju aega kulus kriteeriumitest ja indikaatoritest arusaamisele. Väljakutseks võiks pidada sotsiaalteenustele mõõdetavate eesmärkide seadmist.

Riina: Väljakutseid oli mitu: arusaamine, et lähtuma peab oma asutuse paremast praktikast, mitte kellegi teise ettekirjutustest või nõuetest. Ehk siis muutused peavad olema sisulised ega seisne vaid paberite vormistamises. Teiseks väljakutseks oli töötajate kaasamine, et jõuda ühisele arusaamisele, miks me seda teeme ja kuidas me teeme. Ja kolmandaks oli kindlasti klientide kaasamine – tunnistan, et senine kaasamine oli formaal-
sem. Kui töötajates oli kahtlusi süsteemi va-

jalikkuses rohkem, siis innustust andis see, et kliendid olid vägagi valmis kaasa tulema, arutama ja kliendikoosolekuid pidama.

Millised olid suurimad muutused, mida asutuses seoses kvaliteedisüsteemi rakendamisega läbi viisite?

Piret: CARE metoodika kasutuselevõtt klienditöös, mis ühtlustas klienditöö kvaliteeti. Hakkasime rohkem arvestama ja kaasama kliente teenuste planeerimisse ja arendamisse.

Merike: Enesehindamisprotsessi käivitamine, mis annab meile põhjalikuma ülevaate erinevate teenuste koostoimimisest ja tulemustest, tugevustest, nõrkustest ja võimalustest. Samuti võimaldab see reastada parendamist vajavad valdkonnad ning nendega tööd teha. Teadlikumalt rakendame *plan-do-check-act* (planeeri–tee–vaata üle–tee uuesti ehk Demingi ring) mudelit asutuse töö korraldamisel.

Riina: Suuremaks ja olulisemaks muutuseks pean enda jaoks kogu planeerimisprotsessi ja hindamist. Ükski planeerimine ei alga enam tühjalt kohalt, vaid toetub eelmise perioodi kokkuvõttele. See on oluline abi asutuse juhtimisel, teenuste planeerimisel ja ka klienditöös.

Kuidas hindate töötajate suhtumist kogu protsessi?

Piret: Protsessi alguses tuli töötajaid rohkem kaasata ja motiveerida, protsessi keskel ja lõpu poole edenes kõik kergemini.

Merike: Töötajad olid pühendunud ja huvitatud protsessis osalemisest ning valmis enda töö kohta tagasisidet andma. Töötajad mõistavad ehk enam, et kvaliteet on iga töötaja soorituse ja ülesannete lahutamatu koostisosa. Innukalt osalesid töötajad kogu asutust puudutavate protsesside ülevaatamisel ja kaasajastamisel, hoolimata sellest, et see ei ole nende igapäevatööga otseselt seotud, vaid on lisäülesanne.

Ükski planeerimine ei alga enam tühjalt kohalt, vaid toetub eelmise perioodi kokkuvõttele. See on oluline abi asutuse juhtimisel, teenuste planeerimisel ja ka klienditöös.

Riina: Kirglikke arutelusid oli palju, seda nii heas kui ka halvast mõttes. Raske on teha asju, millest hästi aru ei saa. Aga ühiste arusaamadeni jõudmine võtab palju aega. Palju oli küsimusi, et miks me seda teeme või kas me ikka saame midagi muuta, olgu siis teemadeks turvalisuse hindamine, koduhooldusteenuse osutamine või eesmärkide seadmine. Tõde sünnibki läbi vaidluste ja ei pruugi kunagi lõplik olla.

Kas ka teenuse saajates on toimunud muutusi võrreldes süsteemi rakendamise eelse ajaga?

Piret: Praegu on klientidega toimunud muutusi veel vara oodata.

Merike: Ei ole.

Riina: Klientide aktiivne kaasamine on kindlasti tõstnud nende eneseteadlikkust ja soovi kaasa rääkida ning arendanud kriitikameelt.

Milliseid soovitusi annaksite neile asutustele, kes kahtlevad, kas see ettevõtmine tasub end ära või mitte?

Piret: EQUASSi rakendamine aitab luua süsteemi, kuidas asutusena paremini toimida ja teenuseid osutada.

Merike: Kindlasti tasub see ettevõtmine ennast ära, kuna suureneb asutuse läbipaistvus juhtidele, töötajatele, klientidele ja rahastajatele.

Riina: Mina soovitan kindlasti protsess läbi teha. Arvan, et igal asutusel on nõrku kohti, mida see süsteem aitab läbi mõelda – avab uusi vaatenurki ja sunnib küsima, et miks ja kelle jaoks me olemas oleme.

Kui soovite veel midagi lisada, siis siin on see võimalus:

Piret: Raske õppustel, kerge lahingus.

Merike: EQUASSi juurutamine sunnib asutust planeeritult tegelema oluliste struktuursete teemadega, milleks võibolla iga päev tööd tehes nii palju aega ei varu, näiteks teenuste eesmärgid. Lisaksin hea motiveeriva lause Lew Plattilt: „Mistahes muutis sind edukaks minevikus, ei tee sind edukaks tulevikus.”

Riina: Pärts alguses olijatele soovitus mitte vorpida kabinetivaikuses pabereid, vaid kaasata kohe aruteludesse kolleege, kliente ja koostööpartnereid. Asja mõte on sisuline töö, mitte paberite vormistamine.

Innukalt osalesid töötajad kogu asutust puudutavate protsesside ülevaatamisel ja kaasajastamisel, hoolimata sellest, et see ei ole nende igapäevatööga otseselt seotud, vaid on lisaülesanne.

Kvaliteedisüsteemi rakendamine toimus sotsiaalministeeriumi programmi „Töölesaamist toetavad hoolekandemeetmed 2012–2013” ja Euroopa Sotsiaalfondi prioriteetse suuna „Suurem haldusvõimekus” meetme „Avalike teenistujate, kohalike omavalitsuste ja mittetulundusühingute töötajate koolitus ja arendamine” projekti „Sotsiaalministeeriumi haldusala hoolekandeteenuste kvaliteedi tugevdamine ja kvaliteedijuhtimise süsteemi arendamine” ning „Keila linna hoolekandeteenuste kvaliteedi juhtimise süsteemi juurutamine” raames.

Koostas Keiu Talve

Baby P juhtum kui mõtteaine sotsiaaltöötajatele ja nende esindusorganisatsioonidele

6. novembril toimunud sotsiaaltöö 5. kongressil küsis paneeldiskussiooni modereerinud Ainar Ruusaar: „Milline on sotsiaaltöötaja õudusunenägu?” Vahendan ühe mõtlemapaneva loo, toetudes Briti meediaallikatele.

Traagiline juhtum Londonis

2007. a šokeeris Ühendkuningriigi avalikkust Londonis, Haringey linnaosas toimepandud räige lapsevastane kuritegu: 17-kuust poissi olid füüsiliselt ja seksuaalselt väärkohelnud tema lähedased, mille tagajärjel poiss suri. Lapse kehal tuvastati 50 vigastust, mis olid tekitatud 8 kuu jooksul. Seda lugu tunneb Briti avalikkus Baby P juhtumina.

Laps oli Haringey linnaosa lastekaitse järelevalve all, kuid vaatamata umbes 60 kontaktile sotsiaaltöötajate, politseinike ja meditsiinitöötajatega (meditsiinitöötajad ravisid mitmeid vigastusi ja laps oli vahepeal perest eraldatud), ei suudetud vahetada piisavalt infot ega hinnata olukorra tõsidust ning last päästa. Umbes veerandmiljonilise elanikkonnaga Haringey on Londonile iseloomulik multikultuurne, tugevate kontrastidega linnaosa, kus lastekaitse spetsialistide töökoormus on arvatavasti üsna suur.

Nõiajaht

Sotsiaaltöötajatele ja nende kutse- ning esindusorganisatsioonidele peaks olema väga hoiatav näide see nõiajaht Londoni ametnikele ja sotsiaaltöötajatele, mis järgnes Baby P juhtumile. Kampaniat vedas kokku 80 artikliga kõmuleht *The Sun*, mille algatusel koguti üle 1,6 miljoni allkirja petisioonidele, mis nõudsid Haringey lasteteenuste ameti juhi Sharon Shoemithi ja nimeliselt veel kolme töötaja vallandamist ning ohustatud lastega töötamise keelamist igaveseks. Šokeeritud avalikkusele tulid vastu poliitikud: toonane leiboristist laste, koolide ja perede minister Ed Balls andis avalikul pressikonverentsil käsu ametniku ametist kõrvaldamiseks, mille järel kohalik omavalitsus Sharon Shoemithi kompensatsioonita val-

landas. Neli sotsiaaltöötajat kõrvaldati juhtumi uurimise ajaks esialgu põhipalka säilitades, kaks neist hiljem vallandati.

Ministri terav reaktsioon võis olla põhjustatud ka asjaolust, et toonane opositsioon eesotsas praeguse konservatiivist peaministri David Cameroniga politiseeris juhtumi ja kasutas seda leiboristide valitsuse ründamiseks.

Sharon Shoemithi vaidlustas oma vallandamise kohtus. Ajalehe *The Guardian* andmeil tekkis kohtusaaga käigus piisavalt tõendeid laste, koolide ja perede ministeeriumi ning põhikirja kohaselt sõltumatu riikliku hariduse ja lastehoolekande kontrollorgani OFSTED häbiväärse tegevuse kohta, mis võimaldas minister Ballsil pakkuda rahvale peamise patuoimana proua Shoemithi. Pigem parlamendi kui valitsuse ees aruandekohustuslik sõltumatu kontrollorgan, mille peainspektoriks (tegevjuhina) oli juhuslikult leiboristist endise töministri abikaasa, allus avaldatud survele raporti lõputuks ümberkirjutamiseks. Minister Ballsi nõutud tulemus ei tohtinud jätta kahtlust, kes on peasüüdlane. Eriti näotu oli, et vahetult pärast traagilist sündmust koostatud raportis oli OFSTED tunduvalt positiivsematel seisukohtadel Haringey lasteteenuste ameti tegevuse suhtes.

Tagajärjed

Käesoleva aasta oktoobri lõpus oli Londoni Haringey linnaosa valitsus tulenevalt kohtuotsusest sunnitud sõlmima kohtuvaidluse lõpetamiseks kuluka kokkuleppe peasüüdlaseks tehtud Sharon Shoemithiga ning maksma talle kahjutasu ebaõiglase vallandamise eest. Kokkulepe on konfidentsiaalne, kuid allikate väitel küünivad linnaosa kulud kokku 600 000

naelani. Kohus asus seisukohale, et minister Balls jättis pr Shoesmithi ilma elementaarsetest õigusest oma juhtumi kohta selgitusi anda. See on ehe näide meedia kaudu toimunud õigusemõistmisest.

Sharon Shoesmith on olnud alates vallandamisest töötu ja saanud abiraha. Enese sõnul ei julge keegi teda erialasele tööle võtta, ta on kaalunud enesetappu ja väldib avalikes kohtades viibimist. Ajaleht *The Sun* pidi vabandama juhtumiga vahetult tegelnud sotsiaaltöötaja Sylvia Henry ees ja maksma kompensatsiooni. Ajalehe kogukulud koos makstud kompensatsiooni ja kohtukuludega ulatuvad hinnanguliselt 2 miljoni naelani. Kui palju *The Sun* aga juhtumi käsitlemiselt teenis, on teadmata.

Juhtumiga vahetult tegelnud kahe sotsiaaltöötaja vallandamine pole veel jõudnud lõpp-lahendini, kuid esimestes astmetes on nende vallandamine jäänud jõusse, kuna nad kaotasid selle pere 2007. aasta keskel silmist. Endise ministri Ed Ballsi otsused langesid küll kohtu ja uuriva ajakirjanduse tugeva kriitika alla, kuid oma vigu ta ei tunnista ega kahetse. Viimastel valimistel pääses Balls napilt parlamenti. Leiboristina istub ta „Tema Majesteedi kõige lojaalsema opositsiooni” poolel, kuid on siiani oma partei üks juhtpoliitikuid, olles varivalitsuse siseminister.

Leiboristidest Haringey linnaosa juhid astusid tagasi varsti pärast skandaali puhkemist. Kriitika alla langenud OFSTEDi nõukogu esinaine Zenna Atkins oli sunnitud 2010. a tagasi astuma, kuna kaitses tegevjuhust peainspektorit Gilbertit, kelle lahkumist nõudis valitsus. Ehkki Gilbert keeldus tagasi astumast, ei pikendatud 2011. aastal tema ametiaega. Mõlemale pandi süüks Baby P juhtumi käsitletu.

Sel ja mõnel teisel sarnasel juhtumil on olnud kindlasti oma mõju Briti sotsiaaltööle laiemalt. Sotsiaaltöö mõttes rasketes linnapiirkondades on selle töö tegijateks soovijaid väga vähe. Ka Briti väga tugev sotsiaalhoolekandevaline haridus ja teadus on Baby P juhtumi järel hakanud rohkem tähelepanu pöörama meediale ning poliitikute ja meedia vastutuse teadvustamisele sotsiaaltöötajate vastase raevu mobiliseerimisel.

Üks šoti sotsiaaltöötaja kirjutas oma blogis:

Ma kuulsin hiljuti, et arsti karjäär kestab keskmiselt 28 aastat. Sotsiaaltöötaja karjäär kestab keskmiselt ... tervelt 8 aastat. Me alustame nii suurte ootustega, et me suudame asju muuta, me teeme tööd, mis tõesti aitab teisi, muudab nende elusid paremaks, ulatub inimesi hävingust. Üsna varsti mõistame, et me suudame teha väga vähe nendest asjadest – meist saavad bürokraadid, sotsiaalpolitsei. Meid sunnitakse tegelema abivajajatega mitte kui inimestega, vaid läbi riigi masinavärgi. Ja suurem osa meie ajast kulub arvuti taga, toksides sisse andmeid, mis paljuski on mõeldud meie seljataguse kindlustamiseks.

Kas midagi sellist on võimalik ka Eestis?

Kindlasti ei ole Eesti ja Briti ühiskonnad üksüheselt võrreldavad. Meie kampaaniad ja skandaalid ei käi sellise kirglikkuse ja kontrastidega, erinev on anglo-ameerika õigussüsteem. 2007. aastal oli veel Rupert Murdoch kollase meedia impeeriumi hiilgeaeg ning selle mõju Briti poliitikale oli tipus. Praeguseks on *The Sun* tollane peatoimetaja Rebekah Brooks ise koos kuue arvatava kaasosalisega kriminaalsüüdistusega kohtu all nn mobiiltelefonide häkkimise asjas.

Kuid ei Inglismaal ega Eestis ole võimalik vältida kõiki laste vastu toimepandavaid kuritegusid. Meedia kolletumine ei ole võõras ka Eestile, nagu ka mittepoliitiline populism. See, et soovitakse leida üht ja peamist süüdlast, on samuti inimlik. Negatiivsete asjaolude kokkulangemisel võib samasugune stsenaarium käivituda ka Eestis.

Milline on realistlik plaan?

Baby P juhtumi puhul leidis neid, kel jätkus julgust astuda välja Sharon Shoesmithi ja ta kolleegide demoniseerimise vastu. Avalikkuse poole pöördus 61 koolijuhti teda toetava avaldusega. Võib-olla olid just need vähesed julged kolleegid kaaluksiks, mis andis sellele inimesele jõudu edasi võitlemiseks? Ka ise meediasurve all olnuna tunnistab, et kolleegide toetusest on sellisel juhul abi ning me peaksime oma kolleege toetama sobival kombel. ESTA eestseisuse hinnangul on Eestis võimalik ja vajalik astuda päris konkreetseid samme.

Ka meil on olnud juhtumeid, kus sotsiaaltöötajad on olnud karmi meediarünnaku all. Kolleegide, aga ka kutseorganisatsiooni ESTA toetavad hääled on (mõne meeldiva erandiga) kas vaikinud või pole jõudnud meediasse. Isegi juhtudel, kui ESTA on püüdnud kolleegide kaitseks välja astuda, pole toetava avaldusega õnnestunud meediasse läbi murda. Oma osa on pressi üldisel toimimispõhimõttel (südametunnistusega sotsiaaltöötaja kujund „müüb“), aga ka ajakirjanike omavahelisel solidaarsusel („minge vaielge Pressinõukogus, kui teile miski ei meeldi“), mis on kindlasti tugevam kui sotsiaaltöötajatel.

Tundmatu ESTA

Kuid me ei saa üle ega ümber tõsiasi, et meie kutseorganisatsioon ESTA on avalikkusele tundmatu ning kogu sotsiaalhoolekande valdkonnas pole kuigi palju avalikkusele tuntud poliitikalaväliste kõneisikuid, kelle arvamusel oleks kaalu. Siiski on eestseisus võtnud põhimõttelise seisukoha, et juhul, kui meie liikmed või organisatsioonid, kus me liikmed töötavad, või sotsiaaltöö tervikuna jäävad rünnaku alla, peab ESTA reageerima ja püüdma olukorda leevendada. See töö on ülioperatiivne. Kui hommikustes lehtedes ilmub midagi, millele tuleb reageerida, siis kehtib 1+4 tunni reegel: 1 tunni jooksul tööpäeva algusest peab olema otsustatud, kes mida teeb, ja hiljemalt 4 tunni jooksul peab teele minema vastulause.

ESTAl puudub võimalus selle eest maksta: eestseisus teeb oma tööd vabatahtlikult ning meie ainus ressurss on meie ja teiste ESTA liikmete vabatahtlik tööpanus. On võimalik, et ESTA juhatus reageerimist nõudvat olukorda õigel ajal ei märka. Aga Eestis on aktiivseid ja kompetentseid sotsiaaltöötajaid, kellest mõnel on ikka loodetavasti sel päeval pisut aega. Kuna olen enda peale võtnud selle töösuuna kureerimise, siis kutsun ma sellise olukorra tekkimisel kolleegide üles edastama mulle vastavaid linke e-postiga. Samuti on teretunud abi ESTA vastulause teostamisel.

Sotsiaaltöö 5. kongressil märkis meediaspetsialist Rain Veetõusme, et positiivset sotsiaaltööd puudutavat meediapilti tasakaalustavad sellised finantseeritud projektid nagu „Puutepunkt”

või „Meie inimesed”. ESTAl ja sotsiaaltöötajatel pole raha, et saatesarju tellida, kuid üht-teist on võimalik teha ka ilma suure rahata.

Reageeriv meediasuhtlus toimub alati kellegi teise dikteeritud teemal ja teise kehtestatud reeglite järgi. Oma sõnumi edastamiseks on mõistlik valida selleks ise sobiv aeg ja koht. Näiteks üks võimalus on Veetõusme soovitusel (arvestades meie valdkonna eetilisi standardeid) blogimine ja sotsiaalmeedia. ESTA pressiteade seoses ühe meediategelase väga näotu käitumisega Pärnu juhtumis, kus üks selgelt ebastabiilne inimene viskas sotsiaaltöötaja lauale seapea, levis üsna kiiresti sotsiaalmeedias. (Meediaväljaannetest ainsana avaldas meie pressiteate hiljem „Sotsiaaltöö”, ükski teine väljaanne ei lasknud autori andmetel seda läbi isegi mitte uudistevoost.) Samas ei peaks keskenduma mitte niivõrd negatiivsele ja enese kaitsmisele rünnakute eest, vaid kirjeldama sotsiaaltöö positiivseid külgi. Positiivse märkamise, teadvustamise ja jagamine mõjub hästi ka enese töömotivatsioonile ja vaimsele tervisele.

ESTA meediaplaan

Sotsiaaltöötajatel on ka teisi kutsealaseid huvitavad, mida peaks samuti toetama meie suhtlemine meediaga. Et meie pressiteadetele keegi tähelepanu pööraks, peab ESTA suurendama oma tuntust avalikkuses. Oleme seadnud eesmärgiks mõjutada sotsiaalpoliitikat hoolekande paranemise ja sotsiaaltöö väärtuste kaitsmise suunas. Osa valmivast ESTA meediaplaanist näeb eestseisuse kava kohaselt ette arvamuskatsete avaldamist, mille autor identifitseerib ennast ESTA seisukohti väljendava ühingu liikmena. Eelnevalt vähemalt eestseisuse tasemel kooskõlastatud seisukohtade avaldamisega on võimalik kuuldavaks teha sotsiaaltöötajate häält ja tutvustada meie esindusorganisatsiooni. Kui meie hulgas leidub inimesi, kes selleks valmis on, siis on nad oodatud endast märku andma.

Meie liikmete aktiivsusele lootes,

Mart-Peeter Erss

ESTA eestseisuse liige

Mart-Peeter.Erss@tallinnlv.ee

Rahvusvaheline omastehoolduse seminar

Taimi Tulva, *TLÜ sotsiaaltöö instituudi professor*

Koidu Saia, *TLÜ sotsiaaltöö instituudi lektor ja doktorant*

2013. aasta novembris korraldasid Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituut ja sotsiaalministeerium seminari „Eakate omastehoolduse rahvusvahelisi praktikaid”, kus osalesid mittetulundusühingute, sotsiaalministeeriumi, Tallinna Sotsiaal- ja Tervishoiuameti, kolme Eesti kõrgkooli ja kahe väliskõrgkooli esindajad. Seminaril arutati omastehoolduse olukorda Eestis, Soomes ja Ungaris ning tutvuti ESFi 2014.–2020. aasta finantseerimisperioodi võimalustega.

Sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonna juhataja Uku Torjuse sõnul teab ministeerium, et tegelike omastehooldajate arv on ametlikust hooldajatoetuse saajate näitajast suurem. Ligi 85% hooldajatoetust saavaid omastehooldajaid ei ole aktiivselt tööturul ja tööealiste omastehooldajate tööturule naasmise toetamine on ESFi uue finantseerimisperioodi oluline teema. Tööturule mitte-naasmise objektiivseteks põhjusteks peetakse hoolekandeteenuste ebaühtlust ja juurdepääsu piiratust tööturuteenustele, subjektiivseteks põhjusteks aga hooldussuhte kujunemist sõltuvussuhteks ja lähedaste eelistust (sageli sundvalikut) hooldada eakat kodus.

Sotsiaalministeeriumi hoolekandeosakonna eakate valdkonna peaspetsialist Reeli Sirotkina rõhutas ESFi eelmise finantseerimisperioodi kogemustest õppimise olulisust – nt vajadust projektikirjutamise ja -juhtimise koolituste järele. Tõenäoliselt avaneb ESFi projektitaotluste esitamise võimalus 2015. aastal. Märksõnad on teenuste integreeritus ja kvaliteedi tõstmine ning koostööpartnerlus.

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi professor Taimi Tulva tutvustas uurimusi omastehooldusest, mille põhjal on selgunud olulisimad arendusvajadused (nt infopakett omastehooldajatele, omastehooldajate töö suurem väärtustamine, koolitamine, toetavate teenuste arendamine). Uurimuste tulemu-

si on põhjalikumalt kajastatud 2012. aastal avaldatud artiklites¹.

Savonia rakenduskõrgkooli õenduse lektor ja Kuopio Ülikooli doktorant Susanne Hämäläinen märkis, et Soomes väärtustatakse omastehooldust hoolduse soodsa ja efektiivse vormina. Eesmärk on toetada eaka funktsionaalset võimekust, iseseisvat elamist ja ühiskonnas osalemist võimalikult kaua ja kvaliteetselt. Oluline on ennetustöö, nt kodukülastused eaka teenusevajaduse hindamiseks ja varaseks teavitamiseks. Omastehooldajaid esindab Soomes assotsiatsioon Omaishoitajat ja Läheiset-Liitto.

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi külalislektor ja ELTE Ülikooli õppejõud, teadur Zsolt Bugarski sõnul vastutavad Ungaris eaka toimetuleku toetamise eest perekond ja lähedased. ELi vananemisaruande (2009) järgi ei saa Ungari täiendavat tuge vajavatest eakatest 85% avaliku sektori tuge. Eakate hoolekandes keskendutakse üha enam isiklikele tugivõrgustikele, kuna institutsionaalse hoolduse järjekorrad on pikad. Samas on keelatud väikeste institutsioonide loomine (nt MTÜde rajatud väiksemad hooldekodud), mis on tekitanud hooldusteenuste musta turu. Ungaris puudub omastehooldajate assotsiatsioon, kuid omastehooldajad on asunud viimasel ajal ühiste eesmärkide eest ühtselt seisma (nt mis puudutab tervise- ja pensionikindlustust).

Kokkuvõtvat diskussioonis leiti, et omastehooldus on riigipiire ületav kriitilise tähtsusega teema. Eesti omastehoolduse valdkonnas jäi kõlama vajadus muuta täienduskoolitused kättesaadavaks, töötada välja pikaajaline eakate hoolduse kontseptsioon ja tagada projektipõhiselt väljaarendatud teenuste kestlikkus. Omastehoolduse rahvusvahelisi praktikaid tutvustava artikli tervikversioon ilmub Sotsiaaltöö ajakirja järgmises numbris.

¹ Tulva, T., Saia, K. (2012). Eesti omastehooldusest fookusgruupintervjuude analüüsi põhjal. *Sotsiaaltöö*, 6, 25-28; Tulva, T., Saia, K. (2012). Omastehoolduse kriitiline seis. *Elukaar*, 10, 156.

Meenutusi Eesti sotsiaaltöö 5. kongressist

Eike Käsi

ESTA eesistuja

Sotsiaaltöö 5. kongress on juba lähiajalugu, aga kõneainet annab pikemaks ajaks. Sotsiaaltöö – tänuväärne või tänamatu töö? Sellele küsimusel otsisid kahel päeval vastust üle 300 sotsiaalala töötaja.

Avasõnades ütles Riigikogu esimees **Ene Ergma**, et sotsiaaltöö on tänuväärne ja kongressi poleks nagu vajagi. Samas rõhutas spiiker, et meie sotsiaaltöö on väga palju arenenud ning ennetus- ja arendustegevus on sotsiaaltöö lahutamatud osad ja annavad sellele tööle laiema tähenduse ning sisu.

Sotsiaalministeeriumi kantsler **Marelle Erlenheim** rõhutas, et sotsiaaltöö on tänuväärne, oluline on, kuidas tänu abivajajateni jõuab. Tähtis on koostöö. Kantsler tõi välja asjaolu, et sotsiaalvaldkonna õigusloomes on pidev areng, valmivad uus sotsiaalseadustik ja lastekaitseeadus. Sotsiaalhoolekanne ei ole süsteem, vaid ahel, kust klient abi saab. Tähtis on koostoime parima teenuse ja tulemuse nimel, avalike teenuste kaasajastamine. Perioodi 2014-2020 rahastamisvõimalustest rääkides rõhutas kantsler, et riik pakub kohalikele omavalitsustele tuge ülesannete täitmisel. Eelseisva perioodi struktuuritoetuste rõhuasetus on töövõime toetamisel ja puuetega laste lapsehoiuteenusel, mis aitaks suurendada tööga hõivatud inimeste hulka ning vähendada töötust.

Tallinna Ülikooli rektor **Tiit Land** leidis, et kas tänuväärne või tänamatu töö oleneb, kuidas vaadata. Küll on sotsiaaltöö aga vajalik, tähtis on kvaliteet, alahinnata ei saa koolitust.

Hiiu maavanem ja pikaajaline sotsiaalministeeriumi asekancler **Riho Rahuoja** tegi tagasivaate Eesti sotsiaaltöö 20 aastale ning tõi esile, et sotsiaalvaldkond on kui teadus, kus tehakse uuringuid, mille tulemustest saame tuge ning abi igapäevatöö paremaks muutmisel. Valdkond on üsna hästi kaardistatud, nüüd on olulisem analüüsimine ja tegutsemine. Erilise tähenduse said ajakirja Sotsiaaltöö ellukutsumine 1997. a ning elektriautode

andmine sotsiaaltöötajatele töövahendiks 2011. A. Mõte tulevikuarengute tarvis: esmatasandi tervishoiu- ja sotsiaalhoolekandeteenuste ühendamine kohaliku omavalitsuse tasandil võiks parendada teenuste kvaliteeti ja kättesaadavust.

Regionaalminister **Siim Valmar Kiisler** kõneles omavalitsuste koostöö võimalikkusest teenuste osutamisel ning haldusreformi vajalikkusest, rõhutades, et tõmbekeskuste idee on leidnud kõlapinda ja algatanud koh-tadel aktiivse kaasamõtle-mise. On aeg muuta Eesti taasiseseisvumise algusest kehtivat omavalitsuskorraldust. Kõik omavalitsused ei teagi kõiki oma ülesandeid ega ole võimalised neid täitma, sageli n-ö. võisteldakse üksteisega teenuste osutamisel, vaja oleks aga teha koostööd. Kui ülesandeid võetakse vähemaks, võib see kaasa tuua olukorra, et elanike õigused saavad riivatud. Oma elanikele kvaliteetsete ja kättesaadavate teenuste osutamisel on oluline koostöö erinevate valdkondade ja ka teiste omavalitsuste vahel. Kongressi pealkiri ei sündinud üleöö, lõpliku valiku teemapüstituse kasuks aitas teha asjaolu, et meediaväljaannetes tõstatatud sotsiaaltööga seotud juhtumid ning järgnenud arvamusalvused pingestasid sotsiaaltöö õhkkonda ja püüdsid tekitada diskussiooni, mis paraku ei tekkinud, sest meil puudub oskuskogemus, kuidas ennast kaitsta kliendile kahju tekitamata ja anda

sõnum, et sotsiaaltöötaja on spetsialist, keda peaks usaldama. Sellest mõttest kantuna oli kongressile esinema kutsutud ajakirjandusõppejõud Rain Veetõusme, kes rääkis sotsiaaltööst meediapildis. Väga huvitava ja õpetliku ettekande kandvaks mõtteks jäi: meediapilti saab muuta, kui me töötame eesmärgiga teha inimesed õnnelikumaks. Tuleb teha õigeid asju südamega, uskuda iseendasse, olla avatud ja koostööaltid, õppida tagasilöökidest. Kriitikat tuleb analüüsida, mitte otsida süüdlast, vaid lähedusi. Loomes positiivse programmi: otsime meediaga ühishuve, mõtleme, kuidas meediat probleemide lahendamisel kaasata, räägime oma tööst ja inimesed mõistavad meid paremini. Blogipidamine oma valdkonnas võiks ka olla toetava tähtsusega.

Sotsiaalvaldkonna seadused on muutumas, kõige kursisolemine nõuab aega ja oskusi. Hoolekandeõiguse aktuaalsetest probleemidest kõneles Tartu Ülikooli töö- ja sotsiaalhooldusõiguse dotsent **Gabriel Tavits**, märkides, et õigusruumi olukord selles valdkonnas ei ole roosiline. Palju õigusprobleeme tekitab põhiseadus, ennekõike paragrahvid 27 (kus on öeldud, et perekond on kohustatud hoolitsema oma abivajavate liikmete eest) ja 28 (kus on öeldud, et Eesti kodanikul on õigus riigi abile vanaduse, töövõimetuse, toitjakaotuse ja puuduse korral). Mõisted “perekond” ja “leibkond” ei ole täpselt defineeritud, mistõttu on paljude pereliikmete eest hoolitsemise juhtumite lahendamine komplitseeritud. Riigikohtu lahendis on öeldud, et isiku nõudeõigus riigi vastu kaob ära, kui tal on pereliikmeid, kes hooldada suudavad. Inimene peab eelkõige ise või pereliikmete abiga toime tulema, alles seejärel on tal õigus pöörduda avalik-õigusliku abi poole. Nii reguleerib seadus, aga sotsiaaltöös ei ole juhtumid üks-üheselt seadusega lahendatavad ja vajavad sotsiaaltöötaja teadmisi. Sotsiaaltöötaja vajab ka õigusspetsialistide abi, mis paraku ei ole kõikides omavalitsus-

tes ja ka institutsioonides kättesaadav. Siin on omavalitsuste piirületava koostöö koht. Kongressi paneeldiskussioonil räägiti, kuidas saaksid sotsiaaltöötajad anda parimat teenust kliendile ning rahvas mõistaks selle töö olemust ja sotsiaaltöötajaid. Kõlama jäi mõte, et kui ise ei räägi, siis teised ei tea ning kui teisi ei kuula, siis üksi ei oska: tuleb olla kaasatud nii seadusloomesse, rahaliste vahendite jaotamise, koolituskavade ja kuestandardite koostamisse ning öelda sõna sekka meedia vahendusel.

Kongressi teise päeva töötubades räägiti sotsiaaltöö kvaliteedist, suhtlemisest meediaga, hoolduse tagamisest, psüühikast tulenevatest erivajadustest, lastekaitsest ning vaadati filme “Kodutud Tallinnas” (esilinastus), “Kui ma olin kosmonaut” ning “Resotsialiseeritud”.

Tartu Perekodu Käopesa juhataja **Sirli Peterson** oli valinud tabava võrdluse – on vaja kahte, et tantsida tangot, samamoodi on vaja kahte, et teha sotsiaaltööd. Emotsionaalsest ettekandest tuli välja, et edukas aitab olla armastus raske töö vastu ja oma kompetentsi usaldamine.

Eesti Kirjanike Liidu esimees **Karl-Martin Sinijärv** andis oma definitsiooni: sotsiaaltöötaja aitab mind punktist A punkti B sooritama operatsiooni C. Oma mõtisklustes otsis ta kirjanduse ja sotsiaaltöö ühisosa või kokkupuutepunkte ja leidis, et kirjaniku töö on kirjanduse loomine, mis tähendab paljusid erinevaid kohtumisi erinevate inimestega erinevates situatsioonides ja see ongi olemoodi kirjaniku sotsiaaltöö, mida ta oma loomingus hiljem ka peegeldab.

Oli positiivseid emotsioone tekitav kongress. Teemapüstituse võttis kokku moderaator **Ainar Ruusäär**: sotsiaaltöö on tänuväärne väikeste tänamatuse nüanssidega. Omal poolt lisasin sotsiaaltöö filosoofiat: pisikeste asjade kogum ei ole alati suur asi ja vastupidi – suurest asjast ei saa alati tekitada hulka pisikesi asju. Kõik, mis me täna teeme, läheb hästi korda, ei maksa liialt keskenduda homsele, sest homme ei tule kunagi, ärkad üles ja jälle on täna (ühe netitegelase armas lause). See ei tähenda, et me ei tööta parema homse nimel, parem homme on ka parem täna!

Marju Medar

Tallinna Ülikooli sotsiaaltöö instituudi direktor

Minu jaoks jäi kongressil kõlama mõte, et sotsiaaltöötajatel on raske ellu viia seda, mida poliitikud ja teadlased neilt ootavad. Oli kuulda, et sotsiaalteenuseid osutavad need omavalitsused, kellel raha ja tahtmist. Midagi ei juhtu, kui teenuseid ei osutata või osutatakse vaid mõnda teenust. Arvati, et juhtumikorraldus on liiga keeruline ja bürookraatlik või et seda poleks üldse vaja teha. Sotsiaaltöötaja on hirmunud, sest teda süüdistab meedia, kohtlevad halvasti kliendid ja tema tegevusest ei saa aru teiste valdkondade inimesed. Sotsiaaltöötaja ei saagi vastutada millegi eest, sest seadused ei anna selleks piisavat alust.

Palju on tehtud, strateegiad ja plaanid on paigas, ka raha on. Küsimus on selles – kuidas edasi?

Peaksime raha kokku hoidma, kuid kavandatud suunad on seotud finantsressursside suurenemisega. Samas on vähe meetodeid ja tegevusi, millega suurendada kogukondade vastutust ja toimetulekuvõimet ning kaasata abivajajaid kogukonna toimimisse ja oma elujärje parandamisse, vähe on ka koostööd asutuste vahel. Kõike ei saa ju haldusreformi süüks panna.

Jäi ka tunne, et ministriidumid liiguvad/ei liigu oma rada ja sotsiaaltöötajad on rahulolematud ja segaduses.

Õnneks usku veel on, seega tantsime tangot edasi!

Uku Torjus

Sotsiaalministeeriumi hoolekandete osakonna juhataja

Eesti sotsiaaltöö 5. kongress andis osavõtjatele hea võimaluse kuulda huvipakkuvaid ettekandeid poliitikutelt, õppejõududelt, riigi- ja kohalike omavalitsuse ametnikelt ning sotsiaaltöö tegijatelt.

Tunnustan kongressi programmi koostajaid – ettekannete teemad olid hästi valitud, andes võimaluse vaadata tagasi sotsiaaltöö arengule ning keskenduda praegustele aktuaalsetele küsimustele. Ettekannete esitused oli huvipakkuvad, et mitte öelda mõnel juhul isegi intrigeerivad, pakkudes kuulajatele ainet aruteludeks ja mõttevahetusteks.

Kongress pühendas suuremat tähelepanu suhtlemisele meediaga. Küllap oli selle põhjuseks meedia üha kasvav roll nii sotsiaaltöoga seotud eluvaldkondade kajastamisel kui ka suhtumise kujundamisel sotsiaaltöösse ja -töötajatesse. Loodetavasti andis kongress sotsiaaltöötajatele vajalikku tarkust meediaga suhtlemiseks ja sotsiaaltööst adekvaatse pildi edastamiseks.

Sotsiaalministeeriumile andis kongress hea võimaluse tutvustada planeeritavaid muudatusi ning saada osalejatelt tagasisidet.

Kongressi kava ja ettekanded on ESTA kodulehel www.eswa.ee

Paying voluntary social benefits independent of a person's economic situation by local governments – aspects to consider

Aigi Kivioja, adviser to the Chancellor of Justice

Many Estonian local governments pay voluntary social benefits to their residents, such as a study allowance to students from their own locality. Voluntary benefits are often established with the aim of motivating people to register themselves as residents in order to increase the tax income of the local government, or of supporting people financially, so that they would remain living in the area. As these are not statutory obligations, their terms and conditions can be more freely established by the local governments themselves. Even so, the principle of equality before the law, arising from Article 12 of the Estonian Constitution, still applies. However, the principle of non-discrimination is not absolute, allowing for proportional differentiation. The terms and conditions of voluntary social benefits are disproportionate when the payment of a benefit is refused due to reasons independent of the applicant. An example is a situation where a study allowance is paid to local upper secondary school students who have also completed their basic school education in the same local government, but there are no local study opportunities for children with special needs who, therefore, have to study elsewhere, resulting in their exclusion from the group of people having a right to receive the allowance. The terms and conditions of voluntary benefits established by local governments should always leave room for considering each case separately for reasons independent of the person applying for the benefit.

Social workers, social work organisations and the case of Baby P

Mart-Peeter Erss, Member of the Board, ESWA

The article discusses the relationship between social workers and the media at the example of Baby P, a 17-month-old child from the London borough of Haringey who died of injuries caused by physical and sexual abuse in his family in 2007. The case was widely discussed in the British media, notably by the tabloid *The Sun*. The social workers of the borough were loudly criticized for failing to save the child regardless of the fact that the child's situation was known to them. The case resulted in the removal of Sharon Shoemsmith, the head of the borough's children's services, and another three social workers from their posts. Seven years on, an out-of-court settlement obliges the borough of Haringey to compensate Ms Shoemsmith for her unjust removal from the office, and *The Sun* pays compensation to another social worker directly engaged in the case. The court cases of two social workers are still pending. Even though the situation evolved in the UK, it reveals the vulnerability of social workers and their lack of voice in the media in general. The Estonian Social Work Association (ESWA) has begun developing a media plan for taking decisive action in situations where social workers need support in facing the media. Among other things, the plan includes a 1+4 hour rule to respond to media information (1 hour to decide on a course of action and 4 hours to send out a response to the media). ESWA will also search for ways to take proactive steps to inform the public about their views, e.g. through blogs and the social media.

Obligation to consider the best interests of the child and the new draft Child Protection Act

Signe Riisalo, Ministry of Social Affairs, Elise Nikonov, Ministry of Social Affairs

Considering the best interests of the child is one of the main principles of the UN Convention on the Rights of the Child, and should be an important aspect in any decision making process having an impact on children's daily lives, be it the parents' choice of a school for their children or a local government's decision on the location of a future playground. Therefore, the obligation to consider the best interests of the child is at the core of the new draft Child Protection Act. Defining the best interests of a child is a process that, among other things, requires cooperation with parents, people who are important for the child or work with the child, but also asking for the child's opinion. It is important to create opportunities for direct and respectful communication with the child. Children should be given information in an understandable way to be able to make up their mind, and then be actively asked to express their opinion. The form of expression should depend on the child's abilities; if the child cannot yet speak, other ways of exploring his or her opinion should be found. Children's opinion should not be overlooked merely for the reason that they are children. They should have their say in issues they are competent in, such as where to build skate parks or basketball courts. In institutional settings, it should be ensured that children can express their opinion without fear of unfavourable consequences or retribution. The draft also establishes an obligation for case managers to explore children's opinions, and to include these opinions in case plans.

Исследование оценки благополучия ребёнка. Стр. 32

Хелика Саар, НКО Союз Защиты детей, магистр права (юридических наук) и социальной науки (социальной работы)

Работники службы защиты детей и выполняющие их задачи социальные работники нуждаются в поддержке и ресурсах для оценки благополучия ребёнка, в поддержке по юридическим вопросам, а также в обучении по работе с проблемными детьми и детьми с особыми потребностями и их семьями. Помимо увеличения количества работников службы защиты детей, требуется сотрудничество как между самоуправлениями, так и между самоуправлениями и поставщиками услуг. Оценку благополучия ребёнка усложняет отсутствие единых принципов оценки. К сожалению, в Эстонии пока нет единой профессиональной трактовки защиты детей. Также необходимо уделять больше внимания базовому обучению и дополнительной подготовке специалистов по защите детей.

Факторы защиты устойчивости детей из многодетных семей на примере Таллинна. Стр. 23

Трийну Орумаа, магистр социальной работы

Цель исследования заключалась в выяснении позиций детей из многодетных семей относительно возможности развития поддерживающих их устойчивость защитных факторов и укрепления устойчивости. Респонденты преимущественно связывали эти возможности со своими собственными действиями. От взрослых они ждали внимания, вмешательства в случае проблем и поддержки. Молодёжь оценивала воспитание в многодетной семье исключительно положительно. Исследование содержит предложения исследователям в области социальных наук; чиновникам, отвечающим за развитие детской и семейной политики; самоуправлениям; молодежи; работающим с детьми специалистам, а также образовательным учреждениям.

О разрешении чрезвычайных ситуаций в школе. Стр. 28

Елена Куценко, магистр социальной науки, социальный педагог Кадриоргской Немецкой гимназии

Цель магистерского исследования заключалась в том, чтобы определить готовность кризисных команд таллиннских школ помочь попавшему в чрезвычайную ситуацию ребёнку и его поддержать. В исследовании участвовало шесть школ. Информация доходит до кризисной команды в разных школах по-разному, но, по мнению специалистов, важно, чтобы информация дошла до нужного специалиста. Члены кризисной команды уметь отличить попавшего в чрезвычайную ситуацию ребёнка от других детей, и их понимание признаков такого ребёнка соответствовало кризисной теории. Проблемой было то, что кризисная команда не получает обратной связи о влиянии вмешательства. Исследование подтверждает необходимость создания системы диагностики и реагирования в случаях недостойного обращения с детьми.

Программы семейной поддержки международного объединения детских деревень SOS. Стр. 48

Мерле Томберг, советник программ семейной поддержки международного объединения детских деревень SOS

Международное объединение детских деревень SOS (*SOS Children's Village International*, далее: SOS CVI) предлагает детям, оставшимся без попечения родителей, уход на семейной основе. В действующих в государствах Балтии, Центральной и Восточной Европы и СНГ международных объединениях SOS CVI работают программы по поддержки семей, одна из них – в Нарве. Программы зависят от местных потребностей. Целевая группа – это дети, у которых есть риск разлучения с семьей. С семьями работают по принципу управления случаем. Свыше половины услуг предлагает программа, остальные оказывают партнёры, то есть другие поставщики услуг. В практике социальной работы в Эстонии имеется опыт проведения семейной работы как местными самоуправлениями, так и недоходными объединениями.

Sotsiaaltrendid. 6. Social Trends Sotsiaaltrendid. 6.(2013). Statistikaamet

Kas Eesti inimese elukvaliteet on paranenud? Mis on üldse elukvaliteet ja kuidas seda mõõta? Analüütiline kogumik annab ülevaate Eesti elanike elukvaliteedist nii majanduslike näitajate kui ka rahas mittemõõdetavate näitajate põhjal. Peamised käsitletavat valdkonnad on elamistingimused, haridus, tervis, ajakasutus, sotsiaalne võrgustik ja ühiskonnaellu kaasatus, keskkond, turvalisus ning subjektiivne heaolu. Väljaanne on kakskeelne: eesti ja inglise keeles.

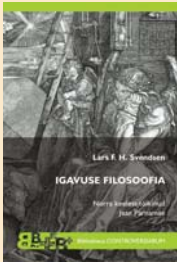
Sotsiaalne rehabilitatsioon ja sotsiaalprogramm Tallinna Laste Turvakeskuses

15. novembril esitleti Tallinna Raekojas kogumikku Sotsiaalne rehabilitatsioon ja sotsiaalprogramm Tallinna Laste Turvakeskuses. Raamatu autorid on Erki Korp, Taimi Tulva, Indira Viiralt-Nummela, Reena Uustal. Kogumikul on kaasautoreid: Koidu Saame, Moonika Lehtmaa ning Tallinna Laste Turvakeskuse sotsiaalpedagoogid.

Raamatut võib mõneti nimetada ka õpikuks, mis võtab kokku sotsiaalse rehabilitatsiooni ja sotsiaalprogrammi Tallinna Laste Turvakeskuses ning töös sõltuvusprobleemidega laste ja noortega. Raamatus on intervjuud endise õiguskantsleri Allar Jöksiga ja praeguse õiguskantsleri Indrek Tederiga.

Raamatus on ülevaade arengutest sõltuvusprobleemidega laste ja noorte abistamissüsteemi seadustamisel. 2000. a loodud sõltuvusprobleemidega laste ja noorte keskuse tegevuse kohta on kaks õiguskantslerit teinud ettepanekuid ja ettekirjutusi, kuid kahjuks ei ole sellekohast seaduseelnõud aastast 2010 menetledes Riigikogule esitatud. Seega on sõltuvusprobleemidega laste rehabiliteerimine õiguslikult reguleerimata ning räägelt rikutakse nende laste õigusi. Oluliseks tuleb pidada uurimustöö kokkuvõtet, mis räägib eraldi peatükina sotsiaalpedagoogi rollist ja rollikonfliktist Tallinna Laste Turvakeskuse sotsiaalprogrammis.

Huvilised saavad raamatut osta, kui võtavad ühendust meilil erkikorp@gmail.com või telefonil 509 6799, Erki Korp.

Igavuse filosoofia Lars F. H. Svendsen

Norra filosoofi, Bergeni Ülikooli professori Lars F. H. Svendseni (s. 1970) teos „Igavuse filosoofia“ lahkab kaasaegse Lääne ühiskonna üht levinud vaimset seisundit, igavust – selle loomust, kust see alguse saab, kuidas ja miks see meid vaevab ning miks inimesed igavust ületada ei saa. Lars F. H. Svendsen kasutab oma analüüsis nii filosoofiat, kirjandust, psühholoogiat, teoloogiat kui ka popkultuuri. Raamat jaguneb neljaks. Esimeses osas kirjeldab autor igavuse üldiseid aspekte, teises esitatakse igavuse ajalugu, kolmanda keskmes on Martin Heideggeri igavuse-teemalised fenomenoloogilised uurimused ja neljas käsitleb, kuidas igavusega suhestuda või sellega hakkama saada.

Dokumentaalfilm „Koduta inimesed Tallinnas“ (2013). Tallinna Sotsiaaltöö Keskus.

Tallinna Sotsiaaltöö Keskuses on valminud dokumentaalfilm „Koduta inimesed Tallinnas“. Filmi stsenaarist ja režissöör on Tallinna Sotsiaaltöö Keskuse direktor Kersti Põldemaa, kes tegi ka intervjuud ja luges teksti sisse. Kaameratöö tegi Virko Veskoja, muusika on Are Jaamalt. Filmi võtted on tehtud Tallinna Sotsiaaltöö Keskuse üksustes klientidega ning kasutatud on ka üritustel tehtud kaadreid. „Tahan selle filmiga nii sotsiaaltöötajatele, kel puudub töökogemus koduta inimestega, kui ka laiemale üldsusele selgitada kodutust kui sotsiaalset probleemi ja näidata neid võimalusi, mis Tallinnas on loodud selle probleemi leevendamiseks,“ tutvustas filmi looja Kersti Põldemaa.

Filmi DV-d on võimalik saada autorilt.

Filmi leiab kodulehelt: <http://vimeo.com/channels/tsk/78797239>

Dale Carnegie on öelnud:

„Ütle mulle, mida sa mõtled, ja mina ütlen, kes sa oled. Meie mõtted teevad meist selle, kes me oleme. Meie mõttelaad määrab kindlaks kogu meie saatuse ...

Praegu olen ma raudselt veendunud selles, et peaaegu ainus probleem, millega meil tuleb tegeleda, on see, kuidas mõelda õigeid mõtteid. Kui me seda oskame, on meie ees roheline tee kõigi probleemide lahendamiseks. Kuulus Rooma filosoof Marcus Aurelius, kes valitses tervet Rooma impeeriumi, väljendas selle mõtte kaheksa sõnaga: „Meie elu on selline, missugused on meie mõtted.“

Kui me mõtleme õnnelikke mõtteid, tunneme end õnnelikuna. Kui meie mõtted on nukrad, muutume murelikuks. Kui tunneme mõttes hirmu, hakkame kartma. Kui mõtleme haigustest, võimegi jääda haigeks. Kui mõtleme ebaõnnele, võibki see meid tabada. Kui me tunneme suurt mõnu enesehaletsusest, püüavad kõik meist eemale hoida ...

Kas ma soovitän teil suhtuda kõigisse probleemidesse niisama kergelt, nagu seda teeb parandamatu optimist? Ei, seda mitte. Kuid kõigesse positiivselt suhtuda soovitän ma küll. Me peaksime muretsema oma probleemide lahendamise pärast, ent mitte seejuures murelikud olema ... Muret tunda tähendab, et me mõistame, milles meie probleemid seisnevad, ning võtame rahulikult midagi ette nende lahendamiseks. Murelik olemine aga tähendab, et me teeme ühe koha peal hulluksajavaid mõttetuid ringe ...

Rahutust, hirmu ning paljusid haigusi eemale peletada ja täielikult oma elukäiku muuta on võimalik ainult oma mõttelaadi muutmise teel.

Meie hingerahu ja see, kuivõrd me suudame elust rõõmu tunda, ei sõltu mitte sellest, kus me parajasti oleme ega ka sellest, mis meil olemas on või kes me oleme – see sõltub ainult meie mõtleviisist.

Napoleonil oli olemas kõik, mida inimhing võib igatseda – kuulsus, võim, varandus – ja ometi lausus ta Püha Helena saarel: „Minu elus pole olnud kuutki õnnelikku päeva.“ Helen Keller – pime, kurt ja tumm – väitis aga: „Ma sain teada, kui kaunis on elu.“

Kui mu pool sajandit kestnud elu mulle üldse midagi õpetanud on, siis on see teadmine, et „mitte keegi peale sinu enda ei saa tuua sulle hingerahu.“ ...

Lõppkokkuvõttes tulenevad kõik hädad võimetusest kohaneda igapäevase eluga ja sellega kaasnevate probleemidega ... Ainus, mida soovin, on saada oma mõtete, oma mõistuse ja hinge valitsejaks. ”

Dale Carnegie (1888-1955) oli New Yorgis üks õnnetumaid noormehi, kes teenis elatist veoautode müügiga ja elas odavas möbleeritud toas, mis kubises prussakatest. Ent ta teadis, et kui loobub tööst, mida vihkab, pole tal kaotada midagi, küll aga võita. Ta võitis. Sai tuntuks oma raamatuga „Kuidas võita sõpru ja mõjutada inimesi“ (eesti keeles ilmunud 1936, 1990, 2002). Tema soovitused pärinevad raamatust „Ärge muretsege, hakake elama!“ (eesti keeles avaldatud 1992).

Vahendanud Jüri Raudsepp

Foto: Mari-Ann Kelam

Aeg pikendada tellimust

Ajakirja Sotsiaaltöö tellimuse 2014. aastaks saab vormistada postkontorites, Eesti Posti tellimiskeskonnas www.post.ee või meiliaadressil ajakiri@tai.ee.

- aastatellimuse (6 numbrit) hind on 15 eurot
- üliõpilastele 10 eurot
- aastatellimuse kolm eksemplari samale tellijale 29 eurot.
- Välismaale tellides lisandub tellimuse hinnale ka postikulu.

MIKS tellida erialajakiri Sotsiaaltöö endale või oma organisatsioonile?

Ajakiri toob lugejaini praktikute ja teoreetikute aktuaalsed seisukohad, mis mõjutavad otseselt sotsiaalvaldkonna uuemate poliitikasuundade arenguid, aktuaalsete probleemide lahenduskäike ja sündmusi.

Ajakiri toob sinuni sotsiaaltöö, hoolekande ning sotsiaalpoliitika ja -hariduse põneva ja kireva maailma, aidates sul orienteeruda, praktiseerida ja end pidevalt täiendada.

Erialajakiri tagab suurepärase võimaluse valdkonnas tegutsevatele ekspertidele, teadlastele ja üliõpilastele eelretsenseeritud artiklite avaldamiseks.

Koolitused Tervise Arengu Instituudis

27. jaanuaril 2014 koolitus „Riskis oleva pere toetamine: lapse ja pere heaolu hindamise kontekstis”. Koolitaja: Karmen Toros, TLÜ.

3.–4. veebruaril 2014 koolitus „Koostöö ülesehitamine keerulistes kliendisuhetes”. Koolitaja: Külli Mäe, EPRÜ.

17.–18. veebruaril 2014 koolitus „Vanemaealiste vaimne tervis ja omastehooldajate toetamine”. Koolitaja: Külli Mäe, EPRÜ.

Lisainfo: www.tai.ee

Koolitus Tallinna Ülikoolis

15. jaanuaril 2014 TLÜ pedagoogilises seminaris koolitus noortega tegelevatele spetsialistidele „Noorsootöötaja roll tervisliku eluviisi kujundajana”. Registreerimine kuni 15.01. meiliaadressil eva.tulvi@tlu.ee

Alates 1. veebruarist 2014 kuni 31. maini 2014 Põlvas koolitus sotsiaalpedagoogidele, klassijuhatajatele, logopeedidele, psühholoogidele, lastekaitsetöötajatele ja huvijuhtidele, kui nende tegevus on seotud hariduslike erivajadusega õpilaste kaasamisega „Sotsiaalpedagoogi ja tugispetsialistide roll hariduslike erivajadustega õpilaste kaasamisel ning toetamisel koolis”. Koolitajad: TLÜ Rakvere Kolledži lektorid, Pille Murrik, Amino Põldaru MA, Kadri Koha MA; Kooli sotsiaalpedagoog (Viimsi Keskkool), sotsiaalpedagoogiline nõustaja (Rui-la Põhikool), pereterapeut Merle Ameljušenko MA; eripedagoog, logopeed Pille Kriisa. <http://www.tlu.ee/et/koolitus>